

VOLUME | 9
ISSUE | 1
YEAR | 2024

TROYACADEMY

INTERNATIONAL JOURNAL *of* SOCIAL SCIENCES

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

E ISSN: 2717-753X

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
CANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences

Volume: 9 Issue: 1 Cilt: 9 Sayı: 1
Şubat/February 2024

E-ISSN: 2717-753X

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
School of Graduate Studies

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences

Cilt 9 · Sayı 1 · Şubat 2024 / Volume 9 · Issue 1 - February 2024

e-ISSN: 2717-753X

Sahibi (Publisher)

Rektör Prof. Dr. R. Cüneyt ERENOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Editör / Editor

Doç. Dr. Derya GİRGİN | Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Derya GİRGİN	Editör	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsnü Levent DALYANCI	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Gonca EKŞİ	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan BİL	Yayın Kurulu Üyesi	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı SOYSAL EŞİTTİ	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yazı İşleri / Secretariat

Arş. Gör. Atıf Çağlar ABABAY
Arş. Gör. Emrah YAĞMURLU

Kapak Tasarımı: Selman BIYIK

Mizanpaj ve İç Tasarım: Arş. Gör. Gökhan KELEŞ

Danışma Kurulu / Consultative Committee

ERKUL Hüseyin (Giresun Üniversitesi)	EKİZ Mehmet (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
KÖKSAL Dinçay (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	DURSUN Necla (Erciyes Üniversitesi)
KARAYEL Evren (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	USLU Barış (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
UYSAI Ali Osman (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	EŞİTTİ Şakir (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
TÜRKER Ayşe Çaylak (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KARAÖNDER İlker (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ZÜMRÜT Yeşim (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	RAZI Salim (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KOZAL Ekin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	ÖZTÜRK Muhammed Zeynel (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
ÇEKEN Muharrem (Ankara Üniversitesi)	

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Prof. Dr. Ayşe GÜLER (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Mensure KIZIL ÖZTÜRK (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Aynur CİVELEK (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkan DÜNDAR (Akdeniz Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Müjde YÜCEL COŞAR (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülay KESKİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Tuğdem Saygın YÜCEL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hanife Can ŞEN (Adnan Menderes Üniversitesi)	Dr. Kader ARKAN SEZGİN (İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Arkeoloji / Archaeology
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Coğrafya / Geography
Prof. Dr. Alptekin YAVAŞ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Sanat Tarihi / Art History
Prof. Dr. Gökhan GÖKULU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Sosyoloji / Sociology
Doç. Dr. Erkan BİL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	İşletme / Business Administration
Doç. Dr. Aslı SOYSAL EŞİTTİ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Türk Dili ve Edebiyatı / Turkish Language and Literature
Doç. Dr. Hayrettin İhsan ERKOÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Tarih / History
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Eğitim Bilimleri / Educational Sciences

İNDEKSLER / INDEXES

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences
e-ISSN: 2564-6486

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yılda üç kez yayımlanır / Published three times a year

Troyacademy dergisi yılda üç sayı (Şubat, Haziran ve Ekim) olarak yayımlanan uluslararası hakemli ve bilimsel bir dergidir. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergide bilimsel araştırma ölçütlerine uygun olarak sosyal bilimler alanında yapılmış ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan; doktora ve yüksek lisans çalışmalarından elde edilen sonuçların bir bölümünden ya da tümünden yararlanarak hazırlanmış olan bilimsel makaleler, araştırma-inceleme makalesi türünden çalışmalar, derleme yazıları ve benzeri yayımlanır; arşivlenir, paylaşılır, basılır ve dağıtılır. Troyacademy, herhangi bir makale değerlendirme/işlem ve yayım ücreti talep etmez.

Troyacademy (International Journal of Social Sciences) is an international peer-reviewed scientific journal scheduled to be published three times a year, in February, June, and October. Publication languages of the journal are Turkish and English. The journal comprises, archives, shares, prints, and distributes scientific articles, articles derived from research of masters and doctoral thesis, research and observation reports, and collections. Papers from all fields of social sciences are admissible and expected to be coherent with scientific research criteria and not published before. The journal does not charge any sort of article processing or publication fee.

Yaygın Süreli Yayın
3 aylık (Şubat/Haziran/Ekim)
Türkçe/İngilizce

Vernacular Publication
Quarterly (February/June/October)
in Turkish/English

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale – TURKEY
Tel: +90 286 218 00 18 Fax: +90 286 218 05 24
Web: <http://troyacademy.dergi.comu.edu.tr>
E-mail: troyacademy@comu.edu.tr

Aksi belirtilmediği sürece Troyacademy'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına aittir. Bu konuda dergi sahibi, editörler veya diğer yazarlar sorumlu tutulamaz.

Statements of acts or opinions appearing in the International Journal of Social Sciences are solely those of authors and do not imply endorsement by the editors, other authors or publishers.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the Troyacademy editors.

TAKDİM

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından çıkarılan Troyacademy dergisi 2021 yılından itibaren 3 sayıya çıkarılmıştır. Derginin bu sayısında sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından 4 makale yer almaktadır.

Dergimizin bu sayısına çalışmalarını gönderen akademisyenlere, bu eserlerin değerlendirmesini yapan hakemlere, yayın ve danışma kurulu ve sekreteryaya teşekkür ederiz.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
TroyAcademy

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences
e-ISSN: 2717-753X

Cilt 9 · Sayı 1 · Şubat 2024 / Volume 9 · Issue 1 · February 2024

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER ARTICLES

Araştırma Makalesi/Research Article

Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimine İlişkin Bibliyometrik Analiz

A Field Study on Green Supply Chain Management

.....1-23

Özge DURAN, Yasemin ŞEN

Araştırma Makalesi/Research Article

Assos Tiyatrosu Skene Binasında Bulunan Hellenistik Seramikler

Hellenistic Ceramics from the Skene Building of the Assos Theater

.....24-50

Ramazan DALİP

Araştırma Makalesi/Research Article

Fen Bilimleri Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile Bilimsel Araştırma

Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Investigation of the Relationship Between 21st Century Skills and Scientific
Research Self-efficacy of Science Teachers

.....51-77

Candan KAFALI, Alptürk AKÇÖLTEKİN

Araştırma Makalesi/Research Article

**Sofra Seramiği Tasarımında Bitkisel Üslup ve Bir Tasarım Ögesi Olarak Kaz Dağları
Endemik Bitkileri**

In Tableware Ceramic Design Botanical Style and as a Design Element the Endemic Plants
of Mount Ida

.....78-103

Damla SEVGİ, Yeşim ZÜMRÜT

Araştırma Makalesi/Research Article

Taksim Cumhuriyet Anıtı ve Anıtta Heykelleri Bulunan Rus Generaller

Taksim Republican Monument and Russian Generals with Statues in the Monument

.....104-118

Eylül İNCE

Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimine İlişkin Bibliyometrik Analiz¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Özge DURAN* Yasemin ŞEN**

ÖZET

Çevreye ilişkin duyarlılığın artması ile birlikte yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı ortaya atılmıştır. Her geçen gün de kavrama ilişkin ilgi artmaktadır. Bu çalışmanın amacı yeşil tedarik zinciri yönetimi üzerine bir bibliyometrik analiz gerçekleştirmektir. Bu doğrultuda öncelikle kavrama ilişkin literatür taraması yapılmış ve literatürde en fazla çalışılan yeşil tedarik zinciri uygulamaları belirlenmiştir. Ayrıca Scopus veri tabanında 1996-2022 yılları arasında yayımlanan çalışmalar çeşitli kriterler açısından incelenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda yeşil tedarik zinciri yönetimi konusunun yıllar içinde öneminin arttığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili yapılan çalışmaların 2010 yılı itibarıyla ivme kazandığı göz önünde bulundurulursa yeşil tedarik zinciri yönetimi konusunun araştırmacılar için potansiyel bir çalışma alanı olduğu da ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: *Tedarik Zinciri Yönetimi, Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi, Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları*

A Field Study on Green Supply Chain Management

ABSTRACT

The concept of green supply chain management has been introduced with the increase in environmental awareness. The aim of this study is to conduct a bibliometric analysis on green supply chain management. In this direction, first of all, the literature on the concept was searched and the most studied green supply chain applications in the literature were determined. In addition, the studies published in the Scopus database between 1996-2022 were examined in terms of various criteria. As a result of the content analysis, it has been observed that the importance of green supply chain management has increased over the years. Considering that the studies on the subject gained momentum as of 2010, it is also among the results that the subject of green supply chain management is a potential field of study for researchers.

Keywords: *Supply Chain Management, Green Supply Chain Management, Green Supply Chain Management Practices.*

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi ve Organizasyon, ozge.duran@ogr.iu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0837-2859>

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Yönetimi ve Organizasyon, ysen@istanbul.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2727-4936>

GİRİŞ

Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla birlikte üretim süreçlerindeki verimlilik artışı ve üretim hacmindeki artışlar beraberinde müşteri taleplerinde de artışa sebep olmuştur. Sanayi devrimi sayesinde üretim maliyetlerindeki düşüş müşterilerin daha fazla ürüne ulaşmasına, yakalanan ürün çeşitliliğiyle de müşterilerin daha fazla çeşit ve sayıda ürün satın almasına imkân sağlamıştır. Müşteri taleplerindeki hem miktarsal hem de çeşitlilik artışı daha fazla üretim ihtiyacını doğurmuştur.

Artan talep karşısında işletmelerin hedefi müşteri beklentilerini zamanında ve kaliteli bir şekilde sunmak olmuştur. Ancak 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başında doğan çevresel farkındalıkla birlikte müşteriler sadece kaliteli ürüne zamanında ulaşmayı değil, bu ürünün üretilirken çevresel etkilerinin minimum olmasını istemeye başlamıştır.

Müşteri talebi doğrultusunda üretim yapan firmaların tedarik zinciri süreci, ürün ya da hizmetin tedarik edildiği kaynaklardan müşteriye ulaştırılmasına kadar geçen süreçlerin planlanması, koordine edilmesi ve kontrol edilmesi süreçlerini kapsamaktaydı. Ancak müşterilerin çevresel etkileri önemsemeye başlamasıyla birlikte şirketler tedarik zincirlerindeki faaliyetlerin çevresel etkilerini değerlendirmeye başlamıştır. Bu şekilde yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı ortaya çıkmıştır. Yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı, çevresel etkileri azaltmak için tedarik zinciri süreçlerinde yeşil uygulamaların benimsenmesini ifade etmektedir.

2000'li yıllar itibarıyla çevresel kaygıların artması doğrultusunda müşteri beklentilerini karşılamak isteyen üreticiler çevreye duyarlı üretimi ve bu bağlamda da yeşil tedarik zinciri yönetimini benimsemeye başlamıştır. Her geçen gün yeşil tedarik zinciri yönetimine ilişkin ilgi artmaktadır.

Bu nedenle bu araştırmada 2000'li yıllardan günümüze kadar her geçen gün önemi daha da artan yeşil tedarik zinciri yönetimi konusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda, ilerleyen bölümlerde öncelikle tedarik zinciri kavramı daha sonra da yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı açıklanarak literatürde en fazla çalışılan yeşil tedarik zinciri yönetimi uygulamalarından bahsedilecektir. Araştırmanın son bölümünde ise yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı hakkında günümüze kadar yapılan çalışmaların bibliyometrik analizine yer verilecektir.

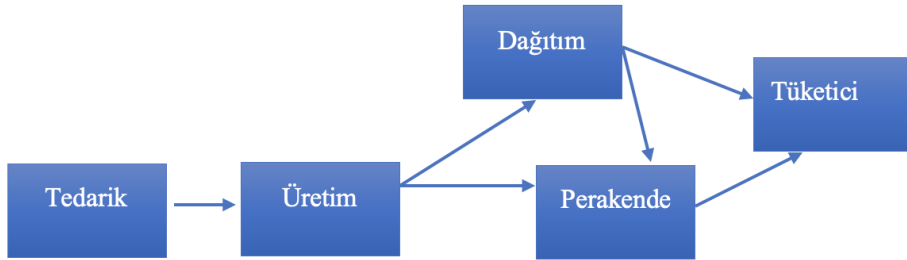
1.TEDARİK ZİNCİRİ

Yeşil tedarik zinciri kavramını tanımlamadan önce tedarik zinciri kavramını tanımlamak gerekecektir. Tedarik zinciri kavramı, müşteri siparişinin temin edilmesi sürecinde birden fazla organizasyon tarafından gerçekleştirilen tedarik, siparişin oluşturulması, ürün tasarımı ve geliştirme faaliyeti, dağıtım, teslimat, nakliye ve müşteri hizmetleri gibi süreçlerin tamamını ifade etmektedir (Manthou, vd., 2003).

Tedarik zinciri ve çevre yönetimi gibi kavramlar rekabet etme amacıyla 1980'lerin sonu 1990'ların başında stratejik uygulamalar olarak ilgi görmeye başlamıştır (Fahimnia vd., 2015).

Geleneksel tedarik zinciri Beamon (1999) tarafından; tedarik edilen hammaddelerin nihai ürünlere dönüştürülerek daha sonra müşterilere (dağıtım, perakende veya her ikisi yoluyla) teslim edildiği entegre bir üretim süreci olarak tanımlanmıştır.

Şekil 1: Geleneksel Tedarik Zinciri (Beamon, 1999)

Beamon (1999) tarafından geliştirilen tedarik zinciri yönetimi kavramı tedarik, üretim, dağıtım ve tüketici arasında gerçekleşen bir süreç olarak tanımlanarak uzun yıllar bu şekilde kullanılmıştır. Bu geleneksel tedarik zinciri bakış açısına göre tedarik zinciri süreci ürün veya hizmetin tüketiciye ulaşmasıyla son bulmaktadır.

Geleneksel tedarik zinciri yönetimi kavramı ortaya atıldığı dönemin koşullarında geçerli olmakla birlikte artan küreselleşme ve farklılaşan müşteri taleplerini göz önünde bulunduran üreticilerin küresel alanda rekabet ederek müşteri beklentilerini karşılayabilmesi için üretim süreçlerinde çevreyi göz önünde bulundurması ihtiyacı meydana gelmiştir. Artan rekabet koşulları sebebiyle üreticilerin, tedarik zinciri yönetiminde başarılı olabilmek için zincirdeki her aşamayı kontrol etmesi, tüketiciye ürün ya da hizmeti ulaştırdıktan sonra da tersine lojistik faaliyetlerini çevreci bir yaklaşımla sürdürmesi gerekmektedir.

1.1.Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve

Geleneksel tedarik zincirinde müşteri talebinin karşılanması hedeflenmekte iken üretimle birlikte artan çevresel etkiler sebebiyle, 1996 yılında Michigan Araştırma Topluluğu tarafından çevresel etkilere odaklanılması amacıyla Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi (YTZY) kavramı tanıtılmıştır.

YTZY, müşterinin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin üretilmesi sürecinde üretimin ilk safhası olan tedarik işleminden başlayarak, tüketicinin ürün kullanımı sonrasında ürünün geri dönüştürülmesine kadar olan zincirin tüm aşamalarında çevresel etkilerin göz önünde bulundurulmasını ifade etmektedir.

YTZY kavramı, tedarik zinciri yönetimine çevresel kaygıların dahil edilmesini ifade etmektedir (Zhu, vd., 2012). Hervani'ye göre YTZY tanımının tedarik zinciri yönetimi kavramından ortaya çıkması olağandır. Tedarik zinciri yönetimi kavramına “yeşil” kelimesinin eklenmesi, tedarik zinciri yönetiminde çevre üzerindeki etkinin ve çevre ile olan ilişkilerin ele alındığını göstermektedir (Hervani vd., 2005).

Tüketiciler çevreye yönelik endişelerinin artmasıyla birlikte, çevresel etkileri daha az olan, bir başka deyişle sürdürülebilir, tüketimi tercih etmeye başlamışlardır. Sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının artmasıyla çevresel sorumluluk sadece şirketlerden değil, aynı zamanda üretim zincirlerinin çeşitli kademelerinden de beklenmektedir ve bu da tedarik zincirinin çevreci olmasını gerektirecektir. YTZY uygulamalarını benimsemek organizasyonların rekabet gücünü ve çevresel performansını iyileştirmek için bir fırsat olabilecektir (Diabat & Govindan, 2011).

Her geçen gün daha fazla müşteri, tedarikçilerinden tehlikeli ve toksik maddeler içermeyen yani çevresel etkileri az olan ürünler üretmelerini talep etmektedir. Bu da şirketlerin çevresel farkındalıklarını artırmalarını giderek daha önemli hâle getirmektedir (Chiou vd., 2011).

YTZY'ye ilişkin literatür, kuruluşlar ve araştırmacıların çevre programları ve çevresel operasyonları yönetme işinin yalnızca kuruluşların sınırlarında bitemeyeceğini fark etmesiyle her geçen gün daha fazla çalışılacaktır (Zhu vd., 2005).

Geleneksel tedarik zincirine yeşil kavramının eklenmesiyle elde edilen YTZY'nin süreçleri yeşil üretim, yeşil dağıtım ve tersine lojistik aşamalarından oluşmaktadır.

Yeşil üretim; üretim faaliyetlerinin tamamında atık ve emisyonları azaltacak şekilde üretim faaliyetinin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. 1996 yılında ISO 14001'in yürürlüğe girmesi ve paydaş talepleriyle birlikte yeşil üretime ilgi daha fazla artmıştır.

Yeşil dağıtım; bir ürünün kaynağından müşteriye taşınırken çevreye düşük etki verilmesini ifade etmektedir (Kumar vd., 2013).

Tersine lojistik; müşteri tarafından kullanım süresi dolan atık ürünlerin geri dönüşüm ve yeniden kullanımı için toplanmasını ifade etmektedir (Abdel-Maset vd., 2019).

1.2.Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları

YTZY kavramına ilişkin yapılan literatür taramasında YTZY uygulamalarının birçok başlık altında toplandığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda hangi YTZY uygulamalarının en fazla ele alındığını gösteren tablo aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Uygulamalar	Referanslar
Eko & Yeşil Tasarım	Zhu ve Sarkis (2004), Micheli vd. (2020), Srivastava (2007), Scurve Barbosa (2015), Asif vd. (2020), Zhu vd. (2005), Choi D. (2014), Ali vd. (2017), Karimi ve Rahim (2015), Khan vd. (2020), Balon (2020), Vanelle vd. (2017), Zhu vd. (2013), Zhu ve Sarkis (2007), Agarwal vd. (2018), Lee vd. (2012), Waqar vd. (2019), Wu vd. (2012), Saeed vd. (2018)
İç Çevresel Yönetim	Zhu ve Sarkis (2004), Micheli vd. (2020), Scurve Barbosa (2015), Zhu vd. (2005), Ali vd. (2017), Wongthongchai ve Saenchaiyathon (2019), Balon (2020), Vanelle vd. (2017), Zhu vd. (2013), Zhu ve Sarkis (2007), Agarwal vd. (2018), Lee vd. (2012), Waqar vd. (2019), Saeed vd. (2018)
Müşterilerle İş Birliği	Zhu ve Sarkis (2004), Micheli vd. (2020), Zhu vd. (2005), Ali vd. (2017), Zhu ve Sarkis (2007), Lee vd. (2012), Geng vd. (2017), Wu vd. (2012), Saeed vd. (2018)
Yatırım Geri Kazanımı	Zhu ve Sarkis (2004), Micheli vd. (2020), Zhu vd. (2005), Choi D. (2014), Zhu vd. (2011), Karimi ve Rahim (2015), Vanelle vd. (2017), Zhu vd. (2013), Zhu ve Sarkis (2007), Agarwal vd. (2018), Wu vd. (2012), Saeed vd. (2018)
Yeşil Satın Alma	Zhu ve Sarkis (2004), Micheli vd. (2020), Scurve Barbosa (2015), Asif vd. (2020), Zhu vd. (2005), Ali vd. (2017), Zhu vd. (2011), Karimi ve Rahim (2015), Wongthongchai ve Saenchaiyathon (2019), Khan vd. (2020), Balon (2020), Vanelle vd. (2017), Zhu vd. (2013), Zhu ve Sarkis (2007), Agarwal vd. (2018), Lee vd. (2012), Wu vd. (2012), Saeed vd. (2018)

YTZY uygulamalarından alanda en fazla çalışılanların; eko & yeşil tasarım, iç çevresel yönetim, müşterilerle iş birliği, yatırım geri kazanımı, yeşil satın alma olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar sırasıyla aşağıdaki gibi açıklanmaktadır.

a) Eko & Yeşil Tasarım

Eko tasarım kavramı, ürünlerin çevresel kriterleri taşıdığını ifade etmek için kullanılmaktadır (Scur & Barbosa, 2017). Bu uygulama ile ürünlerin çevre üzerindeki etkileri azaltılmaya, enerji ve malzeme tasarrufu sağlanmaya ve sürdürülebilir bir ürün ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır.

Yeşil tasarım kavramı ise malzeme seçimi, üretim aşaması gibi tasarıma ilişkin aşamalarda çevresel konuların dikkate alınmasını ifade etmektedir (Uygun, & Ayşe, 2016). Bu uygulama sayesinde şirketlerin yeşil bir marka imajı oluşturulmasına katkı sağlanabilmektedir.

b) İç Çevresel Yönetim

İç çevresel yönetim uygulamaları organizasyon içindeki operasyonel ve yönetime ilişkin uygulamaların tamamını ifade etmektedir.

Yeşil tedarik zinciri yönetimini benimseyen organizasyonlar öncelikle kendi operasyonel faaliyetlerini çevreci hâle getirmekte ve sonrasında bunu tedarikçilerinden de talep etmektedir.

Organizasyonun yönetim uygulamalarına bakıldığında; yeşil tedarik zinciri yönetiminin, firmanın üst düzey liderliğinin desteği ve geliştireceği stratejilerle organizasyon çalışanları tarafından daha kolay benimsendiği görülmektedir. Bu sebeple iç çevresel yönetim uygulamaları yeşil tedarik zinciri yönetiminin omurgası olarak adlandırılabilir (Khan & Yu, 2021).

c) Müşterilerle İş Birliği

Müşterilerin her geçen gün çevreye ilişkin duyarlılığı artmakta ve bu da satın alma tercihlerini daha çevreci olan üreticiden yana kullanma eğilimini beraberinde getirmektedir.

Üreticilerin, çevresel etkilerini azaltmak ve çevreci bir imaj oluşturmak için tedarikçileri ve müşterileri ile sürekli iş birliği halinde olmaları gerekmektedir (Yu vd., 2019).

Müşterileri ile sürekli iş birliği hâlinde olan üreticiler, müşterilerinin yeşil tedarik zinciri yönetimi uygulamaları konusunda kendilerinden beklentilerini ve müşterilerinin kendi gereksinimlerini kolaylıkla anlayabileceklerdir (Kumar vd., 2012). Müşterileriyle iş birliğinde olmayan üreticilerin müşterinin beklentilerini anlaması zor olacağı için rekabette dezavantajlı duruma geçeceklerdir.

d) Yatırım Geri Kazanımı

Bir organizasyonun malzeme ve ürünlerden daha fazla değer elde etmek için geri dönüşüm, yeniden satış ve benzeri stratejik teknikleri kullanması yatırım geri kazanımı olarak ifade edilmektedir (Zhu vd., 2007).

Geri dönüşüm süreciyle toplanan ürünler faydalı ürünlere dönüştürülmektedir. Yeniden üretimle geri dönüştürülmüş malzemelerden tekrar yararlanılmış ve yeniden satışa sunulmuş olmaktadır (Choi, 2014).

Şirketlerin çevresel etkiyi azaltmak için bu kapsamda yapacakları yatırımlar, uzun vadede sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına katkı sağlayacağı gibi kârlılıklarının artmasına da yardımcı olabilecektir.

e) Yeşil Satın Alma

Yeşil satın alma, üreticilerin satın alma politikalarında çevresel etkileri dikkate almasını ifade etmektedir. Bu kapsamda çevre dostu malzemelerin tercih edilmesi ve tehlikeli malzemelerin kullanımının en aza indirilmesi örnek olarak verilebilir.

Üreticiler tedarik sürecinde satın alma politikalarına geri dönüştürülebilir malzemelerin satın alınmasını ekleyebilir ve bu şekilde tedarik zinciri sürecinin daha çevreci olmasını sağlayabilir. Satıcıların seçimi de bu süreci etkileyebilir. Örneğin ISO 14000 sertifikasına sahip satıcıların tercih edilmesi satıcıdan kaynaklanan çevresel etkilerin azaltılmasına yardımcı olabilir (Sarkis, 2003). ISO 14000, İngiliz Standartlar Enstitüsü ve Uluslararası Standardizasyon Örgütü tarafından geliştirilen çevre yönetimine ilişkin uluslararası geçerli standartlardır.

2.YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı YTZY kavramının ilk çalışıldığı yıl olan 1996 yılı itibariyle 2023 yılına kadar yapılan çalışmaların çeşitli parametreler çerçevesinde (yıllara göre dağılım, ülke bazında çalışma sayıları, kullanılan diller vb.) analizinin yapılmasıdır. Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır.

Bibliyometrik analiz, bibliyografik verilerin makalelere, yazarlara, dergilere göre sınıflandırılarak araştırma alanının genel bir resmini ortaya koyan nicel çalışmaları ifade etmektedir (Merigo & Yang, 2016). Bibliyometrik analiz çalışmalar; incelenen bilim dalına, ülke ve/veya ülke gruplarına, kurumlara veya kişilere ait bilimsel çalışmaların değerlendirilmesine ve mevcut durumuna yönelik saptamalarda bulunulmasına olanak vermektedir (Şakar & Cerit, 2013). Bir başka deyişle bibliyometrik analiz kümülatif bilimsel bilginin deşifre edilmesini ve büyük hacimli yapılandırılmamış verilerin anlamlandırılmasını sağlamaktadır. Bu sebeple iyi yapılan bibliyometrik çalışmalar, bilim insanlarının genel bakış elde etmesi, bilgi boşluklarını belirlemesi, araştırma için yeni fikirler üretmesi ve alana yönelik amaçlanan katkılarını konumlandırması için temeller oluşturabilmektedir (Donthu vd., 2021).

Literatürde yapılan incelemeler sonucunda YTZY kavramına ilişkin bibliyometrik analiz yapılan çalışmaların bulunduğu ancak bu çalışmaların bazılarının yirmi yıl gibi belirli bir dönem aralığını ele alırken (Fahimnia, Sarkis, Davarzani, 2015; Baz, Iddik, 2020; Fahim, Mahadi, 2022), bazılarının yeşil tedarik zinciri performansı (Mishra vd., 2017) gibi yeşil tedarik zincirini farklı kavramlarla birlikte ele aldığı, bazılarının ise 2020 yılı öncesinde araştırılmış (Gong vd., 2019; Maditati vd., 2018) olması sebebiyle son 5 yıllık güncel veriyi kapsamadığı görülmektedir. Google Akademik veri tabanına bakıldığında da YTZY kavramının çalışıldığı ilk yıldan günümüze kadar yapılan çalışmaların incelendiği detaylı bibliyometrik analiz çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu araştırmada YTZY kavramının ilk çalışıldığı yıldan günümüze kadar yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi yapılarak yerli literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

YTZY kavramının çalışılmasına ilişkin bibliyometrik analizde Scopus veri tabanı kullanılmıştır. Uluslararası alanda araştırmacılar tarafından en fazla tercih edilen ve en geniş uluslararası kaynağa sahip veri tabanları Web of Science ve Scopus'tur. Web of Science'ta 1998 sonrası çalışmaların yer alması ve Scopus'a göre daha az çalışmanın (1.491) bulunması sebebiyle Scopus verilerinden faydalanılmıştır.

Bu araştırma ile şu sorulara yanıt aranmıştır;

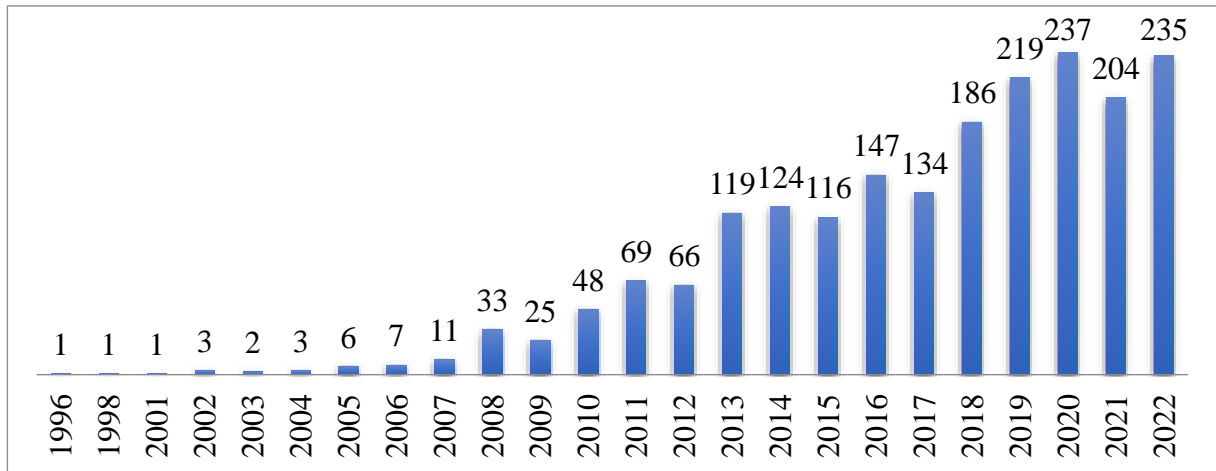
1. YTZY kavramına ilişkin araştırma sayılarının yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. YTZY kavramı hangi ülkeler tarafından araştırılmıştır?
3. YTZY kavramına ilişkin çalışmalar hangi dillerde yayımlanmıştır?
4. YTZY kavramına ilişkin çalışmalar hangi dergilerde yayımlanmıştır?
5. YTZY kavramına ilişkin çalışmalar hangi belge türlerinde yayımlanmıştır?
6. YTZY kavramına ilişkin en fazla atıf alan makaleler hangileridir?
7. YTZY kavramını en fazla çalışın yazarlar kimlerdir?

Yapılan araştırma ile bu soruların yanıtları aranmış ve son olarak da anahtar kelime analizi yapılarak yıllara göre anahtar kelime analizi sonuçları paylaşılmıştır.

3.BULGULAR

Araştırmanın veri tabanı Scopus olarak belirlendikten sonra, veri tabanındaki çalışmalardan “başlık, özet, anahtar kelime” alanlarında “*Green Supply Chain Management*” yazılanlar listelenmiştir. Daha sonra 2023 yılı henüz yıl tamamlanmadığı için 2023 yılı hariç tutularak kavramın ilk çalışıldığı yıl olan 1996 ile 2022 yıl sonuna kadar yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Kavrama ilişkin yapılan bibliyometrik analiz ile araştırma sorularının yanıtları elde edilmiştir.

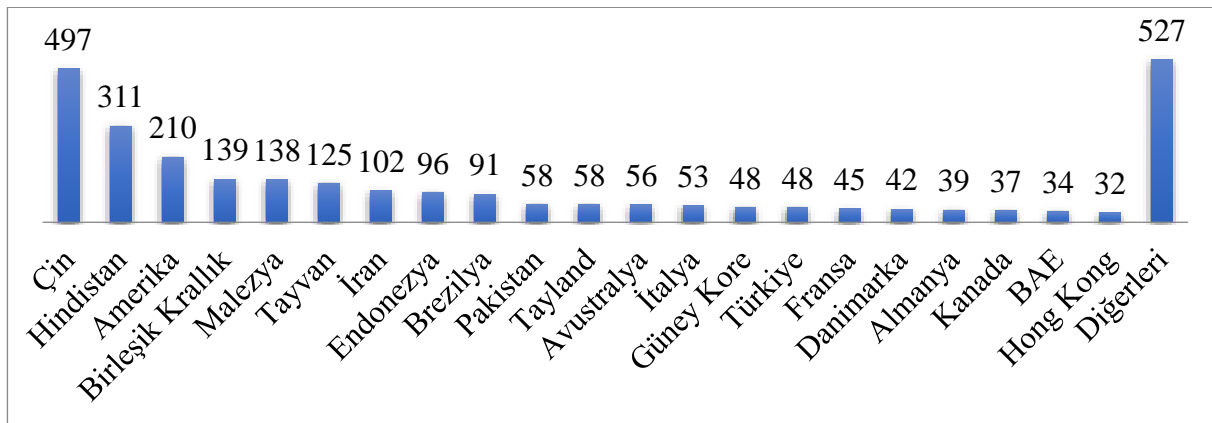
Şekil 1.YTZY'ne İlişkin Araştırma Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

YZTY kavramına ilişkin ilk çalışmanın kavramın ortaya atıldığı ilk yıl olan 1996 yılı olduğu görülmektedir. 1996'dan itibaren kavramın çalışıldığı ve 2010 yılı itibarıyla da her geçen gün daha fazla araştırıldığı dikkat çekmektedir. Tüm yıllarda yapılan araştırma sayısı toplamı 1.997'dir.

Bu tablodan hareketle yeşil tedarik zinciri konusunun gittikçe önem kazandığı söylenebilir. Bununla birlikte kavrama ilişkin çalışmaların hız kazandığı 2010 yılından bu yana yalnızca on üç yıl geçmiştir. Dolayısıyla yeşil tedarik zinciri yönetimi konusu araştırmacılar için üzerinde çalışılabilecek potansiyel bir alan oluşturmaktadır.

Şekil 2. YZTY'ye İlişkin Araştırmaların Ülkeler Bazında Dağılımı

Grafik 2'de YZTY'ye ilişkin en fazla araştırmanın Çin'de yapıldığı görülmektedir. 30'dan az sayıda çalışma yapılan ülkelerde (Vietnam, İspanya, Hollanda, Japonya, Yunanistan, Portekiz, Güney Afrika, Finlandiya, Polonya, Bangladeş, Rusya, İsveç vb.) toplamda 527 çalışma yapılmış olup bu çalışmalar diğer kategorisinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Yayın Diline Göre Dağılımı

Yayın Dili	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
İngilizce	1.968	98,5%
Portekizce	12	0,6%
Çince	10	0,5%
Diğer	7	0,4%
Toplam	1.997	100,0%

YZTY'ye ilişkin yapılan çalışmalarda en fazla İngilizce, Portekizce ve Çince dillerinin kullanıldığı görülmektedir. İngilizce dil kullanımının 1.968 çalışma ile toplam içerisindeki payı %98,5, Portekizcenin 12 çalışma ile %0,6, Çincenin 10 çalışma ile %0,5'tir. Diğer diller ise 7 çalışmayı kapsamakta olup bu oranın toplam içerisindeki payı %0,4'tür. Bu tabloda YZTY kavramının en fazla Çin'de çalışılmasına rağmen Çince çalışma sayısının oranın %0,5 gibi bir oranla oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmacıların İngilizce dil kullanımını tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 2. Çalışmaların Yayınlandığı Kaynağa Göre Dağılımları

Kaynak Adı	Çalışma Sayısı
Journal of Cleaner Production	124
Sustainability Switzerland	76
International Journal of Supply Chain Management	58
International Journal of Production Economics	38
International Journal of Logistics Systems and Management	34
Benchmarking	32
International Journal of Production Research	28
Business Strategy and The Environment	27
Uncertain Supply Chain Management	23
Resource Conservation and Recycling	19

YTZY'ye ilişkin çalışmaların hangi kaynaklarda yayınlandığı incelenmiş ve en fazla yayın yapan 10 kaynağın adı ve çalışma sayıları Tablo 2'de gösterilmiştir. En fazla çalışma yayınlayan kaynağın *Journal of Cleaner Production* olduğu ve çalışma sayısının ise 124 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Çalışmaların Belge Türüne Göre Dağılımları

Çalışma Türü	Çalışma Sayısı	Yüzde (%)
Makale	1.377	69,0%
Konferans Bildirisi	389	19,5%
Kitap Bölümü	106	5,3%
Değerlendirme	85	4,3%
Konferans İncelemesi	19	1,0%
Kitap	8	0,4%
Diğer	13	0,7%
Toplam	1.997	100,0%

Çalışma kapsamında YTZY'ye ilişkin hangi türlerde çalışmalar yapıldığı ve çalışma sayıları da incelenmiştir. Buna ilişkin veriler Tablo 3'te gösterilmektedir. Yapılan çalışmalarda en fazla makale türünde çalışıldığı görülmektedir. Kitap türünde yapılan çalışma sayısının ise 8 adet gibi az bir sayıda ve toplam çalışma içerisindeki payının %0,4 oranında olduğu görülmektedir. Yayınlanan makale sayısı ise 1.377 olup toplam çalışma içerisindeki payı %69'dur.

Tablo 4. YTZY'ye İlişkin En Çok Atıf Alan Makaleler

Yazarlar	Makale	Yıl	Kaynak	Atıf Sayısı
Srivastava S.K.	Green supply-chain management: A state-of-the-art literatüre review	2007	International Journal of Management Reviews	2575
Zhu Q., Sarkis J.	Relationships between operational practices and performance among early adopters of GSCM practices in Chinese manufacturing enterprises	2004	Journal of Operations Management	1845
Rao P., Holt D.	Do green supply chains lead to competitiveness and economic performance?	2005	International Journal of Operations and Production Management	1574
Sarkis J., Zhu Q., Lai K.-H.	An organizational theoretic review of green supply chain management literature	2011	International Journal of Production Economics	1376
Zhu, Q., Sarkis J., Geng Y.	Green supply chain management in China: Pressures, Practices and Performance	2005	International Journal of Operations and Production Management	1037

Çalışma kapsamında YTZY kavramına ilişkin en fazla hangi makalelerin atıf aldığı incelenmiştir. Buna ilişkin bilgiler Tablo 4'teki gibidir. En fazla atıf alan makale 2007 yılında Srivastava tarafından yazılan “*Green supply-chain management: A state of the art literatüre review*” olup atıf sayısı 2.575'tir. En fazla atıf alan 5 çalışma içerisinde Qinghua Zhu ile Joseph Sarkis'in 3 çalışmasının yer aldığı görülmektedir.

Tablo 5. En Çok Çalışma Yapan Yazarlar

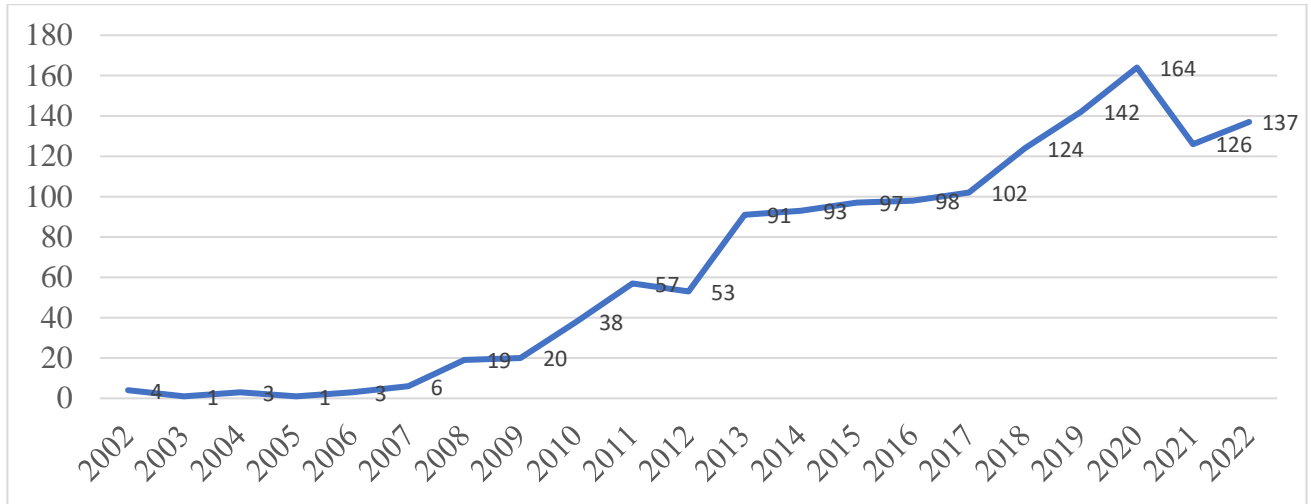
Yazar	Çalışma Sayısı
Sarkis, J.	54
Zhu, Q.	35
Jabbour, C.J.C.	25
Govindan, K.	24
Mathiyazhagan, K.	15

Çalışmada YTZY kavramı hakkında en çok çalışma yapan yazarlar incelenmiştir. Kavramı en fazla çalışın 5 yazar ve çalışma sayıları Tablo 5'teki gibidir. YTZY kavramı hakkında en fazla çalışma

sayısı 54 ile Joseph Sarkis'e aittir. İkinci sırada ise 35 çalışma sayısı ile Qinghua Zhu yer almaktadır. En fazla atıf alan makaleler içerisinde yer alan bu iki isim kavram hakkında en çok çalışma yapan yazarlarda ilk sıralarda yer almaktadır.

Scopus veri tabanında "Green supply chain management" kavramına ilişkin yıllara göre yapılan anahtar kelime analizi aşağıdaki gibidir.

Şekil 3. "Green supply chain management" kavramına ilişkin yıllara göre yapılan anahtar kelime analizi

Anahtar kelime analizi sonucu incelendiğinde "Green supply chain management" kavramının en fazla 164 çalışma ile 2020 yılında yer aldığı görülmektedir. Dönem dönem kelimenin kullanım sıklığında azalma olsa da uzun vadede anahtar kelimenin kullanım sıklığında artış olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Çevresel duyarlılığın ve küresel rekabetin artmasıyla yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramı üreticiler için her geçen gün daha önemli hâle gelmektedir. Müşterilerin çevresel etkisi daha az olan ürünü seçme eğilimi sebebiyle birçok işletme üretim sürecinde çevreci olmaya özen göstermekte ve yayınladığı raporlar ile bunu kamuoyuyla paylaşmaktadır.

Üreticilerin çevreye ilişkin aldıkları önlemlerin bir kısmı yasal mevzuatlar gereği zorunlu olsa da birçok uygulama da gerek rekabet avantajı elde edebilmek gerekse kurumsal imaj sebebiyle gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çevreye ilişkin farkındalığın ve yasal zorunlulukların artmasıyla her geçen gün çevresel önlemlerin daha da önemli hâle gelmesi beklenmektedir.

Bu araştırma kapsamında yapılan bibliyometrik analizde kavramın ilk kez 1996 yılında çalışıldığı ve her geçen gün daha fazla çalışma yapıldığı; en fazla çalışmanın ise 2020 yılında yapıldığı görülmektedir. Çevreye ilişkin farkındalığın artması sebebiyle önümüzdeki yıllarda da yeşil tedarik zinciri yönetimine olan ilginin artacağı öngörülmektedir.

Araştırmanın bulgularından biri de kavrama ilişkin en fazla çalışmanın yapıldığı ülkenin 497 çalışma ile Çin olduğunun tespit edilmesidir. Çin, ucuz işgücü ve çevreye yönelik cezai yaptırımlarının olmaması sebebiyle çok uluslu firmaların üretim için tercih ettiği ülke konumundadır. Bu sebeple de artan üretim hacmi ile dünya tedarik zincirinde önemli bir yer almaktadır. Bu durumun ülkedeki araştırmacıların tedarik zincirinin çevreye yönelik etkilerini araştırmaya daha fazla ilgi göstermesini sağlamış olabileceği düşünülmektedir. Çin'i takip eden beş ülkenin Hindistan, Amerika, Birleşik Krallık, Malezya ve Tayvan olduğu görülmektedir. Türkiye ise bu sıralamada 48 yayın ile 15. sırada yer almaktadır.

Araştırmanın bulgularından biri de yapılan çalışmaların %98,5 gibi yüksek oranının İngilizce dilinde olmasıdır. İngilizcenin uluslararası iletişim dili olmasının akademik çalışmalara da yansıdığı rahatlıkla söylenebilmektedir.

Araştırmanın bulgularından biri de Journal of Cleaner Production'ın 124 çalışma ile en fazla yayın yapılan dergi olduğu ve 76 çalışma sayısı ile Sustainability Switzerland'ın onu takip ettiği şeklindedir. Söz konusu dergilerin çevre kategorisine yönelik olması sebebiyle alandaki çalışmalar için daha fazla tercih edilmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

Araştırmanın bir diğer bulgusu da 1996'dan 2023'e kadar Scopus veri tabanında kayıtlı çalışma türlerinde en fazla kaydın makale olduğu ve çalışmaların %69'luk kısmını makalelerin oluşturduğudur. Bu makalelerden en fazla atıf alanın ise 2575 atıfla Srivastava'ya (2007) ait olduğu görülmektedir. Kavrama ilişkin en fazla çalışma yapan yazarın ise 54 çalışma sayısı ile Joseph Sarkis olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelime analizi sonucu incelendiğinde ise kavramın en fazla 2020 yılında 164 çalışmada yer aldığı görülmektedir. 2020 yılı Covid-19 salgınının tüm dünyaya yayıldığı ve uluslararası alanda tedarik zincirlerinde aksamaların yaşandığı bir yıl olmuştur. 21. yüzyılda global anlamda tedarik zincirinde sorunların yaşanmış olması hatta kimi zaman tedarik zincirlerinde kopmaların görülmesi sebebiyle araştırmacıların kavrama olan ilgisinin artmış olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmada yapılan literatür taraması ile yeşil tedarik zinciri yönetimine ilişkin kavramsal çerçeve çizilmiştir. Daha sonra yeşil tedarik zinciri yönetiminin yıllar içerisinde çalışılmasına ilişkin Scopus veri tabanında bibliyometrik analiz yapılmıştır. Uluslararası alanda araştırmacılar tarafından en fazla tercih edilen ve en geniş uluslararası kaynağa sahip veri tabanlarından birisi olması sebebiyle Scopus verilerinden faydalanılmıştır. Scopus verilerinden yapılan analiz ile yeşil tedarik zinciri yönetimi kavramının yıllar içerisinde çalışılma sayısının değişimi, ülkelerin kavramı çalışma sayıları, hangi dillerde çalışmalar yapıldığı ve en fazla hangi

yazarların çalıştığı gibi veriler ortaya konulmuştur. Ancak araştırmanın sadece Scopus veri tabanında yapılması araştırmanın sınırlılıklarındandır. Diğer veri tabanlarında da benzer araştırma yapılarak alana katkı sağlanabilir. Bu araştırmada elde edilen bulgular ile kavrama ilişkin günümüze kadar yapılan çalışmalara ait veriler ortaya konularak, kavramın önemi ve güncelliğine vurgu yapılarak yerli literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Bibliometric Analysis on Green Supply Chain Management

EXTENDED SUMMARY

With the emergence of the industrial revolution, the increase in productivity in production processes and the increase in production volume have also led to an increase in customer demands. In the face of increasing demand, the aim of the enterprises has been to present customer expectations in a timely and high quality manner.

The supply chain process of the companies that produce in line with customer demand included the processes of planning, coordinating and controlling the processes from the source of the product or service to the delivery to the customer.

The concept of supply chain refers to all processes such as procurement, order creation, product design and development activity, distribution, delivery, transportation and customer service performed by more than one organization in the process of obtaining a customer order (Manthou et al., 2003).

As customers begin to care about environmental impacts, companies have begun to evaluate the environmental impact of activities in their supply chains. In this way, the concept of green supply chain management has emerged. The concept of green supply chain management refers to the adoption of green practices in supply chain processes to reduce environmental impacts.

GSCM refers to the consideration of environmental impacts at all stages of the chain, starting from the procurement process, which is the first stage of production, in the process of producing the goods and services required by the customer, to the recycling of the product after the consumer's use of the product.

The processes of GSCM, which is obtained by adding the green concept to the traditional supply chain, consists of green production, green distribution and reverse logistics stages.

Green production; refers to the realization of production activities in a way that reduces waste and emissions in all production activities.

Green distribution; refers to the low impact on the environment when transporting a product from its source to the customer (Kumar et al., 2013).

Reverse logistics; refers to the collection of waste products by the customer for recycling and reuse (Abdel-Maset et al., 2019).

In the literature review on the concept of GSCM, it has been determined that GSCM applications are grouped under many titles. Among the GSCM applications, the most studied ones are; eco & green

design, internal environmental management, cooperation with customers, return on investment, green purchasing.

a)Eco & Green Design

The concept of eco design is used to express that products meet environmental criteria (Scur & Barbosa, 2017). With this application, it is tried to reduce the effects of the products on the environment, to save energy and materials and to create a sustainable product.

b)Internal Environmental Management

Internal environmental management practices refer to all operational and management practices within the organization. Organizations that adopt green supply chain management firstly make their operational activities environmentally friendly and then demand this from their suppliers.

c)Collaboration with Customers

Manufacturers, who are in constant cooperation with their customers, will be able to easily understand their customers' expectations about green supply chain management practices and their customers' own needs (Kumar et al., 2012). Manufacturers who do not cooperate with their customers will be at a disadvantage in the competition, as it will be difficult for them to understand the expectations of the customers.

d)Return on Investment

An organization's use of recycling, resale, and similar strategic techniques to obtain more value from materials and products is expressed as return on investment (Zhu, et al., 2007).

e)Green Procurement

Green purchasing means that manufacturers consider environmental impacts in their purchasing policies. In this context, choosing environmentally friendly materials and minimizing the use of hazardous materials can be given as examples.

The aim of this study is to analyze the studies carried out from 1996, the year in which the concept of GSCM was first studied, until 2023, within the framework of various parameters (distribution by years, number of studies on country basis, languages used, etc.). Bibliometric analysis method was used in the research.

The Scopus database was used in the field research on the study of the concept of GSCM management. Scopus was used because it is one of the most preferred databases by researchers in the international arena.

It is seen that the first study on the concept of GSCM was 1996, the first year the concept was introduced. It is noteworthy that the concept has been studied since 1996 and that it has been researched more and more every day since 2010. The total number of studies conducted in all years is 1997.

From this point of view, it can be said that the issue of green supply chain is gaining more and more importance. However, only thirteen years have passed since 2010, when studies on the concept gained momentum. Therefore, the issue of green supply chain management creates a potential area for researchers to study.

It is seen that the most research on GSCM has been done in China.

It is seen that English, Portuguese and Chinese languages are mostly used in studies on GSCM. The share of English language use in the total with 1,968 studies is 98.5%. It is seen that researchers prefer English language use.

The sources that published the studies on GSCM were examined and it is seen that the most published source is the Journal of Cleaner Production and the number of studies is 124.

It is seen that most of the studies on GSCM have been studied in article type. It is seen that the number of studies in the book type is only 8, and its share in the total study is 0.4%. The number of published articles is 1,377, and its share in the total study is 69.0%.

The most cited article on GSCM is “Green supply-chain management: A state of the art literature review” written by Srivastava in 2007 and the number of citations is 2,575. It is seen that 3 studies of Qinghua Zhu and Joseph Sarkis are included in the 5 most cited studies.

The largest number of studies on the concept of GSCM belongs to Joseph Sarkis with 54. Qinghua Zhu ranks second with 35 studies. These two names, which are among the most cited articles, are at the top of the authors who have done the most work on the concept.

In this study, the concept of GSCM has been explained and data such as the increase in the number of studies of the concept over the years, the number of studies on the concept of countries, the languages in which studies have been conducted, and which authors have worked the most. With these analyzes made within the scope of the studies in the Scopus database, it is aimed to contribute to the literature

by emphasizing the importance and actuality of the concept, by revealing the concept of GSCM with numbers that are being studied more and more every day.

KAYNAKÇA

- Abdel-Baset M., Chang V., Gamal A., (2019). "Evaluation of the green supply chain management practices: A novel neutrosophic approach", *Computers in Industry*, 210-220.
- Agarwal A., Giraud-Carrier F. C., Li Y., (2018). "A mediation model of green supply chain management adoption: The role of internal impetus", *International Journal of Production Economics*, 342-358.
- Ahmed W., Najmi A., Arif M., Younus M., (2019). "Exploring firm performance by institutional pressures driven green supply chain management practices", *Smart and Sustainable Built Environment*, Vol. 8, No.5, pp. 415-437.
- Ali A., Bentley Y., Cao G., (2017). "Green Supply Chain Management – Food for Thought?", *International Journal of Logistics Research and Applications*, Vol. 20, Issue 1, 22-38.
- Asif M. S., Lau H., Nakandala D., Fan Y., (2020). "Adoption of green supply chain management practices through collaboration approach in developing countries – From literature review to conceptual framework", *Journal of Cleaner Production*, 1-17.
- Balon V., (2020). "Green supply chain management: Pressures, practices and performance – An integrative literature review", *Business Strategy and Development*, Vol. 3, Issue 2, 226-244.
- Baz J. E., Iddik S., (2020). "Green supply chain management and organizational culture: a bibliometric analysis based on Scopus data (2001-2020)", *International Journal of Organizational Analysis*, Vol.30, No.1, 156-179.
- Beamonn B. M., (1999). "Designing The Green Supply Chain", *Logistics Information Management*, Vol.12, No.4, 332-342.
- Chiou T.-Y., Chan H. K., Lettice F., Chung S. H., (2011). "The influence of greening the suppliers and green innovation on environmental performance and competitive advantage in Taiwan", *Transportation Research*, 822-836.
- Choi D., (2014). "Market orientation and green supply chain management implementation", *International Journal of Advanced Logistics*, Vol. 3, No. 1-2, 1-9.
- Chu S. H., Yang H., Lee M., Park S., (2017). "The Impact of Institutional Pressures on Green Supply Chain Management and Firm Performance: Top Management Roles and Social Capital", *Sustainability*, 1-21.
- Diabat A., Govindan K., (2011). "An analysis of the drivers affecting the implementation of green supply chain management", *Resources, Conservation and Recycling*, 659-667.

- Donthu, N., Kumar S., Mukherjee D., Pandey N., Lim W. M., (2021). "How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines", *Journal of Business Research*, Vol.133, 285-296.
- Fahim F., Mahadi B., (2022). "Green supply chain management/green finance: a bibliometric analysis of the last twenty years by using the Sopuc database", *Environmental Science and Pollution Research*, Vol.29, 84714-84740.
- Fahimnia B., Sarkis J., Davarzani H., (2015). "Green Supply Chain Management: A Review And Bibliometric Analysis", *Int. J. Production Economics*, 101-114.
- Geng R., Mansouri S. A., Aktas E., (2017). "The relationship between green supply chain management and performance: A meta-analysis of empirical evidences in Asisan emerging economies", *Int. J. Production Economics*, 245-258.
- Gong R., Xue J., Zhao L., Zolotova O., Ji X., Xu, Y., (2019). "A Bibliometric Analysis of Green Supply Chain Management Based on the Web of Science (WOS) Platform.
- Hervani A. A., Helms M. M., Sarkis J., (2005). "Performance measurement for green supply chain management", *Benchmarking an International Journal*, Vol.2, No.4, pp. 330-353.
- Karimi A., Rahim K. A., (2015). "Classification of external stakeholders pressures in green supply chain management", *Procedia Environmental Sciences*, 27-32.
- Khan A., Tao M., Ahmad H., Shafique M. N., Nawaz M. Z., (2020) "Revisiting Green Supply Chain Management Practices: The Mediating Role of Emotional Intelligence", *Sage Journals*, 1-13.
- Khan S. A. R., Yu Z., (2021). "Assessing the eco-environmental performance: an PLS-SEM approach with practice-based view", *International Journal of Logistics: Research and Applications*, Vol. 24, No.3, 303-321.
- Kumar S., Luthra S., Haleem A., (2013). "Customer involvement in greening the supply chain: an interpretive structural modeling methodology", *Journal of Industrial Engineering International*, 1-13.
- Kumar S., Teichman S., Timpernagel T., (2012). "A green supply chain is a requirement for profitability", *International Journal of Production Research*, Vol. 50, No. 5, 1278-1296.
- Lamlupe A. O., Sonpar K., Litz R. A., (2008). "Stakeholder Theory: Reviewing a Theory That Moves Us", *Journal of Management*, Vol.34, No.6, 1152-1189.
- Lee S. M., Kim S. T., Coi D., (2012). "Green supply chain management and organizational performance", *Industrial Management & Organizational Data*, Vol.112, No.8, pp. 1148-1180.

- Maditati, D. R., Munim Z. H., Schramm H-J., Kummer S., (2018). "A review of green supply chain management: From bibliometric analysis to a conceptual framework and future research directions", *Resources, Conservation & Recycling*, Vol.139, 150-162.
- Manthou V., Vlachpoulo M., Folinias D., (2003). "The Supply Chain Perspective of e-business Evolution", *Towards the Knowledge Society*, Vol.105, 229-242.
- Merigo, J. M., Yang J. -B., (2016). "A Bibliometric Analysis of Operations Research and Management Science", *Omega*, Vol.73, 37-48.
- Micheli G., Cagno E., Mustillo G., Trianni A., (2020). "Green supply chain management drivers, practices and performance: A comprehensive study on the moderators", *Journal of Cleaner Production*, 1-19.
- Mishra, D., Gunasekaran A., Papadopoulos T., Hazen B., (2017). "Green Supply Chain Performance Measures: A Review and Bibliometric Analysis", *Sustainable Production and Consumption*, Vol.10, 85-99.
- Nahapiet J., Ghoshal S., (1998). "Social Capital, Intellectual Capital and The Organizational Advantage", *Academy of Management Review*, Vol.23, No.2, 242-266.
- Saeed A., Jun Y., Nubuor S. A., Priyankara H. P. R., (2018). "Institutional Pressures, Green Supply Chain Magament Practices on Enviromental and Economic Performance: A Two Theory View", *Sustainability*, 1-24.
- Sarkis J., (2003). "A strategic decision framework for green supply chain management", *Journal of Cleaner Production*, 397-409.
- Sarkis J., Zhu Q., Lai K., (2011). "An organizational theoretic review of green supply chain management literatüre", *Int. J. Production Economics*, 1-15.
- Scur G., Barbosa M. E., (2015). "Green supply chain practices: Multiple case studies in the Brazilian home appliance industry", *Journal of Cleanar Production*, 1293-1302.
- Scur G., Barbosa M. E., (2017). "Green supply chain practices: Multiple case studies in the Brazilian home appliance industry", *Journal of Cleanar Production*, 1293-1302.
- Seuring S., Müller M., (2008). "From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management", *Journal of Cleaner Production*, 1699-1710.
- Srivastava S. K., (2007). "Green supply-chain management: A state-of-the art literature review", *International Journal of Management Reviews*, Vol. 9, , pp. 53-80.
- Şakar G. D., Cerit, A. G., (2013). "Uluslararası Alan İndekslerinde Türkiye Pazarlama Yazını: Bibliyometrik Analizler ve Nitel Bir Araştırma", *Cilt 27, Sayı 4, sf. 37-62.*

- Uygun Ö., Dede A., “Performance evaluation of green supply chain management using integrated fuzzy multi-criteria decision making techniques”, *Computers & Industrial Engineering*, 502-511.
- Vanalle R. M., Ganga G. M. D., Filho M. G., Lucato W. C., (2017). “Green supply chain management: An investigation of pressures, practices, and performance within the Brazilian automotive supply chain”, *Journal of Cleaner Production*, 250-259.
- Wongthongchai J., Saenchaiyathon K., (2019). “The Key Role of Institutional Pressure on Green Supply Chain Practice and the Firm’s Performance”, *Journal of Industrial Engineering and Management*, 12/3, 432-446.
- Wu G. C., Ding J. H., Chen P. S., (2012). “The effects of GSCM drivers and institutional pressures on GSCM practices in Taiwan’s textile and apparel industry”, *Int. J. Production Economics*, 618-636.
- Wu G. C., Ding J.H., Chen P.S., (2012). “The effects of GSCM drivers and institutional pressures on GSCM practices in Taiwan’s textile and apparel industry”, *Int. J. Production Economics*, 618-636.
- Yu Y., Zhang M., Huo B., (2019). “The impact of supply chain quality integration on green supply chain management and environmental performance”, *Total Quality Management & Business Excellence*, Vol.30, No.110, 1110-1125.
- Zhu Q., Geng Y., Sarkis J., Lai H. K., (2011). “Evaluating green supply chain management among Chinese manufacturers from the ecological modernization perspective”, *Transportation Research*, 808-821.
- Zhu Q., Sarkis J., (2004). “Relationships between operational practices and performance among early adopters of green supply chain management practices in Chinese manufacturing enterprises”, *Journal of Operations Management*, 265-289.
- Zhu Q., Sarkis J., (2007). “The moderating effects of institutional pressures on emergent green supply chain practices and performance”, *International Journal of Production Research*, Vol.45, 18-19.
- Zhu Q., Sarkis J., Geng Y., “Green supply chain management in China: pressures, practices and performance”, *International Journal of Operations & Production Management*, Vol.25, No.5, pp. 2005, 449-468.
- Zhu Q., Sarkis J., Lai K., (2012). “Examining the effects of green supply chain management practices and their mediations on performance improvements”, *International Journal of Production Research*, Vol. 50, No. 5, 1377-1394.
- Zhu Q., Sarkis J., Lai K., (2013). “Institutional-based antecedents and performance outcomes of internal and external green supply management practices”, *Journal of Purchasing & Supply Management*, 106-117.

Zhu Q., Sarkis J., Cordeiro J. J., Lai K.-H., (2007). "Firm-level correlates of emergent green supply chain management practices in the Chinese context", *The International Journal of Management Science*, 577-591.

Assos Tiyatrosu Skene Binasında Bulunan Hellenistik Seramikler¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Ramazan DALİP*

ÖZET

Troas Bölgesi kentlerinden biri olan Assos, trakit kayalığın yamaçlarına teraslar oluşturularak inşa edilmiştir. Agoranın güneyindeki yamaçta yer alan tiyatronun inşa tarihini araştırmak üzere 2014 yılında skene binasında kazı çalışmaları başlatılmıştır. Bu makalede skene binası sondajında bir bölümü açığa çıkartılan konut içerisinde ele geçen 5 adet kâse, 2 adet kantharos, 2 adet balık tabağı, 1 adet guttus ve 1 adet kapaktan oluşan seramik buluntular irdelenmektedir. In situ olarak ele geçen seramiklerin kontekstini tarihlendirebilecek başka bir bulguya rastlanmamıştır. Bu nedenle makalenin konusunu oluşturan Hellenistik seramiklerin farklı merkezlerde bulunan benzer örnekleriyle karşılaştırılarak tarihlendirilmesi amaçlanmıştır. Morfolojik değerlendirmede, Atina Agorası'nda bulunmuş olan Hellenistik seramiklerin gruplandırıldığı kriterler dikkate alınmıştır. Buna göre kesin bir ayırım yapılabilen alt formlar; ekhinus kâseler, tuzluklar, kalıplanmış ağız kenarlı kantharos, Attika tipi balık tabağı ve askos formunun guttus tipi olarak sıralanabilir. Böylece Erken Hellenistik Dönem seramik tipleri arasında yer alan ve kronoloji için oldukça önemli olan bu kaplar M.Ö. 4. yüzyıl sonu – M.Ö. 3. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir. Bu tarih aynı zamanda sahne binasının inşa yılı için terminus post quemdir.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Assos, Seramik, Tiyatro, Hellenistik Dönem

Hellenistic Ceramics from the Skene Building of the Assos Theater

ABSTRACT

The city of Assos, one of the cities of the Troad region, was built by creating terraces on the slopes of the trachyte rock. In 2014, excavations were started in the scene building to investigate the construction date of the theater located south of the agora. In this article, the ceramic finds including 5 bowls, 2 kantharos, 2 fish plates, 1 guttus and 1 lid recovered from the dwelling, a part of which was found in the sounding of the scene building, are analyzed. There are no other finds that can date the context of the in situ ceramics. For this reason, it is aimed to date the Hellenistic vessels that constitute the subject of this article by comparing them with similar examples found in different centers. The morphological evaluation was based on the criteria grouping the

¹Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı'nda tamamlanan "Assos Tiyatrosu" adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan; Assos tiyatrosu skene binasında bulunan Hellenistik seramikleri çalışmama izin veren ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Nurettin Arslan'a teşekkür ederim.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye, r.dalip95@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4228-5406>

Hellenistic ceramics found in the Athenian Agora. Accordingly, the sub-forms that can be clearly distinguished are; ekhinus bowls, saltcellar, kantharos with molded rim, Attic type fish plate and the guttus type of the askos form. Thus, these vessels, which are among the Early Hellenistic ceramic types and are important for chronology, are dated to the end of the 4th century BC - beginning of the 3rd century BC. This date is also the terminus post quem for the construction year of the stage building.

Keywords: *Archaeology, Assos, Pottery, Theater, Hellenistic Period*

GİRİŞ

Assos, Çanakkale İli, Ayvacık İlçesi'nin Behram Köyü'nde yer almaktadır. Midilli Adası'nın hemen karşısındaki volkanik bir tepe üzerine kurulan kentin, denizden 234 m olan en yüksek noktasında akropolis, batı, doğu ve kuzeyinde nekropolis, güney yamacında ise doğu-batı uzantılı agora yer almaktadır. Kentin üzerine kurulduğu sert kırmızı trakit kayaç kamusal yapıların inşasında kullanılmıştır (Texier, 2002: 68). Bu yapılardan biri de agoranın güneyinde bulunan tiyatrodur (Clarke, 1882: 175; Clarke vd. 1902: 122). Tiyatronun at nalı planlı caveası, doğal bir yamaca yaslanmaktadır (Arslan ve Böhlendorf-Arslan, 2014: 102).

Tiyatronun tarihlendirilmesi amacıyla 2014 ve 2016 yılında skene binasında kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu kazılarda skene binası yürüme seviyesinin yaklaşık 1,5 m altında bir konuta ait olduğu düşünülen temel kalıntılara rastlanmıştır. Konutun zemininin hemen üzerinde çatı kiremitleriyle kaplı bir tabakaya ulaşılmıştır. Kiremitlerin altında ise tümlenebilen seramik parçaları (5 adet kâse, 2 adet kantharos, 2 adet balık tabağı, 1 adet guttus ve 1 adet kapak) ile birlikte dokuma tezgâh ağırlığı ve ağırşaklar in situ durumda ele geçmiştir.

1. ASSOS TİYATROSUNUN SKENE BİNASI KAZILARI

Assos tiyatrosu, kuzey yamaca yaslanan at nalı biçimli caveası, orkestra ve skene binası ile tipik Grek tiyatrosudur (Fig. 1). Assos'u ziyaret eden bazı gezgin ve araştırmacılar, bir bölümü toprak altında kalan tiyatroyu (Fig. 2) Priene tiyatrosuna benzeterek M.Ö. 200'ler civarına tarihlendirmişlerdir (Ferrero, 1990: 177). Son yıllara kadar yapılan kazılarda, Roma Dönemi'nde çeşitli düzenlemelerin ardından işlevine uygun olarak kullanılmaya devam edildiğini göstermiştir. Bizans Dönemi'nde kullanımına ait veriler ise yetersizdir (Arslan, 2022: 46).

İki katlı olduğu düşünülen ve bugün yalnızca temelleri korunmuş olan skene binası, doğu-batı yönlü sıralanan üç odadan oluşmaktadır (Serdaroğlu, 1995: 72). Skene binasının inşa evrelerini belirlemek amacıyla orta ve batıdaki odalarda 2014 ve 2016 yıllarında kazılar yapılmıştır. Orta odanın kuzeybatısında 2014 yılında 3x3 m ölçülerinde açılan sondajda 1,8 m derinlikte bir konuta ait kalıntılar tespit edilmiştir (Fig. 3). Sondajın güney kesitinin altında devam ettiği görülen konutun doğu duvarının takibini yapabilmek için, açma sınırları güney yönde skene binasının güney duvarı hizasına kadar genişletilmiştir. Bir ucu skene binasının batı odası altına uzanan, diğer ucu kesitin içinde kalan kuzey

duvarının kalınlığı 0,3 m'dir. Güney ucu tahrip edilmiş olan doğu duvarının kalınlığı yaklaşık 0,4 m, korunan uzunluğu ise 2,6 m'dir. Bu duvarların içinde kalan konutun sıkıştırılmış toprak zeminli olduğu belirlenmiştir. Skene binası zemininden konut zeminine kadar olan yaklaşık 2,3 m kalınlığındaki dolguda Erken Hellenistik Dönem seramikleri ile karşılaşmıştır (Arslan, 2022: 44). Konuta ait sıkıştırılmış toprak zeminin üzerinde, çatı kiremitlerinin örttüğü (Fig. 4) ağırşak ve dokuma tezgâh ağırlıkları ile birlikte makalenin konusunu oluşturan seramikler ele geçmiştir.

Konutun devamının da açığa çıkartılabilmesi için, skene binasının batı odasında 2016 yılında kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Skene binasının zemininden yaklaşık 0,98 m derinlikte odayı çapraz şekilde bölen büyük ve kaba taşlarla oluşturulmuş geniş bir kanal (Fig. 5), bu alanda konut seviyesine kadar derinleşmeyi engellemiştir (Arslan vd., 2018: 392).

2. KONUTTA BULUNAN HELLENİSTİK DÖNEM SERAMİKLERİ

Assos tiyatrosu skene binası altındaki konutta bulunmuş olan Hellenistik Dönem seramikleri, ithal ve yerel servis kaplarından oluşmaktadır (Arslan vd., 2016: 354). Bunlar arasında 5 adet kâse, 2 adet kantharos, 2 adet balık tabağı, 1 adet guttus ve 1 adet kapak yer almaktadır (Fig. 6).

2.1.Kâseler (Kat. No. 1-5)

Skene binasının altındaki konut alanında ele geçen beş kâse, literatürde "ekhinus kâse" olarak adlandırılan içe dönük ağızlı kâselerdendir (Edwards, 1975: 29); biçimsel özelliklerine göre gruplandırılarak incelenmiştir.

Kat. No. 1 ve 2, biçimsel detaylarında benzerlikler göstermektedir. Yaklaşık 5 cm yüksekliğinde olan bu iki kâsenin ağızları, kontekstteki diğer ekhinus kâselerine göre daha geniştir (12,2 ve 12,1 cm). Gövdeleri, kaideden sonra genişleyerek yükselir ve ağız kısmına doğru içe dönüş yapar. Kat. No. 1'in gövdesi içe doğru yumuşaktır, Kat. No. 2 ise keskin bir dönüş yapmaktadır. İki kâse de dışbükey halka kaideli olmakla birlikte, Kat. No. 1'in dış tarafında iki yatay kazıma yiv bulunmaktadır. Kat. No. 3 ve 4, önceki iki örneğe göre daha dar ağızlı ve alçak yapılmıştır. Daha kalın cidarlı olan bu kapların kaideleri koniktir. Kat. No. 3'ün gövdesi içe belirgin bir dönüş yapıp bu kısımda cidar kalınlaştıktan sonra üste doğru incelenerek sivri dudakla sonlandırılmıştır. Kat. No. 4 ise içe hafif bir dönüş yapmış ve cidar ağza yakın bir seviyede kalınlaştırılmıştır. Kat. No. 5'in gövdesi merkeze yakın bir seviyede içe hafif şekilde bükülmüştür. Diğer kâselerden farklı olarak gövde üstte inceltiyle değil, aynı cidarlı hafif içe eğimli yuvarlatılmış bir dudakla sonlandırılmıştır. Bu kabı öncekilerden ayıran diğer bir özellik disk kaideli olmasıdır.

Yüzeyinde astar ya da firnis kalıntılarına rastlanmayan Kat. No. 5 hariç diğer kâselerin iç ve dış yüzeylerine siyah firnis uygulanmıştır. Kat. No. 1 ve 2'nin kaideleri de dâhil olmak üzere tüm

yüzeyleri siyah firnis ile kaplanmıştır. Kat. No. 3 ve 4, kaideden tutularak ters olarak, firmise daldırılmıştır. Kaplar zemine orijinal duruş pozisyonunda konulduğunda firnis bazı alanlarda kaideye doğru akmış, düzensiz dağılması yanı sıra olasılıkla pişirme esnasında fırındaki düzensiz ısı nedeniyle siyah-turuncu alacalı görünüm kazanmışlardır.

Ağız kenarı içe dönük olan kâseler Hellenistik Dönem’de yaygın görülmektedir (Crowfoot ve Kenyon, 1957: 248-250). Kat. No. 1 ve 2, Atina’da form özellikleri ve ağız çaplarıyla tek kişilik porsiyona uygun klasik tip ekhinus kâseleri grubuna dâhil edilen M.Ö. 4. yüzyıl örnekleriyle benzeşmektedir (Sparkes ve Talcott, 1970: 128, 131-132; Rotroff, 1997: 162). Atina’daki M.Ö. 4. yüzyıl sonları ile M.Ö. 3. yüzyıl başlarına ait örnekleriyle Assos buluntularının diğer bir benzerliği de siyah firnis ve teknikten kaynaklı kırmızı alacalı görünümüdür. Önceki yıllarda Assos’taki Kuzey Stoa’da bulunup M.Ö. 4. yüzyıl sonu ile M.Ö. 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilen kâseler, biçimsel özellikleri bakımından burada incelenen Kat. No. 1 ve 2 ile paraleldir (Sezgin, 2010: 56). Bu kâseler, Korinth’te M.Ö. 4. yüzyılın ilk çeyreğinden M.Ö. 146 yılına kadar üretilen “büyük kâseler” (ağızları 10 cm’den geniş olanlar) grubu ile uyumludur (Edwards, 1975: 27-30). Diğerlerine göre daha derin hazneli olan büyük kâselerin geç Korinth örneklerinde, kaide halkalarında daralma eğilimi olduğu ileri sürülmüştür (Edwards, 1975: 30). Buna göre nispeten kalın halka kaideli ekhinus kâselerinin daha erken örnekler olduğu kabul edilebilir. Diğer taraftan, biçimsel detaylardaki farklılıkların tarihleme kriteri olmadığını ileri süren görüşler de mevcuttur (James, 2018: 101). Isthmia ve Olyntos’ta benzer ekhinus kâseler, genel olarak M.Ö. 4. yüzyıl ile M.Ö. 3. yüzyıl aralarına tarihlendirilmiştir (Hayes ve Slane, 2022: 21; McPhee ve Pemberton, 2012: 107; Robinson, 1933: Pl 175). Gordion’da M.Ö. 333-275 yıllarına tarihlenen bir kâse, bezeme ve astar rengi bakımından farklı görünse de biçimsel olarak Kat. No. 1 ile karşılaştırılabilir (Stewart, 2010: 251). Bu yerleşimlerden gelenler dışında, Kat. No. 1 ve 2 ile paralel örneklere; Sardes, Klazomenai, Knidos, Smyrna, Phokaia gibi yerleşimlerde de rastlanmakta olup, söz konusu yerleşimler de genel olarak M.Ö. 4. yüzyıl ve M.Ö. 3. yüzyıl başlarına tarihlenmişlerdir (Retroff ve Oliver, 2003: 32; Özbay, 2006: 120; Doksanaltı, 2006: 272; Aktaş, 2011: 29; Alkan, 2019: 22; Saygıner, 2019: 65).

Kat. No. 3 ve 4, form özellikleriyle Atina Agorası’nda tuzluk grubunun kaideli tiplerinde sınıflandırılan gruba dâhil edilebilir (Sparkes ve Talcott, 1970: 132-133). Kat. No. 3, kaidesinin şekliyle tuzluk grubunun Atina Agorası’nda M.Ö. 4. yüzyılın ortalarında yoğun olarak görülmeye başlayan halka kaideli türevleriyle paraleldir (Sparkes ve Talcott, 1970: 137). Korinth’te geniş halka kaideli tuzluk grubunda ele alınan ithal kâseler de bu örneklerle benzeşmektedir (McPhee ve Pemberton, 2012: 109). Söz konusu örneğin Isthmia’daki benzerleri, M.Ö. 4. yüzyıl sonu ile 3. yüzyılın II. çeyreği malzemesi arasında yer almaktadır (Hayes ve Slane, 2022: 45). Kat. No. 3 ve 4’ün

benzer örnekleri Aigai'de kulpsuz kâse olarak tanımlanarak Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir (Kottaridi, 2013: 119, 121).

Skene binası sondajında bulunmuş olan kaideli tuzluklardan firnis rengi farklı olsa da daldırma tekniğinin kullanıldığı benzerlerine, Atina Agorası'nda bulunan Menon Sarnıcı'nda ve Kıbrıs'ta rastlanmaktadır (Miller, 1974: 205; Diederichs, 1980: 27). Knidos, Phokaia ve Klazomenai'de ele geçen benzer örnekler M.Ö. 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Doksanaltı, 2006: 273; Saygıner, 2019: 87; Egeci, 2014: 28; Hasdağlı, 2012: 129). Attika örnekleri model alınarak üretilen Gordion'daki kaideli tuzluklar, Erken Hellenistik Dönem'e (M.Ö. 333-275) tarihlendirilmiştir (Stewart, 2010: 180). Sardes, Phokaia ve Tisna'da benzer kâseler, M.Ö. 4. yüzyılın III. çeyreğine tarihlendirilmiştir (Schaeffer vd, 1997: 119; Doğan, 2013: 126; Civelek, 2023: 9). Patara'da M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında yangın sonucu tahrip olan mekânlarda in situ ele geçen seramikler arasında, özellikle Kat. No. 3'ün benzeştiği siyah firnisli kaideli tuzluklar bulunmuştur (Dündar, 2020: 48; 57).

Kat. No. 5'in Atina Agorası'ndan gelen bir benzeri, tuzluk türevi olarak sınıflandırılmıştır (Sparkes ve Talcott, 1970: 138). Söz konusu Assos kâsesinin (Kat. No. 5) Klazomenai'da bulunmuş benzerleri M.Ö. 387-366 yıllarına tarihlendirilmiştir (Zeren, 2004: 40).

2.2.Kantharoslar (Kat. No. 6-7)

Konutta bulunan seramikler arasında, gövde yapılarında farklılık bulunan iki kantharos yer almaktadır. Kat. No. 6, nispeten alçak halka kaideli, mahmuz kulplu ve ağız kenarı profillidir. Dörtgen kesitli mahmuzu dışa doğru sivrilerek sonlanmaktadır. Gövde ve kaidesi çarkta ayrı şekillendirilmiş; şişkin karınlı gövdesi, oluklu yivle çevrelenmiş kademeli yükselen kaide üzerine sonradan oturtulmuştur. Gövde ve kaidenin birleşme yerinde sığ bir yiv görülmektedir. Başka bir yiv kaidenin altında yer almaktadır. Kulplar, karından yukarı doğru dışa genişleyerek uzamakta ve ağız kenarı hizasından dışa doğru mahmuz yaparak ağızla birleşmektedir. Kat. No. 6'nın tüm yüzeyi siyah firnislidir. Kaidenin dışı ve altında yer alan yivler rezervedir.

Kat. No. 7, öncekinden farklı olarak yüksek kaideli ve yüksek boyunludur. Düz olan ağız kenarı dışa çekilerek genişletilmiştir. Ağız kenarının üzerinde yükselen kulplar kıvrılmakta ve düz bir açıyla daralarak kâse kısmına doğru bağlanmaktadır. Kulpların dış yüzeyinde kulp hattınca uzanan geniş ve sığ bir oluk bulunmaktadır. Önceki kantharosta da olduğu gibi, kaide ile gövde çarkta ayrı ayrı çekilerek pişmeden önce birleştirilmiştir. Kaide ile gövdenin birleşme yerinde kabartma halka bulunmaktadır. Kaidenin alt bölümü, merkezinde derince bir yiv olan disk biçimindedir. Kat. No. 7'nin gövdesi kırmızı firnisli olmakla birlikte özellikle kaidesine doğru olan kısımlarda yer yer siyahlıklar görülmektedir.

Hellenistik Dönem’de yaygın olarak kullanılan kantharoslar, farklı tiplerde karşımıza çıkmaktadır. Mahmuz kulplu kantharosun (Kat. No. 6) benzerleri, Atina Agorası’nda “kalıplanmış ağız kenarlı kantharos” grubunda sınıflandırılarak M.Ö. 4. yüzyılın III. Çeyreğinin sonlarına tarihlendirilmiştir (Sparkes ve Talcott, 1970: 122; Rotroff, 1997: 83, 85). Bu kantharosların Atina Agorası/Menos Sarnıcı, Olynthos ve Isthmia’da bulunmuş benzerleri M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir (Miller, 1974: 200; Hayes ve Slane, 2022: 38). Atina Agorası dışında, Girit açıklarındaki Kyrene batığı ile Anadolu’da yer alan Gordion, Knidos ve Smyrna merkezlerinde karşılaşılan benzer örnekler de M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir (Schmitt ve Kieburg, 2016: 14; Stewart, 2010: 182; Doksanaltı, 2006: 184; Aktaş, 2011: 70). Phokaia’da benzer bir mahmuz kulplu kantharos, M.Ö. 4. yüzyılın II. çeyreğine tarihlendirilmiştir (Doğan, 2013: 61).

Kat. No. 7’nin kulp formu, Atina Agorası’nda bulunmuş olan “Tip A1” grubundaki M.Ö. 5. yüzyıl başlarına tarihlendirilen bir örnek ile benzeşmektedir (Sparkes ve Talcott, 1970: 114). Firnis rengi Assos kantharosu gibi kırmızı olan Atina örneği, yüksek bir kaideye sahiptir ancak gövdesi düz yükselir. Bu nedenle kulpları dışa doğru daha geniş bir açıyla yükselmektedir. Söz konusu Assos örneğinin Klazomenai’de bulunan başka bir benzeri M.Ö. 387-366 yıllarına tarihlenmiştir (Zeren, 2004: 161).

2.3.Balık Tabakları (Kat. No. 8-9)

Konutta bulunan bir diğer kap türü de iki örnekle temsil edilen balık tabağıdır. Ağız kenarı aşağı sarkık olan tabakların iç yüzeyi, ağız kenarına gelmeden hemen önce bir yivle çevrelenmiştir. Tabakların merkezinde başka bir yivin çevrelediği sos veya yağ çukuru bulunmaktadır. Kaidelerinin alt yüzeyinin merkezi hafif aşağıya çekiktir. Gövdeleri hafif içe eğimli yatay bir doğrultuda yükselmektedir.

Kat. No. 8’in tamamı siyah firnislidir. Tabağın yivleri ve kaidesinin oturma düzlemi, rezervedir. Kat. No. 9’un tamamı kırmızı firnislidir ve gövdesinin dış yüzeyinde kaideye yakın kısımlarda siyahlıklar görülmektedir. Kaidesinin alt yüzeyinin merkezinde siyah nokta, bant şeklinde 3 boya ile çevrelenmiştir. Tabağın iç yüzeyinde bulunan yivler rezerve bırakılmıştır. İki tabak da kırmızı renginin açık tonlarında ve çok az yoğunlukta, çok ince taneli katkı maddeleri içeren hamura sahiptir.

Tabakların gövde profilleri farklılık göstermektedir. Kat. No. 8’in hafif dışa doğru bir açıyla aşağı çekik ağız kenarı, gövdenin tamamını ve kaide ile gövdenin birleşme yerinin biraz altını örterken, Kat. No. 9’un dik açıyla aşağı çekik ağız kenarı, gövdenin yaklaşık üçte ikisini örtmektedir. Kat. No. 8’in halka kaidesi dışa doğru hafif bir açıyla aşağı dışbükey inerken, Kat. No. 9’un halka kaidesi dışa doğru hafif bir açıyla inmektedir. Bu tabakta kaidenin oturma düzlemini bir yiv çevrelemektedir.

Balık tabakları M.Ö. 5. yüzyılın sonlarında Atina'da üretilmeye başlamıştır (Rotroff, 1997: 146). Boyutları değişkenlik gösteren Attika tabakları genellikle M.Ö. 4. yüzyıl sonları ile M.Ö. 3. yüzyıl kontektlerinden ele geçmiştir (Rotroff, 1997: 147). Ağız kenarı aşağıya sarkık olan Atina tabaklarının Kat. No. 8 ile paralelleri M.Ö. 4. yüzyılın II. yarısına, Kat. No. 9 ile paralelleri ise M.Ö. 3. yüzyılın başlarına tarihlendirilmiştir. Şekilsel gelişimlerine göre üç aşamalı kronolojisi oluşturulan Attika tipi Korinth balık tabaklarının erken örnekleri M.Ö. 300'lere, geç örnekleri ise M.Ö. 146 yılına tarihlendirilmiştir (Edwards, 1975: 40). Morgantina'da (İtalya) bulunmuş olan benzer balık tabakları, M.Ö. 4. yüzyılın sonları ile M.Ö. 3. yüzyıl boyunca tarihlendirilmiştir (Stone, 2014: 85).

Anadolu'daki birçok yerleşimin Hellenistik tabakalarında da balık tabakları bulunmaktadır. Assos balık tabaklarının benzerleri, Knidos, Smyrna, Phokaia ve Gordion'da M.Ö. 4. yüzyılın ortaları ile M.Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreği arasında tarihlendirilmiştir (Doksanaltı, 2006: 275; Aktaş, 2011: 45; Saygıner, 2019: 104; Winter, 1984: 161). Aynı yüzyıl aralığına tarihlendirilen Gordion ve M.Ö. 4. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen Sardes balık tabaklarında kaidesisin alt yüzeyinin kırmızı ve siyah renkte bantlarla ayrılması, Kat. No. 9 ile benzerdir (Stewart, 2010: 179; Schaeffer vd, 1997: 118). Siyah firnisi ve rezerve bırakılan yivleriyle Kat. No. 8'in benzeri olan bir Patara örneğindeki farklılık, aşağıya sarkan ağız kenarının yalnızca gövdesini örtmesidir (Dündar ve Rauh, 2017: 548). Tisna'da bulunmuş, yalnızca ağız ve gövdesinin küçük bir kısmı korunmuş balık tabağı parçası da Kat. No. 8 ile benzerdir (Civelek, 2023: 11). Phokaia'da ele geçen paralel balık tabaklarının çöplükten ele geçmesi, Attika üretiminin yerel taklitleri olabileceğini göstermiştir (Özyiğit, 1996: 9; Civelek, 2006: 183; Saygıner, 2019: 103). Aigai'de mezar hediyesi olarak sunulan bir gümüş balık tabağı da benzer form özelliklerine sahiptir (Kottaridi, 2013: 315).

2.4.Guttus (Kat. No. 10)

Konutta bulunan Hellenistik seramik repertuarındaki kaplardan biri de guttustur (Kat. No. 10). Geniş halka kaideli, şişkin küresel gövdeli, ağza doğru daralan boyunlu ve dışa dönük ağızlı yapılmıştır. Gövdenin üst bölümünde bir parmağın geçeceği genişlikte yassı kesitli dikey bir kulp yer almaktadır. Kulbun gövdeye birleştiği omuz kısmında iki yiv bulunmaktadır. Kabın ağzından görülebilen iç kısmı ve kaidenin altı da dâhil olmak üzere guttusun tamamı siyah firnislidir ve gri renkli hamura sahiptir.

Atina Agorası'nda bulunmuş olan guttuslar, askos formu altında toplanmıştır (Sparkes ve Talcott, 1970: 157). Guttusların en erken örnekleri, Atina'da M.Ö. 4. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır (Sparkes ve Talcott, 1970: 160). Assos guttusunun yakın benzerleri, Atina Agorası'nda Klasik tip olarak sınıflanmış ve M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreği ile M.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısı aralığında tarihlendirilmiştir (Rotroff, 1997: 172). Atina Agorası ve Korinth'te Assos guttusunu gibi geniş kaideli olanlar, M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir (Rotroff, 1997: 173 McPhee ve Pemberton,

2012: 199). M.Ö. 4. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen Kyrene batığında da benzer bir guttus bulunmuştur (Berlin, 2019: 562; Harpster, 2019: 6347). Aigai’de M.Ö. 4. yüzyılın sonlarına ait mezarda hediye olarak sunulan gümüş kaplar arasında benzer bir guttus yer almaktadır (Kottaridi, 2013: 333).

Kat. No. 10’un benzerlerine Knidos, Gordion ve Patara gibi merkezlerde de rastlanmaktadır (Doksanaltı, 2006: 279; Stewart, 2010: 262; Işın, 2007: 143, 2008: 160). Gordion ve Patara guttusları, kontektleri ışığında M.Ö. 4. yüzyılın sonlarına tarihlendirilmiştir (Winter, 1984: 233; Dündar, 2020: 58).

2.5.Kapak (Kat. No. 11)

Skene binası sondajında bulunan seramikler arasında tek bir kapak örneği yer almaktadır (Kat. No. 11). Konik bir gövdeye sahip kapağın tutamağı ters konik formludur. Gri renkte, ince taneli gümüş mika ve kum katkılı hamuru olan örnek boyasızdır. Yüzeyi düzeltilmemiştir ve çark izleri belirgindir. Dış yüzeyinde ve tutamağında is kalıntıları görülmektedir. Kapağın uygun olduğu bir pişirme kabı konutta bulunmamaktadır.

Bu tipte kapaklar, pişirme kaplarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Benzerleri Atina Agorası’nda lopadion formuyla birlikte ele geçmiştir (Rotroff, 1997: 216). Atina Agorası’ndaki benzer kapaklar, lopaslarla da ilişkilendirilmiştir (Rotroff, 2006: 198). Korinth’teki benzer kapaklar, tutamaklarına göre gruplandırılmıştır; konik gövde formu ve ters konik tutamağıyla “Kapak 2” grubu altında değerlendirilerek, M.Ö. 550/480 ile M.Ö. 146 yılları arasına tarihlendirilmiştir (Edwards, 1975: 130).

SONUÇ

Assos tiyatrosu skene binası sondajında tespit edilen konut içerisinde ele geçen seramikler, ait oldukları formlar üzerinden irdelenmiş, Attika’da bulunmuş tiplere göre sınıflandırılmıştır. Buna göre ele geçen 5 ekhinus kâsesinden Kat. No. 1 ve 2; Klasik tip, Kat. No. 3 ve 4; kaideli tuzluk, Kat. No. 5 ise; tuzluk olarak gruplandırılmıştır. Kantharoslardan Kat. No. 6 kalıplanmış ağız kenarlı, Kat. No. 7 “Tip A1” olarak, iki balık tabağı Attika tipi olarak, guttus ise askos formunun klasik guttus tipi olarak sınıflandırılabilir. Bir adet ele geçen kapak, lopadion veya lopas formuna ait olmalıdır ve Korinth tiplerine göre, “Kapak 2” grubuna dâhil edilebilir. Bu çerçevede biçimsel detayları da dikkate alınıp farklı merkezlerdeki morfolojik benzerleriyle kıyaslanarak analogik değerlendirmesi yapılan seramikler, genel olarak M.Ö. 4. yüzyıl sonu ile M.Ö. 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir. Buna göre seramikler, Assos’un en erken konut envanterini oluşturmaktadır.

Sondajın tüm tabakalarında Hellenistik Dönem seramik parçaları ele geçmiş, zemin seviyesinin hemen üzerinde ise makalenin konusunu oluşturan seramik parçaları tespit edilmiştir. Dokuma tezgâh

ağırlıkları ve ağırşaklarla birlikte zeminin hemen üzerinde, çatı kiremitleriyle kaplı bir tabakanın altından gelen bu seramikler, in situ olarak bulunmuştur. Konutun yıkıldığı veya terk edildiği dönemi tarihleyen seramikler, üzerine inşa edilen skene binası için terminus post quem oluşturmaktadır.

Assos Hellenistik Dönem seramiklerinin konut olduğu düşünülen bir yapı içerisinde bir arada bulunması, dönemin günlük yaşantısında kullanılan kap repertuarının belirlenmesini sağlamaktadır. Patara Tepecik konutları ve Kyrene batığı kontekstlerinin, Assos konutu konteksti malzemesiyle benzerliği dikkat çekmektedir. Assos seramiklerinin tam form vermesi, Assos ve yakın çevresinde parçalar hâlinde ele geçen benzerleri için örnek oluşturacaktır. Assos'ta bir konut içerisinde in situ olarak bulunan seramikler, bölgenin Hellenistik form repertuarının bilinmesi ve tarihlemeye referans olması açısından önemlidir.

Hellenistic Ceramics from the Skene Building of the Assos Theater

EXTENDED SUMMARY

Excavations in Assos which is located in the south of the Troad, were started in 1881 by the American Excavation Committee under the chairmanship of J. T. Clarke. After three years of work, a comprehensive report was published. In this report, the Assos Theater was compared to the Priene Theater and dated to the 200 BC. However, the plan and features of the theater indicate that this date could be earlier. In this context, a sondage was opened within the scene during the 2014 excavations. A house with partial walls and a hard compressed soil floor was identified. Ceramic vessels that could be reassembled in pieces were found on the floor of the house. These vessels consist of 5 bowls, 2 kantharoi, 2 fish plates, 1 guttus, and 1 lid. In this article, these ceramic vessels were examined and compared with similar examples.

Pottery has an important place in daily use. It is the most abundant find in almost all ancient cities. This allows dating the pottery and for this reason, the ceramic vessels unearthed during the excavations inside the skene of the Assos theater are important. All of the containers are glazed except one of the bowls and the lid. These vessels, which have black, red and mottled surfaces, are compared with Attic types in terms of quality. For this reason, particularly similar examples from Athenian and various Anatolian cities, were examined. It is known that Attic ceramics, which have a wide distribution area, were also used in the Assos. In addition, Attic samples and Corinthian-type pottery from different cities were also examined.

While examining pottery, their form characteristics were taken into consideration. All of the bowls belong to the echinus group due to their rim shape. These bowls differ from each other in terms of their form features and sizes. According to G. R. Edwards, echinus bowls; are divided into three groups: large bowls, shallow bowls, and salt cellars. In the article, the relevant Cat. No. 1 and 2 belong to the group of large echinus bowls because of their rim diameter and form features. The interior and exterior surfaces are glazed black, but due to the firing or painting technique, these bowls have a mottled (black-red) appearance. These bowls have a ring base. B. A. Sparkes and L. Talcott date these type of bowls with deep chambers to the 4th century BC. Cat. No. 3 and 4 belong to the salt cellar group of echinus bowls in terms of their small mouth diameters and details of shape. Cat. No. 3 has black glaze, Cat. No. 4 has a dark brown black glazed. It is understood from the flow marks seen on the bases that they were glazed by dipping method. Near the rim of the salt cellars, the walls thicken and turn sharply inwards. B. A. Sparkes and L. Talcott reported that ring-based salt cellars were

concentrated in the 4th century BC. The rim of the Cat. No. 5 turns slightly inward. The bowl, which has a slightly rough surface in cream color tones and finished without glaze, has a disc-shaped base.

One of the ceramic vessel forms unearthed in the dwelling is the kantharos. The types of two kantharoi are quite different from each other. Cat. No. 6 has a double spur handle rising from the abdomen and connecting to the rim. Its conical-shaped, slightly high base was attached to the body later. Similar examples of the completely black-glazed kantharos found in the Athenian Agora were dated to the third quarter of the 4th century BC. The handles of the kantharos, Cat. No. 7, rise from the abdomen and make an oval curve inward slightly above the rim level, connecting to the rim from above. The junction of the high-based kantharos with the body is surrounded by a groove. It is entirely glazed in red and there is some black colour various places of the body.

Another form is the fish plate, so named because of its function. There is a pit in the center of the inner surface of fish plates to put sauce. In the two fish plates examined in this article, a groove surrounds the sauce pit. Both of their lips are slanted down and the rim of the mouth is surrounded by a groove just before the lip hangs down. On the black-glazed fish plate with Cat. No. 8, the lip covers the entire body and part of the base. On the red-glazed fish plate with Cat. No. 9, the lip covers only a part of the body. S. I. Rotroff used some criteria in dating Attic fish plates. According to these criteria, the two fish plates can be dated from the mid-4th century BC to the early 3rd century BC.

The last form found in the house during skene excavations was guttus. The guttus, Cat. No. 10, is a small jug with a large ring base, a swollen body, and a high and thin neck. A. Sparkes and L. Talcott grouped the small jugs used to pour a liquid in small droplets under the form of askos. In this form, askos-type gutti, the mouths are placed on the body with a high neck. The black-glazed guttus examined in the article is similar to the examples found in the Athenian Agora and in various Anatolian places, dating back to the last quarter of the 4th century BC.

The last piece examined in the article is the lid, which may belong to a lopadion. Similar covers were found together with lopadions in the Athenian Agora. These lids are conical in shape and are usually higher than the lopadions. Its handles are in the shape of a reverse conical. Since they are wheel-made, their handles are left rough and there are intense wheel traces on their inner surfaces. G. R. Edwards grouped the lids found in Corinth according to their handles. Accordingly, the cover in Cat. No. 11 resembles Edwards' "Cover 2" group with its conical form and small button-mushroom-shaped handle. This cover examined in the article is gray in tone, unlined, and has a rough surface.

In this article, this pottery inventory consisting of 11 pieces unearthed from skene of Assos theatre were examined. The vessels, which do not have any decoration, are all glazed except for one bowl and

lid. The inventory is very similar to a ceramic group found on a shipwreck off the coast of Cyprus, thought to belong to the crew. In addition, these vessels from the inventory are similar to Attic types with their forms and glazing quality. For this reason, the vessels were dated by comparison with Attic types. Accordingly, the inventory dates from the late 4th century BC to the early 3rd century BC. This date span constitutes the earliest housing inventory in Assos. In addition, this date span is the terminus post quem for the construction of the skene structure.

KAYNAKÇA

- Aktaş, R. (2011). İzmir Agora Kazısı Siyah Firnisli Seramikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Alkan, G. (2019). Smyrna Agorası Bouleuterion Seramikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arslan, N. (2022). “Asia Minor’da İyi Korunmuş Erken Hellenistik Çağ Tiyatro Örneği: Assos”. Höyük, Sayı 10, s. 37-59.
- Arslan, N. ve Arslan, B, B. (2014). Taşın Hayat Verdiği Kent: Assos, 2. Baskı, Homer Kitapevi, İstanbul.
- Arslan, N., Arslan, B, B., Bakan, C. ve Ayaz, M. (2016). “Assos Kazısı 2014 Yılı Çalışmaları”. 37. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 2, s. 347-362.
- Arslan, N., Arslan, B, B. ve Bakan, C. (2018). “Assos Kazısı 2016 Yılı Çalışmaları”. 39. Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt 3, s. 389-404.
- Berlin, A, M. (2019). “At Home on Board: The Kyrenia Ship and the Goods of its Crew”. International Association for Research on Pottery of the Hellenistic Period, Cilt 2, s. 563-571.
- Civelek, A. (2006). “Phokaia 2004: Hellenistik Dönem Seramiği Üzerine Gözlemler”. Olba, Sayı XIII, s. 179-198.
- Civelek, A. (2023). “Tisna Yüzey Araştırmalarında Bulunan M.Ö. 5-4. Yüzyıl Seramikleri”. Arma, Sayı 3, s. 1-40.
- Clarke, J, T. (1882). Report on the Investigations at Assos, 1881, A. Williams and Co., Boston.
- Clarke, J, T., Bacon, F, H. ve Koldewey, R. (1902). Investigations at Assos: Drawings and Photographs of the Buildings and Objects Discovered During the Excavations of 1881-1882-1883, The Heintzemann Press, Boston.
- Crowfoot, J, W., Crowfoot, G. ve M., Kenyon, K, M. (1957). The Object from Samaria, Palestine Exploration Fund, London.
- Diederichs, C. (1980). Céramiques Hellénistiques, Romaines et Byzantines, Salamine de Chypre, Cilt IX, Diffusion de Boccard, Paris.
- Doğan, K. (2013). Phokaia Siyah Firnisli Seramikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doksanalati, E, M. (2006). Knidos Kap-Krio Kazı Alanı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dündar, E. (2020). “Late 4. Century B. C. Pottery Assemblages from Patara. First Considerations on Ceramic Classes of the Xanthos Valley in Lycia”. Istanbul Mitteilungen, Sayı 70, s. 47-71.

- Dündar, E. ve Rauh, N, K. (2017). “The North Bastion on the Tepecik Acropolis at Patara: Dating “Early Hellenistic” Fortification Walls in Southwestern Anatolia”. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Cilt 86, Sayı 3, s. 509-581.
- Edwards, G, R. (1975). *Corinthian Hellenistic Pottery, Corinth*, Cilt VII, Sayı III, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Egeci, H, S. (2014). *Klazomenai-Karantina Adası Tiyatro Kazılarında Ele Geçen Siyah Firnisli Seramikler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Ferrero, D. D. B. (1990). *Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları, (Çev: E. Özbayoğlu), İtalyan Kültür Heyeti Arkeoloji Araştırmaları, Ankara.*
- Harpster, M. (2019). “Kyrenia Shipwreck Excavation”. *Encyclopedia of Global Archaeology*, s. 6346-6351.
- Hasdağlı, İ. (2012). “The Assessment of the 4. Century B. C. Finds from Three Wells Uncovered at Clazomenae HBT (Hamdi Balaban Tarlası) Sector”. *Olba*, Sayı XX, s. 119-164.
- Hayes, J, W. ve Slane, K. W. (2022). *Late Classical, Hellenistic, and Roman Pottery, Isthmia*, Cilt XI, American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Işın, G. (2007). “General Outlook to the Hellenistic Pottery of Patara with Selected Examples”. *Les produits et les marchés. Céramique antique en Lycie (VIIe s. Av. J.-C.-VIIe. ap. J.-C.). Actes de la table ronde de Poitiers (21-22 mars 2003)*, s.137-149.
- Işın, G. (2008). “The Preliminary Report on the Hellenistic Pottery of Patara from the ‘Tepecik Hill’ Excavations”. *Asia Minor Studien*, Band 55, s. 157-178.
- James, S, A. (2018). *Hellenistic Pottery: The Fine Wares. Corinth*, Cilt 7, Sayı 7, American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Kottaridi, A. (2013). *Aigai: The Royal Metropolis of the Macedonians*, John S. Latsis Public Benefit Foundation, Athens.
- McPhee, I. ve Pemberton, E, G. (2012). *Late Classical Pottery from Ancient Corinth: Drain 1971-1 In the Forum Southwest, Corinth*, Cilt VII, Sayı VI, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Miller, S, G. (1974). “Menon’s Cistern”. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Cilt 43, Sayı 2, s. 194-245.
- Özbay, F. (2006). *Klazomenai'deki M.Ö. 4. Yüzyıl Yerleşimi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Özyiğit, Ö. (1996). “1994 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. *XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt II, s. 1-26.

- Robinson, D. (1933). *Mosaics, Vases and Lamps of Olynthos Found in 1928-1931, Excavations at Olynthos V*, The Johns Hopkins Press, Baltimore.
- Rotroff, S. I. (1997). *Hellenistic Pottery Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material, The Athenian Agora, Cilt XXIX*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Rotroff, S. I. (2006). *Hellenistic Pottery the Plain Wares, The Athenian Agora, Cilt XXXIII*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Rotroff, S. I. ve Oliver, A. Jr. (2003). *The Hellenistic Pottery from Sardis: The Finds through 1994, Archaeological Exploration of Sardis, Monograph 12*, Harvard University Press, London.
- Saygıner, H. (2019). *Phokaia Maltepe Tümülüsü Erken Hellenistik Dönem Seramiği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Schaeffer, J. S., Ramage, N. H. ve Greenwalt, C. H. Jr. (1997). *The Corinthian, Attic, and Lakonian Pottery from Sardis, Archaeological Exploration of Sardis, Monograph 10*, Harvard University Press, London.
- Schmitt, N. ve Kieburg, H. (2016). "Von Piraten versenkt? Das Schiffswrack von Kyrenia und die Debatte um einen Seerauberüberfall". *Antike Welt*, Sayı 2, s. 12-17.
- Serdaroğlu, Ümit. (1995). *Assos, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul.
- Sezgin, K. (2010). *Assos Kuzey Stoasının İnşası ve Kullanım Evreleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Sparkes, B. A. ve Talcott, L. (1970). *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries B.C., The Athenian Agora, Cilt XII*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey.
- Stewart, S. M. (2010). *Gordion After the Knot: Hellenistic Pottery and Culture. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. University of Cincinnati, Department of Classics of the College of Arts and Sciences, Ohio.
- Stone, S. C. (2014). *The Hellenistic and Roman Fine Pottery, Morgantina Studies, Cilt VI*, Princeton, New Jersey.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, (Çev: A. Suat)*. Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- Winter, F. A. (1984). *Late Classical and Hellenistic Pottery from Gordion: The Imported Black Glazed Wares*, University of Pennsylvania, Philadelphia.
- Zeren, S. M. (2004). *Klazomenai'de Ele Geçen M.Ö. 4. Yüzyıl Kap Formları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

FİGÜRLER

Fig. 1: Assos tiyatrosunun güneyden görünümü.

Kaynak: 2023 Yılı Assos Kazı Arşivi

Fig. 2: Amerikan Kazı Heyeti tarafından kazı çalışmaları başlatılan tiyatronun kuzeyden görünümü.

Kaynak: (Clarke vd. 1902: 135)

Fig. 3: Skene binası orta odasında tespit edilen konutun sıkıştırılmış toprak zemini ve duvarları.

Kaynak: 2014 Yılı Assos Kazı Arşivi

Fig. 4: Konut içerisinde çatı kiremitlerinin oluşturduğu tabaka.

Kaynak: 2014 Yılı Assos Kazı Arşivi

Fig. 5: Skene binasının batı odasında açığa çıkartılan kanal.

Kaynak: 2016 Yılı Assos Kazı Arşivi

Fig. 6: Skene binası altında konutta bulunan ve makale envanterini oluşturan kaplar.

Kaynak: 2014 Yılı Assos Kazı Arşivi

KATALOG²

Kat. No: 1, Form: Kâse

H: 5,35 cm, **A. R:** 12,2 cm, **K. R:** 5,5 cm, **C. K:** 0,3 – 0,95 cm.

2.5 YR 5/6 (kırmızı), Az yoğunlukta ince taneli altın mika ve küçük taşçık killi. **İ. Y. R:** 2.5 YR 3/6 (koyu kırmızı), **D. Y. R:** 2.5 YR 3/6 (koyu kırmızı), **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Altı parça hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağızdan omuza doğru genişleyen gövde profili, omuzdan kaideye doğru daralmaktadır. Halka kaidesinin dış yüzeyinde çift yiv bulunmaktadır. Kaidenin alt yüzeyi merkeze doğru aşağıya çekiktir. Kabın tamamı siyah firnislidir ve alaca görünümündedir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.8: 832; Stewart (2010), fig.199: 77 (P 5948); Özbay (2006): s.120: T.N. 1004

Kat. No: 2, Form: Kâse

H: 4,95 cm, **A. R:** 12,1 cm, **K. R:** 5,4 cm, **C. K:** 0,2 – 0,8 cm.

5 YR 5/6 (sarımsı kırmızı), Çok az yoğunlukta ince taneli altın mika killi. **İ. Y. R:** 5 YR 3/4 (koyu kırmızımsı kahverengi), **D. Y. R:** 5 YR 3/4 (koyu kırmızımsı kahverengi), **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Dört parça hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağızdan omuza doğru genişleyen gövde profili, keskin bir hat ardından omuzdan kaideye doğru daralmaktadır. Halka kaidesinin dış yüzeyinde tek yiv bulunmaktadır. Kaidenin alt yüzeyi merkeze doğru aşağıya çekiktir. Kabın tamamı siyah firnislidir ve alaca görünümündedir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.8: 829; Stewart (2010), fig.200: 85 (P 5984); McPhee ve Pemberton (2012): fig.11: IV-11 (C-1971-53)

Kat. No: 3, Form: Kâse

² Katalogda kısaltmalar; **H:** Yükseklik, **A. R:** Ağız Çapı, **K. R:** Kaide Çapı, **C. K:** Cidar Kalınlığı, **Kap. R:** Kapak Çapı, **T. R:** Tutamak Çapı, **F:** Firnis, **İ. Y. R:** İç Yüzey Rengi ve **D. Y. R:** Dış Yüzey Rengi yerine kullanılmıştır.

H: 3,5 cm, **A. R:** 5,5 cm, **K. R:** 3,8 cm, **C. K:** 0,3 – 0,7 cm.

5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli altın mika killi. **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Birleştirilen yedi parça ile kâsenin tamamı tümlenmiştir. Ağızdan omuza doğru genişleyen gövde profili, omuzdan kaideye doğru daralmaktadır. Halka kaidenin dış yüzeyinde çift yiv bulunmaktadır ve oturma düzlemi geniştir. Alt yüzeyi merkeze doğru aşağıya çekiktir. İç ve dış yüzeyi siyah firnisli kâsenin daldırma sonrasında oluşan akma izleri kaidede görülmektedir ve kaidenin alt yüzeyi boyasız kalmıştır.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.9: 944; Rotroff (1997), No:1084; Stewart (2010), fig.205: 127

Kat. No: 4, Form: Kâse

H: 2,9 cm, **A. R:** 7,8 cm, **K. R:** 4,3 cm, **C. K:** 0,4 – 0,6 cm.

10 YR 4/2 (koyu grimsi kahverengi), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli gümüş mika ve taşçık killi.

F: 5 YR 3/4 (koyu kırmızımsı kahverengi), 10 YR 2/1 (siyah), 7.5 YR 2.5/2 (çok koyu kahverengi).

Tanım: Birleştirilen on bir parça ile kâsenin tamamı tümlenmiştir. Ağızdan omuza doğru genişleyen gövde profili, omuzdan kaideye doğru daralmaktadır. Halka kaidenin dış yüzünde çift yiv bulunmaktadır. İç ve dış yüzeyi siyah firnisli kâsenin daldırma sonrasında oluşan akma izleri kaidede görülmektedir ve kaidenin alt yüzeyi boyasız kalmıştır.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Hasdağlı (2012): fig.3: 12; Miller (1974), fig.4: 33; Winter (1984): fig.2: 16

Kat. No: 5, Form: Kâse

H: 3,2 cm, **A. R:** 8,2 cm, **K. R:** 4,8 cm, **C. K:** 0,5 – 0,9 cm.

7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı), Çok yoğunlukta, orta taneli altın mika ve kalker killi. **İ. Y. R:** 7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı), **D. Y. R:** 7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı).

Tanım: Dört parça hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağızdan omuza doğru genişleyen gövde profili, omuzdan kaideye doğru daralmaktadır. Disk kaidelidir ve kaidenin altında çark izleri

belirgindir. Boyasız kâsenin turuncumsu kahverengindeki iç ve dış yüzeyi pürüzlü, çark izleri ve katkı maddeleri belirgindir. Ağız kenarında yer yer yanık izleri görülmektedir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.9: 955; Zeren (2004), şekil.12: Kat. No: 36

Kat. No: 6, Form: Kantharos

H: 12,2 cm, **A. R:** 12,1 cm, **K. R:** 6,8 cm, **C. K:** 0,3 – 1,95 cm.

2.5 YR 6/4 (açık kırmızımsı kahverengi), 2.5 YR 6/1 (kırmızımsı gri), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli gümüş mika killi. **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Parçalar hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağız kenarı profillidir. Gövdenin en geniş çap yaptığı karın kısmından yükselen çift kulp, ağız kenarının çok az üzerinde mahmuz yaparak ağız kenarına bağlanmaktadır. Ağız kenarı ve karın şişkin, arasında kalan gövde bant şeklinde içe girintilidir. Gövdeye sonradan tutturulmuş halka kaidesi kademeli bir konik şekilde yükselir ve ortası ile oturma düzlemi bir yivle çevrelenmiştir.

Tarih: 4. yüzyılın son çeyreği

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.7: 700; Rotroff (1997), No: 36; Miller (1974), Pl.30: 1

Kat. No: 7, Form: Kantharos

H: 16,9 cm, **A. R:** 11,2 cm, **K. R:** 4,9 cm, **C. K:** 0,5 – 1,3 cm.

5 YR 6/8 (kırmızımsı sarı), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli gümüş mika ve kum killi. **F:** 2.5 YR 5/6 (kırmızı), 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Parçalar hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Dışa çekik ağız kenarı kabın en geniş kısmını oluşturmuştur. Şişkin karından yükselen çift kulp, konik şekilde uzanarak ağzın üzerinde kavisli bir dönüşle ağza bağlanır. Karnın ardından gövde içe girinti yapar ve boynu düz bir şekilde yükselir. Gövdeye sonradan tutturulmuş yüksek kaidenin gövdeyle birleştiği yerde kabartma halka bulunmaktadır. Kaide kalın bir oturma düzlemine sahiptir ve bir yivle çevrelenmiştir. Kaidenin alt kısmı kademeli bir şekilde yükselerek merkezde birleşir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.7: 627; Zeren (2004), şekil.84: Kat. No. 233

Kat. No: 8, Form: Balık Tabağı

H: 4,1 cm, **A. R:** 26,1 cm, **K. R:** 14,7 cm, **C. K:** 0,6 – 1,6 cm.

7.5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli altın mika killi. **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Parçalar hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağız kenarı hafif bir dış açıyla aşağıya sarkmaktadır. Sarkan ağız kenarı gövdenin tamamını ve kaidenin bir kısmını örtmektedir. Halka kaidelidir ve aşağı kavisli bir şekilde inmektedir. Kaidenin oturma düzlemi yivli, altı merkeze doğru aşağıya çekiktir. İç yüzeyin merkezinde sos çukuru bulunur. İç yüzeyde ağız kenarını ve sos çukurunu bir yiv çevrelemektedir. Siyah firnisli tabakta kaidenin oturma düzlemi rezervedir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.10: 1074; Rotroff (1997), No: 711; Stewart (2010): fig.205: 122 (P 2402)

Kat. No: 9, Form: Balık Tabağı

H: 3,95 cm, **A. R:** 19,4 cm, **K. R:** 7,8 cm, **C. K:** 0,3 – 1,4 cm.

2.5 YR 6/6 (açık kırmızı), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli gümüş mika ve kuvars killi. **F:** 2.5 YR 4/8 (kırmızı), 2.5 YR 5/6 (kırmızı), 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Parçalar hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağız kenarı dik bir açıyla aşağıya sarkmaktadır. Sarkan ağız kenarı gövdenin bir kısmını örtmektedir. İç yüzeyin merkezinde yağ çukuru bulunur. İç yüzeyde ağız kenarını ve sos çukurunu bir yiv çevrelemektedir Halka kaidenin alt yüzeyi merkeze doğru aşağıya çekiktir. Kırmızı firnisli tabağın alt yüzeyi siyah boya ile nokta ve halka bantlarla bezenmiştir.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.10: 1072; Rotroff (1997), No: 714

Kat.No: 10, Form: Guttus

H: 9,3 cm, **A. R:** 3,9 cm, **K. R:** 7 cm, **C. K:** 0,3 – 0,8 cm.

GLEYS 1 S/N (gri) killi. **İ. Y. R:** 5 YR 6/6 (kırmızımsı sarı), **F:** 10 YR 2/1 (siyah).

Tanım: Parçalar hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Ağız yüksek bir boyunla gövdenin ortasında yükselmektedir. Dar bir boyunla yükselen ağız kenarı dışa dönüktür. Halka kulp gövdenin şişkin karnı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdeyi kulbun üst kenarında iki yiv çevrelemektedir. Kaidenin alt yüzeyi düz hatlıdır. Kabın tamamı siyah firnislidir.

Tarih: M.Ö. 4. yüzyılın son çeyreği

Benzerleri: Sparkes ve Talcott (1970), fig.11: 1194; Rotroff (1997), No:1141; Stewart (2010), fig.206: 146

Kat. No: 11, Form: Kapak

H: 4,55 cm, **Kap. R:** 16,3 cm, **T. R:** 2,4 cm, **C. K:** 0,4 – 2 cm

10 YR 5/1 (gri), Çok az yoğunlukta, çok ince taneli gümüş mika ve kum killi. **İ. Y. R:** 10 YR 5/1 (gri), **D. Y. R:** 10 YR 5/1 (gri).

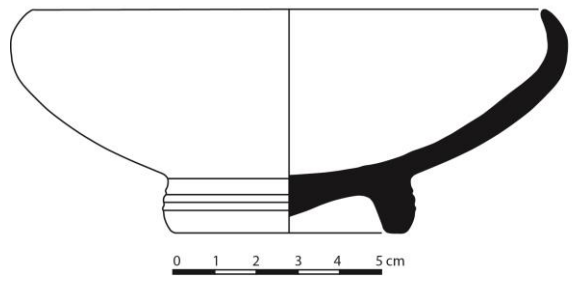
Tanım: 19 parça hâlinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Konik formlu kapağın tutamağı ters konik şeklindedir. İç ve dış yüzeyde çark izleri belirgindir ve tutamağı kabadır. Dış yüzeyinde is kalıntıları bulunmaktadır. Pürüzlü yüzeyi gri tonlarındadır.

Tarih: M.Ö. 325 – M.Ö. 275

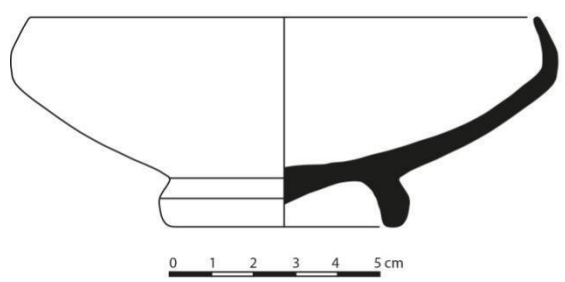
Benzerleri: Rotroff (1997), No: 1489; Rotroff (2006), fig.91: 735 (P12088b); Edwards (1975), Pl.31: 69

LEVHALAR

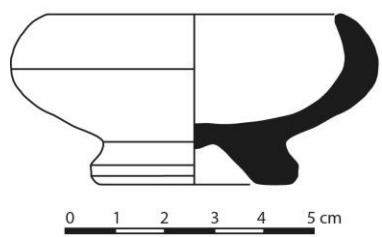
Levha 1

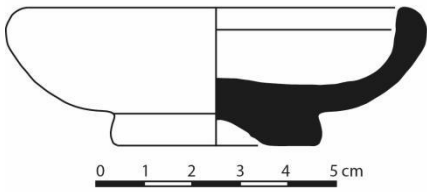
Kat. No: 1

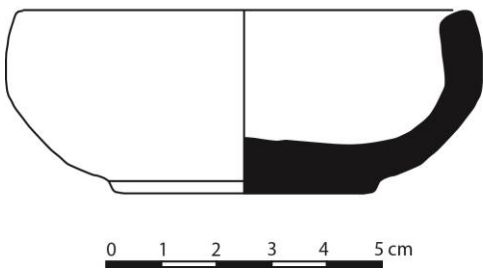
Kat. No: 2

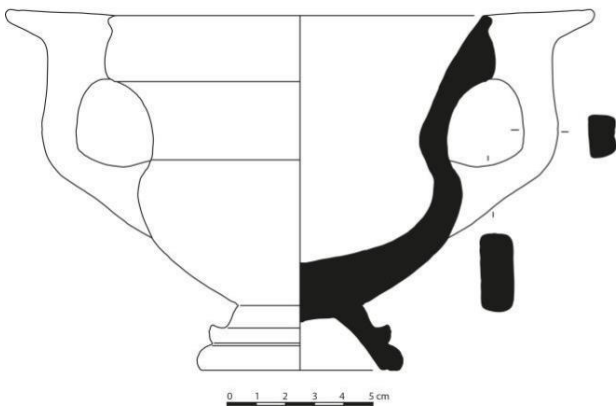
Kat. No: 3

Kat. No: 4

Kat. No: 5

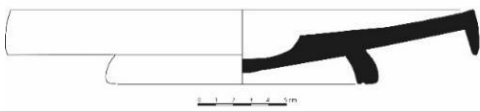

Kat. No: 6

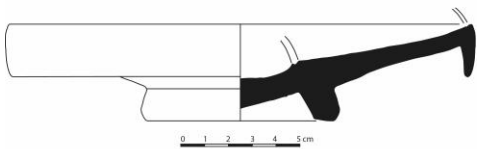

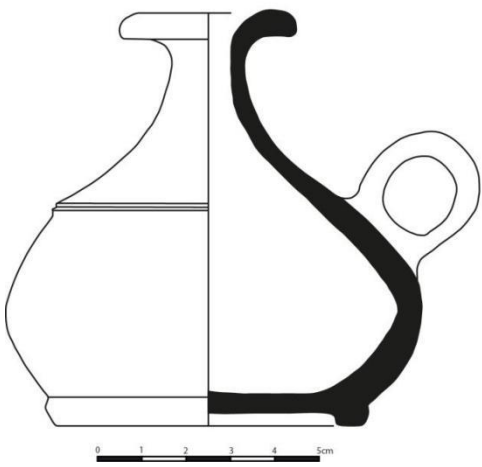
Kat. No: 7

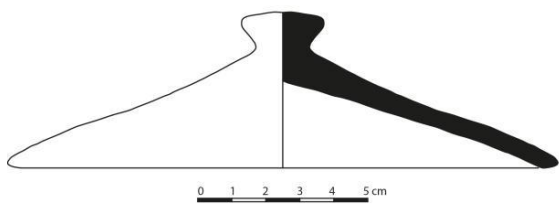
Kat. No: 8

Kat. No: 9

Kat. No: 10

Kat. No: 11

Fen Bilimleri Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile Bilimsel Araştırma Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Candan KAFALI* Alptürk AKÇÖLTEKİN**

ÖZET

Bu araştırma fen bilimleri öğretmenlerinin “bilimsel araştırma öz yeterliği” ile “21. yüzyıl becerileri öz yeterliğini” çeşitli değişkenlere göre incelemeyi ve “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırma “ilişkisel tarama modeli” kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye genelinde 2022-2023 öğretim yılı içinde resmi özel ve devlet okullarında çalışmakta olan 335 fen bilimleri öğretmenidir. Veriler “Kişisel Bilgi Formu”, “21. Yüzyıl Becerileri Öz yeterlik Algısı Ölçeği” ve “Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeği” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde “bağımsız örneklem t-testi”, “tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” ve “Pearson momentler korelasyon analizi” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin cinsiyet, okul türü ve öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakla beraber kıdem yılına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Bilimsel araştırma öz yeterliğinin cinsiyet ve öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşırken, okul türü ve kıdeme göre anlamlı olarak farklılaşmadığı tespit edilmiştir. “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasında pozitif, anlamlı ve orta seviyede bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları ışığında öğretmenleri lisansüstü eğitime teşvik edici çalışmaların yapılması ve devlet okullarında 21. yüzyıl becerilerinin geliştirilmesini sağlayacak fiziki koşulların, sosyal ve bilimsel çalışmaların geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Fen Bilimleri, 21. Yüzyıl Becerileri, Bilimsel Araştırma, 21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterliği, Bilimsel Araştırma Öz Yeterliği*

Investigation of the Relationship Between 21st Century Skills and Scientific Research Self-efficacy of Science Teachers

ABSTRACT

This research aims to examine science teachers' “21st century skills self-efficacy” and “scientific research self-efficacy” according to various variables and to determine the relationship between these two self-efficacy. The

¹ Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalında tamamlanan aynı adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, candan26.ck@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4624-0427>.

** Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, alpturk.akcoltekin@comu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6694-1346>.

research was conducted with the “relational screening model”. The sample of the research consists of 335 science teachers working in private and public schools across Turkey in the 2022-2023 academic year. The data of the research were collected with the "Personal Information Form", "21. Century Skills Self-Efficacy Perception Scale" and “Scientific Research Self-Efficacy Scale”. In the analysis of data, “independent sample t-test”, “one-way analysis of variance (ANOVA)” and “Pearson correlation analysis” were used. As a result it was found that 21st century skills self-efficacy differs significantly according to education level, school type and gender but does not differ according to professional seniority. While scientific research self-efficacy varies significantly according to education level and gender, it does not differ according to professional seniority and school type. It is recommended that studies be carried out to encourage teachers to graduate education and that physical conditions, social and scientific studies be developed that will enable the development of 21st century skills in public schools.

Keywords: *21st Century Skills, Scientific Research, Scientific Research Self-Efficacy, 21st Century Skills Self-Efficacy, Science*

GİRİŞ

Bilimsel ve teknolojik yenilikler küresel düzeyde başta eğitim, insanlar arası ilişkiler, siyaset ve ekonomi olmak üzere tüm alanlarda hızlı ve radikal değişimleri de beraberinde getirmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017). Günümüzde yaşanan hızlı değişim ve küreselleşme sebebiyle içinde olduğumuz çağa bilgi çağı denilmekte ve bilginin üretilerek yeni alanlarda uygulanması rekabetin en önemli ayağı olarak değerlendirilmektedir (Çalık ve Sezgin, 2015). 20. yüzyılın diploma sahibi sınıf bilgisi bilen bireyleri, 21. yüzyıla uyum sağlama ve iş hayatına tutunmakta zorlanarak yeni becerilere gereksinim duymaktadır (Eryılmaz ve Uluyol, 2015). Her dönemin becerileri kendinden önceki dönemi temel almakla beraber yaşanan değişim ve gelişimler farklı ve yeni becerilere duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda yaşayan bireylerden daha üst düzey beceriler beklenmektedir (Kalemkuş ve Bulut-Özek, 2021). 21. yüzyılın en büyük sorunu, oluşan yeni gereksinimlere dayalı olarak çalışma ve sosyal hayattaki gelişmelere uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmektir (Trilling ve Fadel, 2009). Bireylerin yaşanan değişime uyum gösterip teknolojinin getirdiği yenilikleri özümseyebilmeleri, süregelen bilgi yığınının gereken bilgiyi analiz edip değerlendirerek rutin hayatında kullanacak ürüne dönüştürebilmeleri, verimli bir şekilde kişisel, sosyal ve mesleki hayatını idame ettirebilmeleri için bir takım üst düzey yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir. Farklı bakış açısıyla olayları çözümleyerek, sorunlarla başa çıkmayı ve böylece başarılı ve nitelikli olarak hayatı devam ettirmeyi sağlayan bu becerilere 21. yüzyıl becerileri denilmektedir (Anagün vd., 2016).

Bireylerin yüzyılın beklentilerine cevap vererek sosyal yaşamını idame ettirebilmeleri için gerekli olan beceriler 21. yüzyıl becerileri olarak tanımlanmaktadır (Belet-Boyacı ve Güner-Özer, 2019). 21. yüzyıl becerileri Umut (2022)'e göre iş hayatını da içine alacak şekilde hayatın her alanında karşımıza çıkan güçlüklerin üstesinden gelebilmek için gerekli olan beceriler, Hamarat (2019)'e göre bilgi çağında nitelikli ve aktif olmak için gereken ve devamlı gelişme halinde olan beceri setleridir. 21. yüzyıl

becerileri ülkelerin ekonomik, politik ve toplumsal ihtiyaçları ile kurumların gündem çeşitliliği dolayısıyla farklı yaklaşımlarla yorumlanıp tanımlanmakta ve güncel durumlara göre değişerek sabit bir muhtevaya bağlı kalmamaktadır (Atalay, 2015; Çiftçi ve Bakar, 2020; Ekşioğlu, 2021; Sayın ve Seferoğlu, 2016). 21. yüzyıl becerilerinin pek çok sınıflandırması ve tanımı yapılmakla beraber 21. Yüzyıl Becerileri Ortaklığı (P21) sınıflandırması daha çok kabul görmektedir (Dede, 2010). P21 çerçevesine göre bu beceriler; yenilik, eleştirel düşünebilme, yaratıcılık, problem çözebilme, iletişim ve işbirliğini kapsayan “öğrenme ve yenilikçi beceriler”; bilgi, teknoloji ve medya okuryazarlığını kapsayan “bilgi, medya ve teknoloji becerileri”; girişimci ve üretken olma, öz yönlendirme, liderlik, sorumluluk, hesap verilebilirlik, sosyal ve kültürler arası beceriler, esneklik ve uyumu kapsayan “yaşam ve kariyer becerileri” olarak üç kategori olarak tanımlanmıştır (P21, 2019).

Bireylerin 21. yüzyıl becerilerini kazanmış olmalarında eğitim önemli bir husustur ve bu becerilerin eğitim programlarıyla bütünleşmesi gerekmektedir (Belet-Boyacı ve Güner-Özer, 2019; Eryılmaz ve Uluyol, 2015). Ülkelerin birçoğu 21. yüzyıl becerilerini eğitim programlarına entegre etmiş ve Türkiye’de de 2004 ve 2005 ilk ve ortaöğretim müfredatında yapılan değişikliklerle yaratıcı düşünme, araştırma, problem çözme, iletişim, karar verebilme ve bilgi-iletişim teknolojileri kullanımı gerekli beceriler olarak belirlenmiştir (Ananiadou ve Claro, 2009; MEB, 2005). 21. yüzyıl becerileri eğitim kurumlarında sağlanan öğrenme yaşantıları yoluyla bireylere kazandırılabilir ve bu becerilerin eğitim yoluyla kazandırılmasında en etkili güç öğretmendir. (Kaya-Şen, 2022; Yüksel, 2015). Öğretmenlerin kendilerinin de bu becerilere sahip olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanabilmeleri ve kendilerini geliştirip değiştirmeleri gerekmektedir (Anagün vd., 2016; Erten, 2019). Farklı kültürden öğrenciler ile iletişim kurabilen, yenilikleri ve teknolojiyi kullanabilen, eleştirel düşünerek problem çözebilen, üst düzey düşünme ve araştırma becerilerine sahip olan, bilimsel süreç ve yöntemleri kullanabilen ve bilimsel araştırmaları takip eden öğretmenler günümüzde ihtiyaç haline gelmektedir (Kurt vd., 2011; Yüksel, 2015).

Bilimsel araştırma, birbiriyle bağlantılı ve birbirini takip eden adımlardan oluşan, bilimsel bilgiye ulaşmayı sağlayan sistematik bir süreçtir (Büyüköztürk, 2011) ve çağdaş dünyada merkezi bir yere sahiptir (Punch, 2005). Bilimsel araştırma Şenol (2012)’e göre bir problemin çözüm yollarının planlanıp uygulanması ve sonuçların yorumlanması, Balcı (2016)’e göre bir amaca yönelik elde edilen verilerin analizinden oluşan sistemli bir süreçtir. Creswell (2017)’e göre bilimsel araştırma problemin veya konunun belirlenmesi, literatür taraması, araştırma amacının belirlenmesi, verilerin elde edilip analizinin yapılması, yorumlanması ve araştırma raporunun hazırlanması basamaklarından oluşur. Günümüzde sorunları hissedip tanımlayabilen, problemin değişkenlerini saptayıp çözüm yolları geliştirebilen yani bilimsel araştırma süreçlerini kullanabilen bireyler nitelikli bireyler olarak ifade

edilmektedir (Yaşar, 2014). Yeni nesilleri araştırmacı olacak şekilde yetiştirerek teknik personel gereksinimi karşılamak ülkelerin kalkınmasında önemli bir husus olmaktadır (Hançer vd., 2003). Her ülke kalkınma hedeflerine ulaşmada karşılaşılan problemleri çözmek adına bir araştırma politikası ve bununla uyumlu bir araştırma eğitimi oluşturmalıdır (Karasar, 1974). Eğitim vasıtasıyla bilimsel araştırma becerisini öğrencilere kazandıracak olan öğretmenlerdir ve bu nedenle öğretmenlerin bilimsel araştırma becerisine sahip olması ve araştırma yapma noktasında istekli olmaları gerekmektedir (Akçöltekin vd., 2017). Öğretmenlerin araştırma yeterliğine sahip olmasının yanında güncel araştırmalar için katkı sunabilmesi ve araştırmalar ile ilgili olumlu bir tutum geliştirmesi de gerekmektedir (Korkmaz vd., 2011).

Araştırma ve sorgulama becerilerini kullanarak günlük hayatta bilimsel yöntem ile problem çözebilen bireyler yetiştirmek fen eğitiminin esas amaçlarından biridir (Temiz, 2001). Çağımızın gerektirdiği yeterliklere sahip bireyler ancak etkin bir fen eğitimi sayesinde yetiştirilebilmektedir (Yıldırım ve Selvi, 2017). Bilimsel bilgi kazandırmanın yanında istihdam, pazarlama ve güçlü yurttaşlık gibi 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılayacak becerilerin kazandırılmasında da fen eğitimi oldukça önemlidir (Holbrook, 2017). Fen bilimleri derslerinde oluşturulan öğrenme ortamları ve teknoloji kullanımı ile sağlanan zengin içerikler pek çok 21. yüzyıl becerisinin gelişmesini sağlamaktadır (Atalay, 2015). Fen bilimleri derslerinde öğretmenlerin gerekli becerileri öğrencilere kazandırabilmesi için yüksek öz yeterlik inançlarına sahip olmaları gerekmektedir (Eğerci ve Özdemir-Şimşek, 2019). Öz yeterlik Bandura (1977)'e göre bir görevi yerine getirme noktasında bireylerin kendi yeteneklerine olan inancıdır. Bir alana özgü yüksek öz yeterlik inancı olan bireylerin, o alanda daha başarılı olduğu görülmektedir (Golightly, 2007). Öz yeterlik inançları bireylerin motivasyonunu, harekete geçme durumunu, duygu ve düşüncelerini etkilemenin yanında gayretini, güçlüklerle mücadelesini ve direncini de belirlemektedir (Bandura, 1995; Pajares, 1996). Öz yeterlik inancı bireyin performansını doğrudan etkilediğinden öğretmenlerin öz yeterliğinin araştırılması gerekmektedir (Dinç-Bay, 2022). Öğretmenlerin öz yeterlik inançları öğrenme-öğretme süreçlerine doğrudan etki etmektedir ve bu nedenle yöneticiler, politika yapıcılar ve öğretmen yetiştiren eğitimciler yeterliği engelleyen ve artıran etmenleri belirlemek için çaba sarf etmektedirler (Woolfolk-Hoy ve Burke-Spero, 2005).

Literatürde öğretmen adayları ile öğretmenlerin 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin; hayat boyu öğrenme durumları (Kozikoğlu ve Altunova, 2018), fende matematiğin kullanımı öz yeterliği (Başar,2018), STEM tutumu (Murat, 2018), yansıtıcı düşünme becerileri (Eğmir ve Çengelci, 2020), mesleki öğretmen yeterliği (Sulaiman ve Ismail, 2020), problem çözme becerisi ve girişimcilik (Kavukçu, 2021), değişime hazır oluş (Demir-Çavuş, 2021), öğretmenlik mesleği genel yeterliği (Erbek, 2021), dijital vatandaşlık (Kolata, 2022), yeni medya okuryazarlığı (Tiryakioğlu, 2022) ve

eğitim teknolojisi öz yeterliği (Yaman, 2022) ile ilişkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Bununla beraber bilimsel araştırma öz yeterliğinin; üst biliş dūřünme becerisi (Tuncer ve Yılmaz, 2016), öğretmenlik mesleği tutumu (Bahadır ve Tuncer, 2017), bilgi arama süreç tutumu (Din-Bay, 2022), araştırma tutumu ve araştırma kaygısı (Rezaei ve Zamani-Miandashti, 2013) ile ilişkisini araştıran çalışmaların olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamlar ve ilgili literatür dikkate alındığı yüzyılımızın gereksinim duyduğu bireylerin yetiştirilmesi, öğrenme ve öğretme ortamlarının etkin düzenlenmesi ve öğretim faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi için fen bilimleri öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının araştırılması gerekmektedir. Bu araştırma fen bilimleri öğretmenleri özelinde literatürde bilimsel araştırma öz yeterliği ve 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği ile alakalı ayrı ayrı ve az sayıda çalışma bulunması ve bu iki öz yeterliğin ilişkilendirilmesine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmaması açısından önemlidir. Araştırma sonuçlarının öğretmenlerin ve öğretmen yetiştirme programlarının güncel ihtiyaçlarının saptanmasına katkı sunması beklenmektedir. Araştırma, fen bilimleri öğretmenlerinin 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği ile bilimsel araştırma öz yeterliğini demografik değişkenlere göre incelemeyi ve bunun yanında iki öz yeterlik arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı ışığında üç alt problem belirlenmiştir:

1-Fen bilimleri öğretmenlerinin “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” öğretmenlerin cinsiyet, okul türü, öğrenim durumu ve kıdem yılına göre farklılaşmakta mıdır?

2-Fen bilimleri öğretmenlerinin “bilimsel araştırma öz yeterliği” cinsiyet, okul türü, öğrenim durumu ve kıdem yılına göre farklılaşmakta mıdır?

3-Fen bilimleri öğretmenlerinin “bilimsel araştırma öz yeterliği” ile “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” arasında anlamlı olarak bir ilişki bulunmakta mıdır?

1.YÖNTEM

1.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, bilimsel araştırma öz yeterliği ile 21. yüzyıl becerilerine ait öz yeterliğin çeşitli demografik değişkenlere göre incelemenin yanında bu öz yeterlikler arasındaki ilişkinin tespitini amaçlandığından “ilişkisel tarama modeli” ile geçekleştirilmiştir. Tarama araştırmalarında araştırılmak istenen durum müdahale edilmeden veya etkileme ve değiştirme çabasına girilmeden kendi doğal şartlarında incelenir (Karasar, 2005).

1.2.Evren ve Örnekleme

2022-2023 öğretim yılı Türkiye genelinde MEB resmi devlet ve özel okullarında çalışmakta olan fen bilimleri öğretmenleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmaya gönüllü olarak katılmış 335

fen bilimleri öğretmeni araştırmanın örnekleimidir. Seçkisiz olmayan yöntemlerden uygun örnekleme ile örneklem belirlenmiştir. Uygun örnekleme daha ulaşılabilir bir çevreden, daha az zaman ve işgücü harcayarak örneklem belirlemeye yardımcı olur ve araştırmanın daha pratik ve hızlı gerçekleştirilmesini sağlar (Balcı, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin dağılım Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Kadın	203	60,6
	Erkek	132	39,4
Kıdem	0-5 Yıl	83	24,8
	6-10 Yıl	90	26,9
	11-15 Yıl	89	26,6
	16-20 Yıl	36	10,7
	21 Yıl ve Üzeri	37	11,0
Öğrenim durumu	Lisans	217	64,8
	Yüksek Lisans	96	28,6
	Doktora	22	6,60
Okul türü	Devlet	296	88,4
	Özel	39	11,6

Tablo 1 incelendiğinde, fen bilimleri öğretmenlerinin; 203’ü (% 60,6) kadın, 132’si (% 39,4) erkektir. Öğretmenlerin; 83’ü (%24,8) 0-5 yıl, 90’ı (%26,9) 6-10 yıl, 89’u (%26,6) 11-15 yıl, 36’sı (%10,7) 16-20 yıl ve 37’si (%11) 21 yıl ve daha fazla mesleki anlamda kıdem sahibidir. Katılımcıların; 217’si (%64,8) lisans, 96’sı (%28,7) yüksek lisans ve 22’si (%6,6) doktora mezunudur. Öğretmenlerin; 296’sı (%88,4) devlet okulunda, 39’u (%11,6) özel okulda çalışmaktadır.

1.3.Veri Toplama Araçları

1.3.1.Kişisel bilgi formu

Kişisel bilgi formunda araştırmada kullanılmak üzere katılımcıların cinsiyet, kıdem yılı, öğrenim durumu ve çalışmakta olduğu okul türünü araştırarak sorular bulunmaktadır.

1.3.2.21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı ölçeği

Çalışmada Anagün vd. (2016) tarafından geliştirilmiş “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlilik Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. MEB tarafından fen bilimleri öğretmenleri ile paylaşılan ölçeği öğretmenler kendileri için uygun bir zamanda çevrimiçi olarak cevaplandırmıştır. Öğretmenlerin 21. yüzyıl becerileriyle alakalı öz yeterliğine yönelik algılarını ölçmeyi amaçlayan ölçek 42 madde ve 3 alt boyut içermektedir. “Öğrenme ve yenilenme becerileri” alt boyutunda 16 (1-16 arası), “yaşam ve kariyer becerileri” alt boyutunda 18 (17-34 arası), “bilgi, medya ve teknoloji becerileri” alt boyutunda ise 8 madde (35-42 arası) bulunmaktadır. 5’li likert şeklinde olan ölçeğin maddeleri; “hiçbir zaman” (1), “nadiren” (2), “bazen” (3), “sık sık” (4) ve “her zaman” (5) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin 27.

maddesi olumsuz ifade içermesi nedeniyle ters kodlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 42, en yüksek puan ise 210'dur. Ölçek genelinde "Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı" .889, "Guttman Split- Half değeri" .731 ve "Spearman Brown değeri" .731 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik katsayısının alt boyutlar için sırasıyla "öğrenme ve yenilenme becerileri" .845, "yaşam ve kariyer becerileri" .826 ve "bilgi, medya ve teknoloji becerileri" .810 olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ölçek genelinde .943, alt boyutlar için sırasıyla "öğrenme ve yenilenme becerileri" .927, "yaşam ve kariyer becerileri" .867, "bilgi, medya ve teknoloji becerileri" .855 olarak güvenirlik katsayısı tespit edilmiş ve sonuçlar ölçeğin oldukça güvenilir olduğuna işaret etmiştir.

1.3.3.Bilimsel araştırma öz yeterlilik ölçeği

Akçöltekin (2019) tarafından geliştirilmiş "Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeği" bilimsel araştırmanın geneli ve basamaklarına dair öğretmenlerin öz yeterliğini belirlemeyi amaçlamakta ve 37 madde ile 6 adet alt boyut içermektedir. Alt boyutlardan "Problemi tanıma" 6 (1-6 arası), "literatür tarama" 7 (7-13 arası), "hipotez(ler)i belirleme" 5 (14-18 arası), "yöntem" 6 (19-24 arası) "veri analizi" 6 (25-30 arası) ve "raporlaştırma" 7 madde (31-37 arası) içermektedir. 5'li likert tipinde olan ölçek, "kesinlikle katılıyorum" (5), "katılıyorum" (4), "kararsızım" (3), "katılmıyorum" (2) ve "hiç katılmıyorum" (1) olarak derecelendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 37, en yüksek puan ise 185'tir. Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ölçek genelinde .92, alt boyutlardan "raporlaştırma" 0,92, "literatür tarama" 0,89, "veri analizi" 0,81, "yöntem" 0,89, "problemi tanımlama" 0,86 ve "hipotez(ler)i belirleme" 0,88 ölçülmüştür. Bu çalışmada ise ölçek genelinde .978, alt boyutlar için "problemi tanıma" .852, "literatür tarama" .929, "hipotez(ler) belirleme" .934, "yöntem" .915, "veri analizi" .936 ve "raporlaştırma" .957 olarak güvenirlik katsayısı hesaplanmış ve sonuçlar ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir. MEB tarafından fen bilimleri öğretmenleri ile paylaşılan bu ölçeği öğretmenler kendileri için uygun bir zamanda çevrimiçi olarak cevaplandırmıştır.

1.4.Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 27 programı ile yapılmıştır. "Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeği" ve "21. Yüzyıl Becerileri Öz yeterlilik Algısı Ölçeği" geneli ve alt boyutlarının normallliğini test etmek için "Skewness(S)" ve "Kurtosis(K)" değerleri bulunmuş ve bunlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Verilere Ait Skewness ve Kurtosis Değerleri

Ölçek	Alt Boyut	N	\bar{X}	S	K
21. yüzyıl becerileri öz yeterlilik algısı ölçeği	Öğrenme ve yenilenme becerileri	335	4.08	-,143	,096
	Yaşam ve kariyer becerileri	335	4.27	-,255	-,322
	Bilgi, medya ve teknoloji becerileri	335	4.29	-,080	-,614
	Toplam	335	4.20	,029	-,258
	Problemi tanıma	335	4.21	,462	-,473

Bilimsel	Literatür tarama	335	4.05	-,211	-,081
araştırma öz	Hipotez(ler)i belirleme	335	4.24	-,388	,811
yeterlilik ölçeği	Yöntem	335	4.08	-,336	,606
	Veri analizi	335	3.93	-,623	,850
	Raporlaştırma	335	4.04	-,804	1,781
	Toplam	335	4.08	-,190	,420

Tablo 2 incelendiğinde; “Bilimsel Araştırma Özyeterlilik Ölçeği” nin Skewness değerinin (-,190) ve Kurtosis değerinin (,420); “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlilik Algısı Ölçeği” nin Skewness değerinin (,029) ve Kurtosis değerinin (-,258) olduğu ve verilerin normal dağılımda olduğu görülmüştür. Skewness değeri + 1 ile -1 aralığında, Kurtosis değeri ise +2 ile -1 aralığında ise bu durum verilerin normal dağılımda olduğu şeklinde yorumlanabilir (Huck, 2012).

Araştırmada kullanılan ölçekler genelinde ve tüm alt boyutlarında verilerin normal dağılımda olması sebebiyle parametrik testlerden yararlanılmıştır. 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği ve bilimsel araştırma öz yeterliğinin demografik değişkenlere göre incelenmesinde “bağımsız örneklem t-testi” ile “tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” kullanılmıştır.

“Bağımsız örneklem t-testi” kullanılması durumunda “Cohen’s d” etki büyüklüğüne bakılmıştır. İki grubun ortalaması arasındaki farkın araştırıldığı bağımsız örneklem t-testi gibi yöntemlerde Cohen’s d formülü etki büyüklüğü hesabında daha çok kullanılmaktadır ve .20 olması durumunda küçük; .50 durumunda orta ve .80 durumunda ise büyük etki büyüklüğünü ifade etmektedir (Cohen, 1988; S. Özsoy ve G. Özsoy, 2013). “Tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” kullanıldığında ise etki büyüklüğü “Eta kare” formülü ile bulunmuştur. Varyans analizlerinde, Eta kare formülü etki büyüklüğünün hesaplanmasında yaygın olarak kullanılmaktadır ve “.010” olması durumunda küçük; “.059” durumunda orta ve “.138” olma durumunda ise geniş etki büyüklüğü şeklinde düşünülmektedir (Kirk, 1996; S. Özsoy ve G. Özsoy, 2013). 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği ile bilimsel araştırma öz yeterliği arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla “Pearson momentler korelasyon” analizinden yararlanılmıştır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 aralığındadır ve “0.29”dan küçük olduğunda düşük seviyede, “0.30-0.69” aralığında ise orta seviyede ve “0.70-1.00” aralığında ise yüksek seviyede bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Büyüköztürk vd., 2021).

2.BULGULAR

2.1.Birinci Alt Problem Kapsamındaki Bulgular

Bu bölümde birinci alt problem ışığında fen bilimleri öğretmenlerinin 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin cinsiyet, kıdem, öğrenim durumu ve görev yaptığı okul türüne göre farklılaşmasıyla ilgili bulgular açıklanmıştır.

Katılımcıların cinsiyet değişkeni açısından 21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algılarında anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analiz bilgileri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyete Göre “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p	Cohen's d
21. yüzyıl becerileri öz yeterlik	kadın	203	4.15	.37	-3.059	333	.002*	.342
	erkek	132	4.28	.41				

Tablo 3 incelendiğinde 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği puan ortalamalarında erkek ($\bar{X}=4.28$) ve kadın ($\bar{X}=4.15$) öğretmenler arasında erkek öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu ($t=-3.059$; $p<0,05$) ve etki büyüklüğü ($d=0,342$) dikkate alındığında orta düzeyin altında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların kıdem yılı açısından “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı” ölçek genelinde anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kıdem Yılına Göre “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin” Ortalama Puanları Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kıdem yılı	N	\bar{X}	Ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
0-5	83	4,16	.41	Gruplar arası	1,120	4	,280	1,859	,117	-
6-10	90	4,29	.37	Grup içi	49,707	330	.151			
11-15	89	4,20	.38	Toplam	50,828	334				
16-20	36	4,17	.41							
21 ve üstü	37	4,13	.37							
Toplam	335	4,20	.39							

Tablo 4 incelendiğinde kıdem yılına göre katılımcıların 21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı ölçeğinin ortalama puanları ANOVA ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($F_{(4-330)}=1,859$, $p>0,05$). Grup ortalamalarının en yüksek 6-10 yıl ($\bar{X}=4.29$) kıdeme sahip ve en düşük ise 21 yıl ve üzeri ($\bar{X}=4.13$) kıdeme sahip öğretmenler için olduğu görülmüştür.

Katılımcıların öğrenim durumu incelendiğinde “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı” ölçek genelinde anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrenim Durumuna Göre “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin” Ortalama Puanlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Öğrenim durumu	N	\bar{X}	Ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark	η^2
Lisans	217	4.16	.40	Gruplar arası	1.190	2	.595	3.978	.020*	Doktora-lisans	.023
Yüksek lisans	96	4.26	.38	Grup içi	49.638	332	.150				

Doktora	22	4.36	.29	Toplam	50.828	334
Toplam	335	4.20	.39			

Tablo 5 incelendiğinde öğrenim durumuna göre katılımcıların “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı ölçeğinin” ortalama puanları ANOVA ile karşılaştırılmış ve anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2-332)}=3,978$, $p<0,05$). Hesaplanan etki büyüklüğüne ($\eta^2=0,023$) göre bu fark küçük düzeydedir. Tukey testi sonucunda anlamlı fark, doktora ($\bar{X}=4,36$) ile lisans mezunu öğretmenlerin ortalamaları ($\bar{X}=4,16$) arasında ve doktora mezunu katılımcılar lehinedir.

Katılımcıların görev yaptığı okul türü değişkenine göre “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı” ölçek genelinde anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.Okul Türüne Göre “21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Değişken	Okul türü	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p	Cohen’s d
21.yüzyıl becerileri öz yeterlik	Devlet	296	4.19	.39	-2,264	333	,024*	,386
	Özel	39	4.33	.34				

Tablo 6 incelendiğinde “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” puan ortalamalarında devlet ($\bar{X}=4,19$) ve özel okul ($\bar{X}=4,33$) öğretmenleri karşılaştırıldığında özel okul öğretmenlerinin lehine anlamlı fark bulunduğu ($t=-2,264$; $p<0,05$) ve etki büyüklüğü ($d=0,386$) incelendiğinde orta düzeyin altında bir fark olduğu tespit edilmiştir.

2.2.İkinci Alt Problem Kapsamındaki Bulgular

Bu bölümde ikinci alt problem ışığında fen bilimleri öğretmenlerinin bilimsel araştırma öz yeterliğinin cinsiyet, kıdem, öğrenim durumu ve görev yaptığı okul türüne göre farklılaşmasıyla ilgili bulgular açıklanmıştır.

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre bilimsel araştırma öz yeterliliği ölçek genelinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizlerin sonuçları Tablo 7’de açıklanmıştır.

Tablo 7. Cinsiyet Değişkenine Göre “Bilimsel Araştırma Öz Yeterlik Algısı Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p	Cohen’s d
Bilimsel araştırma öz yeterlik	kadın	203	4.01	.54	-2.968	333	,003*	,332
	erkek	132	4.19	.52				

Tablo 7 incelendiğinde “bilimsel araştırma öz yeterliği” puan ortalamalarında erkek ($\bar{X}= 4.19$) ve kadın ($\bar{X}= 4.01$) öğretmenler arasında erkek öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu ($t=-2.968$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Etki büyüklüğü ($d=0,332$) incelendiğinde bu fark orta düzeyin altında olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların kıdem yılına göre bilimsel araştırma öz yeterliği ölçek genelinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 8’de açıklanmıştır.

Tablo 8. Kıdem Yılına Göre “Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kıdem yılı	N	\bar{X}	Ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
0-5	83	4,11	,52	Gruplar arası	2,029	4	,507	1,768	,135	-
6-10	90	4,16	,50	Grup içi	94,644	330	,287			
11-15	89	4,07	,51	Toplam	96,673	334				
16-20	36	4,06	,55							
21 ve üstü	37	3,89	,68							
Toplam	335	4,08	,54							

Tablo 8 incelendiğinde kıdem yılına göre katılımcıların bilimsel araştırma öz yeterlilik ölçeğinin ortalama puanları ANOVA ile karşılaştırılmış ve gruplar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($F_{(4-330)}= 1.768$, $p>0,05$). En yüksek ortalamanın 6-10 yıl ($\bar{X}= 4.16$) ve en düşük ortalamanın 21 yıl ve daha fazla kıdeme sahip öğretmenler için olduğu ($\bar{X}= 3.89$) görülmüştür.

Katılımcıların öğrenim durumuna göre bilimsel araştırma öz yeterliği ölçek genelinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğrenim Durumuna Göre “Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Öğrenim durumu	N	\bar{X}	Ss	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark	η^2
Lisans	217	3,96	.54	Gruplar arası	12,947	2	6,473	25,669	.020*	Lisans-yüksek lisans	.134
Yüksek lisans	96	4.24	.44	Grup içi	83,726	332	,252			Lisans-doktora	
Doktora	22	4.66	.38	Toplam	96,673	334				Yüksek lisans-doktora	
Toplam	335	4.08	.54								

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların öğrenim durumuna göre bilimsel araştırma öz yeterlilik ölçeğinin ortalama puanları ANOVA ile karşılaştırılmış ve en az iki grup arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F_{(2-332)}= 25,669$, $p<0,05$). Etki büyüklüğü ($\eta^2= .134$) dikkate alındığında bu fark geniş düzeydedir. Tukey testine göre anlamlı farkın doktora ($\bar{X}= 4,66$) ile lisans mezunu öğretmenlerin ortalamaları ($\bar{X}=$

3,96) arasında ve doktora lehine; doktora ile yüksek lisans ($\bar{X}= 4,24$) arasında ve doktora mezunu olanlar lehine; yüksek lisans ile lisans arasında ve yüksek lisans lehine olduğu görülmüştür.

Görev yapılan okul türü açısından bilimsel araştırma öz yeterlilik ölçek genelinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunup bulunmadığına yönelik analizlerin sonuçları Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10.Okul Türüne Göre “Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilik Ölçeğinin” Ortalama Puanlarının Bağımsız Gruplar t-Testi Analiz Sonuçları

Değişken	Okul türü	N	\bar{X}	Ss	t	sd	p
Bilimsel araştırma öz yeterlik	Devlet	296	4.07	.54	-1,292	333	,197
	Özel	39	4.19	.53			

Tablo 10 incelendiğinde bilimsel araştırma öz yeterliği puan ortalamalarında okul türüne göre anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir ($t=-1,292$; $p>0,05$). Özel okul öğretmenlerinin ortalama puanının ($\bar{X}= 4,19$) devlet okulunda görev yapan öğretmenlerin ortalamasından ($\bar{X}= 4,07$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

2.3.Üçüncü Alt Problem Kapsamındaki Bulgular

Bu bölümde üçüncü alt problem ışığında katılımcıların “21. yüzyıl becerileri öz yeterlilik algıları” ile “bilimsel araştırma öz yeterlikleri” arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığıyla ilgili bulgular açıklanmıştır. “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik algısı ölçeği” ve alt boyutları ile “bilimsel araştırma öz yeterlik ölçeği” geneli arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11.”21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterliği” ile “Bilimsel Araştırma Öz Yeterliği” Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	Bilimsel araştırma öz yeterlik	21. yüzyıl becerileri öz yeterlik	Öğrenme ve yenilenme becerileri	Yaşam ve kariyer becerileri	Bilgi, teknoloji ve medya becerileri
Bilimsel araştırma öz yeterlik	1				
21. yüzyıl becerileri öz yeterlik	,638**	1			
Öğrenme ve yenilenme becerileri	,630**	,898**	1		
Yaşam ve kariyer becerileri	,507**	,886**	,645**	1	
Bilgi, teknoloji ve medya becerileri	,463**	,748**	,537**	,580**	1

Tablo 11 incelendiğinde “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,638$; $p<0,01$). Bilimsel araştırma öz yeterliği ile “öğrenme ve yenilenme becerileri” alt boyutu arasında pozitif yönde, orta seviyede ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir ($r=,630$; $p<0,01$). Bilimsel araştırma öz yeterliği

ile “yaşam ve kariyer becerileri” alt boyutu arasında pozitif yönde, orta seviyede ve anlamlı ilişki olduğu görülmüştür ($r=,507$; $p<0,01$). Bilimsel araştırma öz yeterliği ile “bilgi, teknoloji ve medya becerileri” alt boyutu arasında pozitif yönde, orta seviyede ve anlamlı ilişkinin varlığı tespit edilmiştir ($r=,463$; $p<0,01$).

SONUÇ

Fen bilimleri öğretmenlerinin “21. yüzyıl becerileri öz yeterlik” toplam puanlarının cinsiyet açısından anlamlı olarak farklılaştığı ve erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre öz yeterliğinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde öğretmenler ve öğretmen adaylarıyla yürütülen pek çok çalışmada cinsiyete göre 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinde anlamlı farklılığa rastlanmamıştır (Akan ve Timur, 2023; Akar-Elekoğlu, 2022; Balkaş-Yaşar, 2021; Cemaloğlu vd., 2019; Çelebi ve Sevinç, 2019; Çınar 2019; Çolak, 2019; Demirel, 2022; Eğmir ve Çengelci, 2020; Erdoğan, 2020; Güler ve Tuncer, 2022; Gürültü vd, 2019; Karatepe, 2021; Kavukçu, 2021; Kozikoğlu ve Altunova, 2018; Özdemir, 2021; Özdemir-Özden vd., 2018; Varki, 2020). Bununla beraber kadın öğretmenler ve öğretmen adayları lehine anlamlı farklılık tespit eden çalışmaların da olduğu görülmektedir (Başar, 2018; Murat, 2018; Tiryakioğlu, 2022). Araştırma bulguları bahsedilen ilgili çalışmalarla çelişmektedir. Bunun yanında 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği toplam puanının cinsiyete göre farklılaşmasa da Erdoğan (2020)’e göre “yaşam ve kariyer becerileri” alt boyutunda, Erbek (2021) ve Çolak (2019)’e göre “öğrenme ve yenilenme becerileri” alt boyutunda erkek öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılaşma olması bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Cinsiyet değişkenine göre farklı bulgularla karşılaştırılması ve araştırma bulgusunun da çoğu çalışmadan farklı olmasının örneklem özelliğiyle ilgili olabileceği düşünülmektedir.

21. yüzyıl becerileri öz yeterliği toplam puanlarının kıdem yılına göre farklılaşmadığı bulgusundan yola çıkarak fen bilimleri öğretmenlerinin çalışma yılı fark etmeksizin öğrenmeye ve gelişime açık bir şekilde bu becerileri kazanma eğiliminde olduğu söylenebilir. Balkaş-Yaşar (2021), Kavukçu (2021) ve Tiryakioğlu (2022)’e göre fen bilimleri öğretmenlerinin mesleki kıdeme göre 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinde farklılaşma yoktur. Farklı branş ve öğretim kademelerinden öğretmenler ile yapılan bazı çalışmalar da araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir (Cemaloğlu vd., 2019; Çiğilli, 2020; Gürültü vd., 2019). Öğretmenlerin 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin mesleki deneyimden ziyade bireysel anlamda kendilerini geliştirme durumlarıyla alakalı olabileceği düşünülmektedir. Bununla beraber 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin 1-5 yıl mesleki kıdem sahibi öğretmenler lehine anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşan çalışmalar (Demirel, 2022; Eğmir ve Çengelci, 2020) araştırma bulgularıyla çelişmektedir.

21. yüzyıl becerileri öz yeterliği öğrenim durumuna göre doktora ve lisans mezunu fen bilimleri öğretmenleri arasında doktora lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre doktora eğitiminin öğretmenlere 21. yüzyıl becerilerini kazandırma ve bu beceriler ile ilgili kendilerini yeterli hissetme noktasında etkili olduğu söylenebilir. Bu sonucun literatürde 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğini inceleyen çalışmalarda doktora değişkenine rastlanmaması nedeniyle ilgi çekici olduğu düşünülebilir. Kavukçu (2021) ve Akan ve Timur (2023) araştırmalarında 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin fen öğretmenleri özelinde eğitim durumunun yüksek lisans ya da lisans olmasına göre farklılaşmaması araştırma bulgusuyla uyumludur. Çeşitli kademe ve branştan öğretmenler ile yapılmış pek çok araştırmada da eğitim durumunun lisans ya da yüksek lisans olması 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğini etkilememektedir (Akar-Elekoğlu, 2022; Cemaloğlu vd., 2019; Çınar, 2019; Çiğilli, 2020; Demirel, 2022; Erbek, 2021; Özdemir, 2021). Çelebi ve Sevinç (2019)'e göre ise lisans ve yüksek lisans mezunu ortaokul öğretmenlerinin 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin yüksek lisans lehine farklılaşması araştırma sonuçlarıyla çelişmektedir. Araştırmalardaki farklılıkların öğretmenlerin yüksek lisans eğitimini farklı üniversitelerden almış olması ve bu süreçte sarf ettikleri efor ile ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Okul türü değişkenine göre 21. yüzyıl becerileri öz yeterliği özel okul öğretmenleri lehine farklılaşmaktadır. Özel okullar bilgisayar destekli eğitime, gelişmiş fiziki özelliklere ve psikolojik hizmetlere, yenilikçi öğretim ve ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerine sahiptirler (Kılıç, 2006). Yenilikçi yöntemler ve teknoloji entegrasyonuna, veli beklentileri ve markalaşma kaygısının da eklenmesi nedeniyle özel okul öğretmenlerinin 21. yüzyıl becerilerini etkin bir şekilde kullandığı düşünülmektedir. Özdemir (2021)'e göre ortaokul öğretmenlerinin, Ekşioğlu (2021)'e göre "21. yüzyıl öğreten becerileri" fen ve sınıf öğretmenleri özelinde okul türüne göre özel okulda çalışan öğretmenler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır ve araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Bilimsel araştırma öz yeterliğinin cinsiyete göre erkek öğretmenler lehine farklılaştığı ve erkek öğretmenlerin bilimsel araştırma öz yeterliğinin kadın öğretmenlerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alan yazında öğretmenler ve öğretmen adaylarının bilimsel araştırma öz yeterliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığı (Bahadır ve Tuncer, 2017; Konokman vd., 2015; Mutlu, 2019; Özdemir, 2017; Özkara, 2018; Saracaloğlu, 2008; Saracaloğlu vd., 2005; Saral ve Reyhanlıoğlu, 2015; Tuncer, 2019; Tuncer ve Özeren, 2012) ve kadın öğretmen ve öğretmen adayları lehine anlamlı farklılaştığı çalışmalar (Akçöltekin vd., 2020; Çobalak, 2022; Dinç-Bay, 2022) araştırma bulgusuyla çelişmekle beraber erkek öğretmen ve öğretmen adayları lehine farklılaşan çalışmalar (Altıok vd., 2018; İpek vd., 2010; Velioğlu, 2022) araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmalardaki ve

araştırmadaki cinsiyet değişkenine bağlı farklılığın örneklem özelliğinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Fen bilimleri öğretmenlerinin bilimsel araştırma öz yeterliği ile kıdem yılı arasında anlamlı fark yoktur. Literatürde bilimsel araştırmanın kıdeme göre farklılaşmadığını tespit eden ve araştırma bulgusuyla örtüşen çalışmalar bulunmaktadır (Mutlu 2019, Özdemir, 2017; Velioğlu, 2022). Bilimsel araştırma öz yeterliğinin daha çok çaba, ilgi, istek ve motivasyon gibi bireysel özellikler ile ilgili olabileceği ve yaşam boyu öğrenmeyi benimsemiş öğretmenlerde kıdem yılıyla doğrudan ilgili olmadığı düşünülmektedir.

Bilimsel araştırma öz yeterliği yüksek lisans ve lisans mezuniyetine göre yüksek lisans lehine; doktora ve lisansa göre doktora mezunları lehine; yüksek lisans ve doktora göre yine doktora lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Fen bilimleri öğretmenlerinin öğrenim durumu yükseldikçe bilimsel araştırma öz yeterliğinin arttığı söylenebilir. Lisansüstü programlarda teorik bilimsel araştırma derslerinin yanında hazırlanan araştırmalar ve tezler ile araştırma süreçlerine bizzat katılmış olmanın bilimsel araştırma öz yeterliğini geliştirdiği düşünülmektedir. Özdemir (2017), Velioğlu (2022) ve Mutlu (2019)'e göre öğretmenlerin bilimsel araştırma öz yeterliği lisans ve yüksek lisans öğrenim durumuna göre yüksek lisans lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır ve araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. İpek vd. (2010)'e göre doktora programlarında bilimsel araştırma yöntemleri dersi daha yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Doktora programı bireylere, bilimsel problemleri ve verileri derinlemesine değerlendirerek analiz, yorum ve sentez becerilerini ve bağımsız bir şekilde bilimsel araştırma yapma becerilerini kazandırır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2016). Doktora programının doğası gereği bu programı tamamlamış öğretmenlerin araştırma öz yeterliliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Literatürde öğretmenlerin doktora öğrenim durumu kapsamında doğrudan bir çalışmaya rastlanmamakla beraber lisansüstü öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırmalarda bilimsel araştırma öz yeterliği doktora öğrenimi gören öğrenciler lehine anlamlı olarak farklılaşmaktadır (Altıok vd., 2018; İpek vd., 2010; Saracaloğlu, 2008; Saracaloğlu vd., 2005).

Bilimsel araştırma öz yeterliğinin okul türüne göre anlamlı olarak farklılaşmadığı, özel veya devlet okulunda çalışmanın araştırma öz yeterliğinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Literatürde okul türüne göre bilimsel araştırma öz yeterliğini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamakla beraber Velioğlu (2022)'e göre devlet okullarında daha çok yönetici ve üst makamların isteğiyle, özel okullarda ise daha çok veli isteği ve okul tanıtımı maksadıyla bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Öğretmenlerin her okul türünde bilimsel araştırma yapma beklentisiyle karşılaştığı ve bu konudaki istek, çaba ve motivasyonunun araştırma öz yeterliğinde daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

Fen bilimleri öğretmenlerinin “21. yüzyıl becerileri öz yeterliği” ve “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasında tespit edilen orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiden yola çıkarak iki öz yeterliğin birbirini etkilediği söylenebilir. 21. yüzyıl becerileri öz yeterliğinin “öğrenme ve yenilenme becerileri” alt boyutu ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasındaki pozitif ve anlamlı ilişkiden yola çıkarak, özellikle problem çözme, yaratıcılık, eleştirel düşünme ve yenilikçilik becerilerinin bilimsel araştırma becerileriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. “Bilgi, medya ve teknoloji becerileri” alt boyutu ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasında tespit edilen pozitif ve anlamlı ilişkinin, bilimsel araştırmanın her basamağının günümüz dijital dünyasında bilgi, medya ve teknoloji okuryazarlığı ile doğrudan bağlantılı olmasının kaçınılmaz bir sonucu olduğu düşünülmektedir. “Yaşam ve kariyer becerileri” alt boyutu ile “bilimsel araştırma öz yeterliği” arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur ve bilhassa üretkenlik, sorumluluk ve girişimcilik becerilerinin araştırma yapma motivasyonu ve süreç boyunca gösterilen çaba ve sabır ile ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçları ışığında araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır.

21. yüzyıl becerileri öz yeterliği ve bilimsel araştırma öz yeterliğinin cinsiyet değişkenine göre incelendiği çalışmalardaki farklı sonuçların nedenlerinin araştırılması önerilmektedir.

Araştırmanın sonuçları ışığında uygulayıcılara aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır.

Özellikle doktora eğitimi olmak üzere lisansüstü eğitimin 21. yüzyıl becerileri ve bilimsel araştırma öz yeterliğinde önemli bir etken olduğu düşünülürse; lisansüstü eğitime devam eden öğretmenlerin ders yükünün hafifletilmesi ve ders programlarında kolaylık sağlanması ve lisansüstü programları tamamlayan öğretmenlere başarı belgesi, hizmet puanı, unvan ve maaş artırımını gibi maddi ve manevi teşvikler sağlanması önerilmektedir.

Devlet okullarında fiziki imkânların, bilimsel, sosyal ve kültürel faaliyetlerin ve tüm paydaşlar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve öğretmenlerin 21. yüzyıl becerilerini kullanmasını ve geliştirmesini sağlayacak ortamlar oluşturulması önerilmektedir. Öğrencilerini bilimsel araştırmaya yöneltecek bilim derslerini okutan fen bilimleri öğretmenlerinin bilimsel araştırma becerilerinde kendilerini yeterli hissetmesi için 21. yüzyıl becerilerini de geliştirecek hizmet içi kurslar düzenlenmesi önerilmektedir.

Investigation of Relationship Between 21st Century Skills and Scientific Research Self- efficacy of Science Teachers

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Although the skills of each period are based on the previous period, changes and developments cause the need for different and new skills. In the 21st century, higher level skills are expected from individuals (Kalemkuş and Bulut-Özek, 2021). 21st century skills are constantly developing skills that are necessary for individuals to be qualified and active in today's information age (Hamarat, 2019). There are many classifications of 21st century skills, and among these, the 21st Century Skills Partnership (P21) framework classification is more accepted (Dede, 2010). According to the P21, 21st century skills are defined as three categories: “learning and innovation skills”; “information, media and technology skills”; “life and career skills” (P21, 2019). 21st century skills can be imparted to individuals through learning experiences provided in educational institutions and the major factor throughout these experiences is the teacher. (Kaya-Şen, 2022; Yüksel, 2015). Teachers themselves also must have the skills required by the 21st century and be able to use them in educational activities (Anagün et al., 2016). Teachers who can use innovations and technology, solve problems by thinking critically, have high-level thinking and research skills, use scientific processes and methods, and follow scientific research are becoming a necessity today (Kurt et al., 2011; Yüksel, 2015). Scientific research is a systematic process that consists of successive steps and provides access to scientific knowledge (Büyüköztürk, 2011) and has a central role in the contemporary world (Punch, 2005).

Training new generations as researchers and therefore providing the necessary technical personnel is an important issue in the modernization of countries (Hançer et al., 2003). Teachers are the ones who will provide students with scientific research skills through education, and therefore teachers must have scientific research skills and be willing to do research (Akçöltekin et al., 2017). Individuals with the competencies required today can only be raised with effective science education (Yıldırım and Selvi, 2017). According to Bandura (1977), self-efficacy is individuals' belief in their own abilities to actualize a task. Since self-efficacy belief directly affects the individual's performance, teachers' self-efficacy needs to be investigated (Dinç-Bay, 2022). There are few separate studies in the literature on science teachers' "scientific research self-efficacy" and "21st century skills self-efficacy", and no study examining the relationship between these two self-efficacy has been found. The research is considered important in this respect. The research aims to examine “scientific research self-efficacy” and “21st century skills self-efficacy” of science teachers according to teachers' “professional seniority”,

“gender”, “type of school” and “education level” and to investigate the relationship between these two self-efficacy.

Methodology

“Relational scanning” was the model used in this research. Science teachers who working in Turkey in the 2022-2023 academic year formed the sample of the research. The study group was formed by “Convenient sampling method”. Data were supplied with the "Personal Information Form", "21. Century Skills Self-Efficacy Perception Scale" and “Scientific Research Self-Efficacy Scale” and analyzed with the SPSS 27 program. “Independent samples t-test” and “one-way analysis of variance (ANOVA)” were used to examine “21st century skills self-efficacy” and “scientific research self-efficacy” according to demographic variables. “Pearson moment correlation analysis” was conducted to determine the relationship between “21st century skills self-efficacy” and “scientific research self-efficacy”.

Results And Conclusions

There is a significant difference in “21st century skills self-efficacy” in favor of male teachers. Although this result is similar to a few studies in the literature, it contradicts many studies and sample characteristics are seen as the reason for this difference. There is no significant difference in “21st century skills self-efficacy” according to professional seniority. It is thought that science teachers are willing to learn and develop regardless of their seniority and that 21st century skills self-efficacy may be related to self-improvement rather than professional seniority. 21st century skills self-efficacy differs significantly between doctoral and undergraduate science teachers in favor of a doctorate. Accordingly, it can be interpreted that doctoral education is effective in providing teachers with 21st century skills and feeling competent in these skills. This result is interpreted as remarkable since the doctorate variable has not been examined before in the literature. “21st century skills self-efficacy” does not differ in term of teachers' bachelor and master degree and this coincides with research in the literature. “21st century skills self-efficacy” differs in favor of private school teachers and it is thought that private school teachers use these skills effectively due to innovative methods, technology integration, parental expectations and branding concerns in private schools.

“Scientific research self-efficacy” differs in favor of male teachers. Although this result contradicts many studies, it is similar to a few studies in the literature. It is appraisal that the different findings may be related to sample characteristics and selection. “Scientific research self-efficacy” does not differ when professional seniority is examined. It is thought that scientific research self-efficacy may be related to individual characteristics such as effort, interest, desire and motivation, and is not directly related to the professional seniority in teachers who have adopted lifelong learning. “Scientific

research self-efficacy” differs significantly between teachers with bachelor and master in favor of a master's degree teachers, between bachelor and doctorate in favor of a doctorate degree, and between master and a doctorate in favor of doctorate degree. It is thought that participating in research processes through research and theses prepared in addition to theoretical scientific research courses in graduate programs improves self-efficacy. “Scientific research self-efficacy” does not differ when school type is examined.. It is thought that teachers face the expectation of conducting scientific research in every type of school, and their desire, effort and motivation in this regard may be more effective in their research self-efficacy.

The relationship between “21st century skills self-efficacy” and “scientific research self-efficacy” was found to be positive moderate and significant. The relationship between the "learning and innovation skills" sub-dimension and "scientific research self-efficacy" was found to be positive moderate. It is thought that especially critical thinking, problem solving and creativity skills, may be related to scientific research skills. The relationship between the "information, media and technology skills" sub-dimension and "scientific research self-efficacy" was found to be positive moderate. This finding is thought to be an inevitable result of the fact that every step of scientific research is directly linked to “information, media and technology literacy” in today's digital world. Based on the positive moderate relationship found in the research between the “life and career skill” sub-dimension and “scientific research self-efficacy” it is thought that productivity, responsibility and entrepreneurship skills increase the motivation to do scientific research and have an impact on the effort and patience shown throughout the process.

Based on the research results, it is recommended that studies be carried out to encourage teachers to graduate education and that physical conditions, social and scientific studies be developed that will enable the development of 21st century skills in public schools. It is recommended for researchers to investigate the reasons for the different results reached regarding gender in “21st century skills self-efficacy” and “scientific research self-efficacy” in studies conducted with science teachers.

KAYNAKÇA

- Akan, E. ve Timur, B. (2023). Examination of 21st Century Skills and STEM Practices Competency Levels of Science Teachers'. *Eurasian Journal of Teacher Education*, 3(2), 42-56.
- Akar-Elekoğlu A. (2022). Ortaokul Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ile Bireysel Kariyer Yönetimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Akçöltekin, A. (2019). Bilimsel Araştırmalara Yönelik Öğretmen Öz Yeterlilik Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(6), 2713-2727.
- Akçöltekin, A., Akbulut, A. K. ve Akçöltekin, S. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Bilimsel Araştırma Öz Yeterliliklerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 4 (4), 176-184. <https://doi.org/10.29329/ijjape.2020.318.3>.
- Akçöltekin, A., Engin, A. O. ve Sevgin, H. (2017). Attitudes of High School Teachers To Educational Research Using Classification-Tree Method. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 17(68), 19-47. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2017.68.2>.
- Altıok, S., Yükseltürk, E. ve Üçgül, M. (2018). Lisansüstü Öğrencilerinin Bilimsel Araştırmaya İlişkin Yeterlilikleri ve Araştırmaya Yönelik Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 348-367.
- Anagün, Ş. S., Atalay, N., Kılıç, Z. ve Yaşar, S. (2016). Öğretmen Adaylarına Yönelik 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(40), 160-175.
- Ananiadou, K. and Claro M. (2009). 21st Century Skills and Competences For New Millennium Learners in OECD Countries. *OECD Education Working Papers*, No. 41, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/218525261154>.
- Atalay, N. (2015). Fen Bilimleri Dersinde Öğrencilerin Öğrenme ve Yenilenme Becerilerinin Gelişiminde Yavaş Geçişli Animasyon (Slowmation) Uygulaması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Bahadır, F. ve Tuncer, M. (2017). Öğretmen Adaylarının Bilimsel Araştırma Öz-Yeterlilikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Açısından Değerlendirilmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(17), 55-72. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.11938>.
- Balcı, A. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler (11. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık: Ankara.
- Balkaş-Yaşar, E. (2021). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlilik Algıları ve STEM Tutumlarının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi.
- Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84, 191-215.

- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy In Changing Societies*. Cambridge University Press: New York.
- Başar, S. (2018). *Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Fende Matematiğin Kullanımına Yönelik Özyeterlik İnançları, 21. Yy Becerileri Ve Aralarındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi.
- Belet-Boyacı, Ş. D. ve Güner-Özer, M. (2019). Öğrenmenin Geleceği: 21. Yüzyıl Becerileri Perspektifiyle Türkçe Dersi Öğretim Programları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(2), 708-738. <https://doi.org/10.18039/ajesi.578170>.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (17. Baskı)*. Pegem Akademi: Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (30. baskı)*. Pegem Akademi: Ankara.
- Cemaloğlu, N., Arslanilay, A. S., Üstündağ, M. T. ve Bilasa, P. (2019). Meslek Lisesi Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri Özyeterlik Algıları. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 845-874.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Nalysis For The Behavioral Sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi (3. Baskı)*. H. Ekşi (çev.). Edam Yayınları: İstanbul.
- Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), 55-66.
- Çelebi, M. ve Sevinç, Ş. (2019). Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerilerine İlişkin Yeterlik Algılarının ve Bu Becerileri Kullanım Düzeylerinin Belirlenmesi. Mustafa K. ve Meriç E. (Edt). *Eğitim Bilimleri Tam Metin Bildiri Kitabı (1. Baskı) İçinde (s.157-172)*. Asos Yayınevi: Elazığ.
- Çınar, F. S. (2019). Ortaokul Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerilerine İlişkin Algılarının ve Görüşlerinin İncelenmesi (Çorum ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi.
- Çiftçi, B ve Bakar, M. H. D. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algılarının İncelenmesi: (Nevşehir İli Örneği). *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1(2), 44-61.
- Çiğilli, E. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi ile 21. Yüzyıl Öğreten Becerileri Algı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Çobalak, M. (2022). Coğrafya, Sınıf Ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Öğretimindeki Strateji Tercihleri ile Bilimsel Araştırma Öz Yeterlilikleri Arasındaki

- İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Çolak, M. (2019). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerilerine Yönelik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Dede, C. (2010). Comparing Frameworks for 21st Century Skills. In J. Bellanca & R. Brandt (Eds.), 21st Century Skills (pp. 51–76). Bloomington, IN: Solution Tree Press.
- Demir-Çavuş, N. (2021). Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Becerilerini Kullanım Yeterlilikleri ile Öğretmenlerin Değişime Hazır Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi.
- Demirel, A. (2022). Lise Matematik Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerilerine Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Ankara İli Çankaya İlçesi Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Dinç-Bay, G. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bilgi Arama Süreçlerine Yönelik Tutumları ile Bilimsel Araştırmalara Yönelik Öz-Yeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin Araştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi.
- Eğerci, Z. M. ve Özdemir-Şimşek, P. (2019). Öğretmenlerin Fen Bilimleri Dersinin Drama Yöntemi İle İşlenmesine Yönelik Öz Yeterlik, Tutum Ve Görüşlerinin Belirlenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(1), 33-54. <https://doi.org/10.21612/yader.2019.002>.
- Eğmir, E. ve Çengelci, S. (2020). Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Öğretim Becerilerinin Yansıtıcı Düşünmeyi Uygulama Becerilerini Yordama Gücü. *Tarih Okulu Dergisi*, 13(45), 1045-1077. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh41513>.
- Ekşioğlu, F. Z. (2021). Fen Bilimleri ve Sınıf Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerilerini Derslerine Entegre Edebilme Yeterlilikleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Erbek, İ. (2021). Öğretmen Adaylarının Ve Aday Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri ile 21. Yüzyıl Becerileri Öz Yeterlilikleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi.
- Erdoğan, D. (2020). Türkçe Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl becerileri ile Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Erten, P. (2019). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ve Bu Becerilerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 49 (227), 33-64.
- Eryılmaz, S. ve Uluyol, Ç. (2015). 21. Yüzyıl Becerileri Işığında FATİH Projesi Değerlendirmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 209-229.

- Golightly, T. R. (2007). Defining The Components of Academic Self-Efficacy in Navajo American Indian High School Students. (Unpublished Doctoral Dissertation). Brigham Young University.
- Güler, Y. ve Tuncel, F. (2022). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Öz-Yeterlik Algıları. SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 20(1), 70-81. <https://doi.org/10.33689/spormetre.981738>.
- Gürültü, E., Aslan, M. ve Alcı, B. (2019). Ortaöğretim Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri Kullanım Yeterlikleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(4), 780-798. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2019051590>.
- Hamarat, E. (2019). 21. yüzyıl Becerileri Odağında Türkiye'nin Eğitim Politikaları. İstanbul: Seta Analiz.
- Hançer, A. H., Şensoy, Ö. ve Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde Çağdaş Fen Bilgisi Öğretiminin Önemi Ve Nasıl Olması Gerektiği Üzerine Bir Değerlendirme. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(13), 80-88.
- Hepkon, Z. (2003). Kurumsal Kimlik İnşasını Belirleyen Faktörler: Bir Literatür Taraması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi. Sayı:9, 175-211.
- Holbrook, J. (2017). 21st Century Skills and Science Learning Environments. In K. S. Taber, Vee B. Akpan (Eds.), Science Education: An International Course companion (pp. 385-401). Sense Publishers: Rotterdam.
- Huck, S. W. (2012). Reading Statistics and Research (6th Press). Boston: Pearson.
- İpek, C., Tekbıyık, A. ve Ursavaş, Ö. F. (2010). Lisansüstü Öğrencilerinin Araştırma Öz-Yeterlik İnançları ve Bilgisayar Tutumları. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 9(1), 127-145.
- Kalemkuş, F. ve Bulut-Özek, M. (2021). 21. Yüzyıl Becerileri Konusunda Araştırma Eğilimleri: 2000-2020 (ocak ayı). Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(2), 878-900. <https://doi.org/10.33206/mjss.774848>.
- Karasar, N. (1974). Arastirma egitimi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(14), 263-74.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatepe, R. (2021). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Özyeterlik Algılarının İncelenmesi. Uluslararası İnovatif Eğitim Araştırmacısı, 1(2), 79-87.
- Kavukçu, B. (2021). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri Düzeylerine İlişkin Görüşleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Kaya-Şen, S. (2022). 21. Yüzyıl Becerilerinin Fen Bilgisi Öğretmenliği Lisans Programına Ne Ölçüde Dâhil Edildiğine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi.

- Kılıç, S. (2006). Özel okul öğretmenlerinin çatışma yaklaşımları ile çatışmayı yönetme stilleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kirk, R. E. (1996). Practical significance: A Concept Whose Time Has Come. *Educational and Psychological Measurement*, 56, 746-759.
- Kolata, F. (2022). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ile 21. Yüzyıl Becerileri Özyeterlilik Algılarının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Konokman, G., Yelken, T. ve Yokuş, G. (2015). Preschool Teacher Candidates' Research Qualifications and Their Anxiety Level Towards Research. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15(60): 57-74.
- Korkmaz, Ö., Şahin, A. ve Yeşil, R. (2011). Öğretmenlerin Bilimsel Araştırmalara Ve Araştırmacılara İlişkin Düşünceleri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4(2): 109- 127.
- Kozikoğlu İ. ve Altunova N. (2018). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerilerine İlişkin Öz-Yeterlilik Algılarının Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerini Yordama Gücü. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 8(3), 522-531. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.293>.
- Kurt, A. A., İzmirli, Ö. Ş., Fırat, M. ve İzmirli, S. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemleri Dersine İlişkin Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 19-28.
- MEB, (2005). İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- MEB, (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara. Erişim Adresi: https://te-kamudanhaber-net.cdn.tebilisim.com/kamudanhabernet/images/upload/OYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYLYKLERI.pdf (09.03.2023).
- Murat, A. (2018). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerileri Yeterlilik Algıları ile STEM'e Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Mutlu, O. (2019). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Bilimsel Araştırma Öz-Yeterlilikleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özdemir, G. (2017). Öğretmenlerin Araştırma Öz-Yeterlilik İnançlarına Etki Eden Faktörler ve Okul Müdürlerinin Rolüne İlişkin Görüşleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Özdemir, N. (2021). Ortaokul Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Öğretmen Becerilerinin İncelenmesi (Bursa ili örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi.

- Özdemir-Özden, D., Karakuş-Tayşi, E., Kılıç-Şahin, H., Demir-Kaya, S. ve Bayram, F. Ö. (2018). Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Becerilerine Yönelik Yeterlik Algıları: Kütahya Örneği. *Turkish Studies*, 13(27), 1163-1184. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- Özkara, A. B. (2018). Spor Bilimleri Lisansüstü Öğrencilerin Araştırma Özyeterliklerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 52-59.
- Özsoy, S. ve Özsoy, G. (2013). Eğitim Araştırmalarında Etki Büyüklüğü Raporlanması. *İlköğretim Online*, 12(2), 334-346.
- Pajares, F. (1996). Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings. *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578.
- Partnership for 21st Century Learning P21 (2019). Framework for 21st Century Learning Definitions. Erişim Adresi: https://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_DefinitionsBfK.pdf (11. 03. 2023).
- Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz, (çev.). Siyasal Kitapevi: Ankara.
- Rezaei, M. ve Zamani-Miandashti, N. (2013). The Relationship Between Research Self-Efficacy, Research Anxiety and Attitude Toward Research: A Study Of Agricultural Graduate Students. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 3(4), 69-78.
- Saracaloğlu, A. S. (2008). Lisansüstü Öğrencilerin Akademik Güdülenme Düzeyleri, Araştırma Kaygıları ve Tutumları ile Araştırma Yeterlikleri Arasındaki İlişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 179-208.
- Saracaloğlu, A. S., Varol, S. R. ve Ercan, İ. E. (2005). Lisansüstü Eğitim Öğrencilerinin Araştırma Kaygıları, Araştırma ve İstatistiğe Yönelik Tutumları ile Araştırma Yeterlikleri Arasındaki İlişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 187-199.
- Saral, D. G. ve Reyhanlioğlu, D. (2015). An Analysis of Educational Faculty Students' Research Self-Efficacy in Terms of A Number of Variables. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 174, 1138-1145.
- Sayın, Z. ve Seferoğlu, S. S. (2016). Yeni Bir 21. Yüzyıl Becerisi Olarak Kodlama Eğitimi ve Kodlamanın Eğitim Politikalarına Etkisi. *Akademik Bilişim Konferansı*, 3-5 Şubat 2016, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Sulaiman, J. ve Ismail, S. N. (2020). Teacher Competence and 21st Century Skills in Transformation Schools 2025 (TS25). *Universal Journal of Educational Research*, 8(8), 3536-3544. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.080829>.
- Şenol, S. (2012). Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri. Nobel Yayınları: Ankara.

- Temiz, B. K. (2001). Lise 1. Sınıf Fizik Dersi Programının Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerilerini Geliştirmeye Uygunluğunun İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Tiryakioğlu, R. (2022). İlköğretim Fen Bilimleri ve Matematik Öğretmenlerinin 21. Yüzyıl Becerileri ve Yeni Medya Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi.
- Trilling, B. ve Fadel, C. (2009). 21st Century Skills: Learning For Life in Our Times. John Wiley & Sons: San Francisco.
- Tuncer, A. (2019). Öğretmen Adaylarının Üst Biliş Düşünme Becerileri ile Bilimsel Araştırma Öz-Yeterlik Algıları Arasındaki İlişkilerin Araştırılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Tuncer, M. ve Ozeren, E. (2012). The Development of A Self-Efficacy Scale for Scientific Research And An Evaluation Of Prospective Teachers' Views About That Scale. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 51, 553-561.
- Tuncer, M. ve Yılmaz, Ö. (2016). Öğretmen Adaylarının Bilimsel Araştırma Özyeterliği ve Üstbiliş Düşünme Becerilerine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 2243-2260.
- Umut, S. (2022). Ortaokul 7.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının 21. Yüzyıl Öğrenme ve Yenilik Becerileri Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Varki, E. (2020). Öğretmen Adaylarının Çok Boyutlu 21. Yüzyıl Becerileri İle Yaratıcı Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Velioğlu, E. (2022). Öğretmenlerin Bilimsel Araştırma Yapabilme Beceri Düzeyleri: Karma Yöntem Araştırması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Woolfolk- Hoy, A. ve Burke-Spero, R. (2005). Changes in Teacher Efficacy During the Early Years Of Teaching: A Comparison of Four Measures. *Teaching and Teacher Education*, 21, 343-356.
- Yaman, E. (2022). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının 21. Yüzyıl Öğrenen Becerileri ile Eğitim Teknolojilerine Yönelik Öz-Yeterlilik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Yaşar, M. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması: Geçerlik ve Güvenirlilik. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 109-129. <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2014.42.7>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10.Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Yıldırım, B. ve Selvi, M. (2017). STEM Uygulamaları ve Tam Öğrenmenin Etkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 13(2), 183-210.

YÖK, (2016). Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm> (26.05.2023).

Yüksel, S. (2015). Öğretmen Yetiştirme Politikalarında Dönüşüm: 21. Yy Öğretmenini Yetiştirme. Türkiye Özel Okullar Birliği Dergisi, 32, 23-28.

Sofra Seramiği Tasarımında Bitkisel Üslup ve Bir Tasarım Ögesi Olarak Kaz Dağları Endemik Bitkileri¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Damla SEVGİ* Yeşim ZÜMRÜT**

ÖZET

Sofra seramiklerinin üretildiği dönem, dönemin kültür ve tasarım anlayışı, kullanılan teknoloji gibi faktörler ürüne değer katan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, 16. yüzyılın sonlarından itibaren Çin porselenleriyle başlayan sofr seramiği ve dekor tasarımı kültürünün, porselen fabrikalarının kurulmasıyla birlikte geçirdiği evrim süreci ve günümüzde marka niteliği taşıyan zengin anlatım biçimlerine dönüşümü ele alınmaktadır. Marka değeri taşıyan farklı sofr seramiği üreticilerinin ürünlerinde bitkisel üslubun nasıl ele alındığını inceleyen çalışmanın önemli noktalarından biri, 1761'den 1883'e kadar uzanan tarihi bir geçmişe sahip olan ve günümüzde üretimine Royal Copenhagen markasıyla devam eden Flora Danica yemek takımı serisidir. Bu koleksiyon, Danimarka'ya özgü tüm yabancı bitkilerin detaylı çizimlerini içeren bir botanik atlasıdır. Çalışma, Flora Danica serisinden esinlenerek, Çanakkale Kaz Dağları'na özgü endemik bitkilerden türetilen sofr seramiği dekor tasarımlarına odaklanmaktadır. Tasarımın dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm coğrafyalarda ortak bir dil olma gücünü kullanarak, Kaz Dağları'ndaki endemik bitkiler hakkındaki bilinci arttırmak ve uluslararası rekabet ortamında sektöre marka değeri katacak tasarım çalışmaları hazırlamak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sofra Seramiği, *Flora Danica*, *Kaz Dağı Endemikleri*

In Tableware Ceramic Design Botanical Style and as a Design Element the Endemic Plants of Mount Ida

ABSTRACT

This article explores the evolution of tableware ceramics and decorative design, which began with Chinese porcelain in the late 16th century and transformed into rich expressions of branding with the establishment of porcelain factories. The emphasis is on factors such as the era, culture, design philosophy, and technology used in the production of tableware ceramics, highlighting their significance in adding value to the final products. One key focus of the study is the Flora Danica dinnerware series, which dates back to 1761 and continues today under the Royal Copenhagen brand. This collection serves as a botanical atlas containing detailed drawings of

¹ Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalında tamamlanan aynı adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

* Damla Sevgi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalı, dsevgi58@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9832-0560>

** Prof. Yeşim Zümrüt, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Seramik ve Cam Anasanat Dalı, zumrutyesim@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5078-4339>

all wild plants specific to Denmark. Inspired by the Flora Danica series, the research centers on the design of tableware ceramics derived from endemic plants in the Ida Mountains of Çanakkale. The design aims to utilize the universal language power that transcends language, religion, and ethnicity to raise awareness of endemic plants in the Ida Mountains and add brand value to the sector in the international competitive arena.

Keywords: Tableware, Flora Danica, Ida Mountain Endemics

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan seramik, günümüze kadarki süreçte birçok değişim geçirmiş, kullanım alanları çeşitlenmiş ve endüstriyel üretim sürecinin de bir parçası haline gelmiştir. Endüstriyel alandaki seramiğin kullanım biçimlerinden biri sofraya seramiği sektörüdür.

Çin porselenleriyle birlikte Asya ve Avrupa'ya yayılan sofraya seramiği ve dekor tasarımı kültürü, 16. yüzyılın sonlarında porselen fabrikalarının ortaya çıkmasıyla önemli bir evrim geçirmiştir. Bu dönüşüm, günümüzün marka değeri içeren zengin anlatım biçimlerinin önünü açmıştır. İhtiyacı karşılamaya yönelik bir ürün olarak görülen sofraya seramiklerinde, kullanılan teknoloji ve porselenin niteliği kadar dekor tasarımları ve tasarımcı kimliği de ürüne değer katan bir unsur olarak görülmektedir. Ürün yüzeyinde yer alan tasarımın gücü ve etkisi o ürünün alıcı tarafından tercih edilirliliğini belirlemektedir. Geometrik, serbest doku, bitkisel, soyut, lekesele, tematik vb. yüzey tasarımı üsluplarından özellikle bitkisel üslubun ele alındığı çalışmada Flora Danica serisi öncelikli olarak incelenmiştir. Flora Danica, bitki ressamlarınca Danimarka bölgesi botanik atlası olarak hazırlanan çizimler, sofraya seramiği dekorları ile hayat bulur. Özgün yapısı, marka değeri ve uluslararası platformda bölge bitkilerinin birebir tanınırlılığına faydası ile bu seri Kaz Dağları endemik bitkilerinden çıkışla hazırlanacak yeni sofraya seramiği dekor tasarımlarına referans oluşturmuştur.

1.SOFRA SERAMİĞİ

İnsanlık tarihinin aydınlatılmasında önemli bir kültür birikimi sayılan seramiğin dünya üzerinde kullanımı binlerce yıllık bir sürecin ürünüdür. Kil, çömlekçi toprağı ve topraktan yapılmış kap anlamına gelen seramik (keramik)'in kökeni, Yunanca boynuz anlamındaki 'keramos' kelimesidir (Kalyoncu, 2014).

Seramiğin ilk kullanım alanı ilkel çanak-çömleklerdir. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte pişirme, depolama, saklama ve servis etme gibi birçok amaçla kullanılmaktadır. (Parlak ve Şekerci, 2021: 323). Pek çok farklı kültürün izlerini geçmişten günümüze yansıtmayı başaran seramik, mimari alandan ev eşyalarına, teknolojik malzemelere kadar pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır (Erzincan, 2023: 15).

Seramiğin endüstriyel anlamda çok geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Sofraya seramiği de bunlardan biridir (Erzincan vd., 2023: 375). İnsanın temel ihtiyaçlarından biri, beslenmedir. İnsanın beslenirken kullandığı birçok ürün arasında yer alan sofraya seramikleri, kültür, gelenek ve tercihlere

bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. “Tarihsel süreçte cam, metal, taş, plastik, ahşap gibi birçok malzeme ile yapılan yemek kapları karşımıza çıkmaktadır. Ancak yemek kabı olarak kullanılan en eski malzemelerden bir tanesi de seramiktir” (Erzincan vd., 2021: 133).

Günümüzde bilim ve teknolojinin ilerlemesine paralel olarak mesafelerin kısaldığı, iletişimin kolaylaştığı, insanların ilgi alanlarına yönelik beklentilerin arttığı görülmektedir. Bu durum son elli, altmış yıl içindeki gelişmeler ile klasik mutfak geleneğinin değişimi üzerinde etkili olmuştur. Sanayi toplumunun gereklilikleri, getirdikleri, beslenme biliminin ortaya çıkışı ve gelişimi dünya geleneklerini de etkilemiştir. Çağın sunduğu olanaklar ile insanlar ilgisini çeken her şey hakkında kısa sürede bilgi sahibi olabilmektedir (Sevim, 2017: 197). Bu süreç sofrta seramikleri üzerinde de etkili olmuş, insanların beklentileri ve firmaların üretim süreçlerinde değişiklikler meydana gelmiştir.

2. SOFRA SERAMİĞİ FİRMALARININ İNCELENMESİ

Günümüzde seramik üretiminde çok çeşitli teknik ve teknolojilerle, artistik ve endüstriyel üretimler yapıldığının görüldüğünü belirten Sevim’e göre; artistik sofrta seramiklerinde özgünlüğe, görselliğe ve konsept tasarımlara önem verilmekte... yaygın olarak doğal objelerden esinlenilerek sofrta seramikleri üretilmektedir. Endüstriyel üretimlerde ise işlevsellik göz önünde bulundurularak çağdaş tasarımlar üretilmeye çalışılmakta, üretim süreçlerinde hijyen, sağlamlık gibi bütün kriterlere önem verilmektedir (Sevim, 2017: 205).

Sofra seramiği sektöründe farklı ürün ve tasarımlar sunan birçok marka yer almaktadır. Sofra grubu kategorisinde pek çok sınıf bulunur, günümüzde bu kategoride ihtiyaç olan birçok ürünü hızlı ve kolay bir biçimde bulmak ve incelemek mümkündür. İhtiyaca ya da beğeniye yönelik yemek takımları ya da sofrta için üretilmiş ürün gruplarına ulaşılması sektörde farklı birçok firmanın var olması avantajı ile mümkün olmaktadır.

Tablo 1’de on farklı “marka, model adı, kişi sayısı, parça sayısı, malzeme türü ve ürün görseli” yer almaktadır. Ülkemizde en çok tercih edilen ve talep gören model anlayışları tabloda incelenmiştir. Porselen firmalarının zamansız ve çeyiz seti adı altında gruplandıkları klasik renk, dekor ve biçim anlayışının hakim olduğu ürünlere de tablo da yer verilmiştir.

Ülkemizde tanınırlığı daha yüksek olan yemek takımı ve sofrta seramiği markaları, genel bir bakış açısı ile tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1: Ülkemizde Satış Yapmakta Olan Porselen Firmalarının İsimleri ve Ürün Görselleri

Marka	Model Adı	Kişi Sayısı	Parça Sayısı	Malzeme Türü	Serinin Görseli
Koleksiyon	Mislina Yemek Takımı Altın Gri Çiçek	12 Kişilik	122 Parça	Porselen	
Porland	Chopin Bakır Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	
Kütahya Porselen	Bone İlay Yemek Takımı	12 Kişilik	54 Parça	Porselen	
Karaca	Rowan New Bone Yemek Takımı	12 Kişilik	69 Parça	Bone	
Bernardo	Elegant Kalypso Gold Yemek Takımı	12 Kişilik	55 Parça	Porselen	
Güral Porselen	CameliaKare Yemek Takımı Gümüş	12 Kişilik	54 Parça	Bone	
Jumbo	Gardenia Yemek Takımı	12 Kişilik	61 Parça	Porselen	

Emsan	Fine Bone Sedef Kare Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Bone	
Pierre Cardin	Blush Yemek Takımı	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	
Schefar	Dina Yemek Takımı Platin	12 Kişilik	60 Parça	Porselen	

Tabloya eklenmiş olan yemek takımları içinde bulunan parçalar şu şekildedir;

- Yemek Tabakları: Ana yemeklerin servisi için kullanılan büyük tabaklar.
- Çorba Kaseleri: Çorba veya aperatiflerin servisi için kullanılan daha derin kaseler.
- Pasta Tabağı: Tatlılar veya atıştırmalıklar için kullanılan daha küçük tabaklar.
- Salata Kasesi: Salataların servisi için kullanılan genellikle daha büyük kaseler.
- Servis Tabağı: Yemeklerin masaya servisi için kullanılan büyük tabaklar.
- Komposto Kaseleri: Komposto veya meyve salatalarının servisi için kullanılan kaseler.
- Kayık Tabakları: Özellikle atıştırmalıklar veya garnitürler için kullanılan özel şekle sahip tabaklar.
- Tuzluk ve Biberlik: Sofra tuzunu ve biberini servis etmek için kullanılan kaplar.
- Kürdanlık ve Kapağı: Kürdanların saklanması ve sunumu için kullanılan bir kap.
- Çorba Tenceresi ve Kapağı: Büyük miktarlarda çorba veya yemeklerin pişirilip servis edilmesi için kullanılan özel tencere.

Yemek takımı seçerken, üretim malzemesi, tasarımı, dayanıklılığı ve parça sayısı etkili olan faktörler arasındadır. Bu alanla ilgili yapılmış olan katalog taramaları ve internet kaynaklarından faydalanılarak genellikle 4, 6, 8, 12 veya daha fazla kişilik yemek takımlarının rağbet gördüğünü söylemek mümkündür. Bu seçim hem kişisel tercihlere hem de kullanım ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Sofrada sunulacak yemekleri estetik sunumu ve düzeni, takımın uzun ömürlü kullanımı, dayanıklılığı, ideal yemek takımı seçiminde müşteri kitlesi için önemli faktörlerdir.

Çok parçalı ve çeyiz seti olarak adlandırılan ürün grupları, genellikle klasik tasarım anlayışının hakim olduğu serileri içermektedir. Bu setlerde genellikle düz renkler tercih edilirken, günlük yemek ve servis takımları olarak adlandırılan serilerde ve kahvaltılık setlerinde ise tema, desen ve renk anlayışında çeşitlilik göze çarpmaktadır. Bu anlamda yurtdışında ve yurtiçinde sofraya seramiği sektöründe, diğer sektörlerde olduğu gibi, trendlerin büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında, Porland, Karaca, Bella Maison, Royal Copenhagen Flora Danica, Wanelli ve Villeroy Boch firmaları ürün grupları incelenirken bitkisel motifli ürünlerle sınırlandırılmıştır. Firmaların bitkisel üslupta dekorladığı ürünlerde, temel dekor tekniklerinden, dekal, fırça dekoru, dijital baskı, kalıp içi dekor yöntemleri, altın ve platin uygulamaların kullanıldığı görülmektedir. Renkler, tasarım anlayışı firmaların genel üslubu ile hedef kitlesiyle örtüşür niteliktedir.

3. Bitkisel Üsluba Sahip Sofra Seramiği Firmaları ve Flora Danica Serisi

Porland firmasının resmi internet sayfasında “Botanical” serisi koleksiyonun ürün hikayesi kısmında; menekşe, lavanta, kelebek gibi bitki ve hayvan desenlerinin; sır üstü altın ve platin dekorlarının bir arada kullanıldığı belirtilmektedir. Desen tasarımlarında kırlardaki yabancı çiçekler, her bir birimde birbirini tamamlayacak şekilde büyük küçük dengesi içerisinde gerçekçi bir üslup ile bir arada kullanılmaktadır. Pastel yeşiller, sarılar; sistemli tekrarlar ve kenar bordüründe altın dekor uygulamaları gözlemlenmektedir.

Tablo 2: Porland Botanical 27 Parça 6 Kişilik Yemek Takımı

Kaynak: (Porland, Botanical, 2024).

Tablo 3: Karaca Flor 24 Parça 6 Kişilik Yemek Takımı

Kaynak: (Karaca, Flor, 2024).

Karaca firmasının, internet sitesinde Porland firmasına benzer şekilde bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak Tablo 3'te yer alan görsel incelendiğinde, tasarımın bordür kısmında benzer küçük büyük dengesi gözetilerek, çiçek motiflerine vintage bir yaklaşımla yer verildiği görülür. Kase ve yemek tabağında desen formun merkezinde yer almaktadır.

Tablo 4: Bella Maison Vintage 48 Parça Yemek Seti

Kaynak: (Bella Maison, Vintage, 2024).

Bella Maison firmasının üretmiş olduğu "Vintage" serisinde, servis tabağının bordür kısmında tüm planı kapsayan yoğun bir desen çalışılmışken, yemek tabağında sadece tek bir yönden merkez noktaya doğru yayılan bir desen tasarımı yapılmıştır. Serinin kase formunda ise daha minimal bir yaklaşımla motifler ince bir bant oluşturacak şekilde bordür desen çalışılmıştır. Diğer serilerden farklı olarak tabakların bordür kısımlarında kalıp içi rölyef tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 5: Wanelli Manoli 50 Parça Yemek Takımı

Kaynak: (Beymen, Wanelli Manoli, 2024).

Tablo 5’te bulunan “Wanelli Manoli” serisinin internet sitesinde bulunan açıklamasından yola çıkarak birinci sınıf porselen ürününün üzerine oluşturulmuş olan desen tasarımı pembe ve yeşilin en canlı tonları ile çiçek ve yıldız dekorlarından oluşmaktadır. Çok renkli dekor anlayışının yanında pastel gri tonlarda eskiz tadında çizgisel bir üslubunda bir arada kullanıldığı gözlenir. Desen formların merkezinden ziyade üstten görünüşte birbirini tamamlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Tablo 6: Villeroy & Boch Old Luxembourg 12 Kişilik 51 Parça Porselen Yemek Takımı

Kaynak: (Beymen, Villeroy & Boch, 2024).

Tablo 6 da eklenmiş olan “Villeroy Boch Old Luxembourg” serisinde serpmе desen olarak tanımladığımız dekor anlayışı ve beyaz porselen yüzey üzerine kobalt ve siyah renklerinden oluşan bir desen tasarımı uygulanmış olduğunu görmekteyiz. Formun yüzeyinde kullanılan minimal desenler kendi içinde bir dinamiğe sahiptir ve aynı zamanda desen yemek takımının bordur kısımlarındaki rölyef etkileriyle de desteklenmektedir.

Tablo 7: Royal Copenhagen, Flora Danica Serisinin Oluşum Aşamaları

Kaynak: (Royal Copenhagen, Flora Danica,2024).

Tablo 7’de yer alan ve dünya çapında tanınırlığa sahip olup önemli koleksiyonlarda yer alan flora danica serisi günümüzde Royal Copenhagen markasıyla üretilmektedir. Sofra seramiğinde bitkisel üsluba en iyi örneklerden biri niteliğinde olan serinin hikayesi Danimarka'nın botanik atlasının çıkarılması çalışmaları ile başlar. 1752’de botanikçi Georg Christian Oeder’in bu göreve atanmasıyla başlayan süreç, 9 yıl sonra ilk kitapçığın yayınlanmasıyla devam eder.122 yıl süren bir proje ve toplamda 51 kitapçık ve 3 ek kitaptan oluşan bu önemli botanik eser, 3240 çiçek ve bitki motifinin detaylı çizimlerini içermektedir. Koleksiyon, 60 oyulmuş bakır levha baskıdan oluşan her biri 18 ciltlik folyo kitaptan meydana gelir. Bilimsel bir detay ve estetik anlayışla hazırlanan her bir cilt, zengin bitki çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Tema olarak bitkisel çizimlerden çıkışlı desen tasarımları yapmış olan porselen firmaları incelendiğinde, bu firmalar arasından Royal Copenhagen firması Flora Danica serisinin desen tasarımlarının diğer marklardan net bir çizgi ile ayrıldığı gözlemlenmektedir. Tablo 7’de yer alan görselde, günümüzde hala ilk günkü heyecan ve titizlikle üretimine devam edilen Flora Danica serisinin farklı aşamaları izlenebilir. Özel sipariş üzerine hazırlanan Flora Danica serilerinde, 3000 çiçek motifi ve 40 farklı form bulunmaktadır. En az 8 kez fırınlanan, çok sayıda elden geçen ürünlerde motif ve formlar arasından yapılan tercihe göre ressamın üslubu ve yaklaşımıyla birlikte

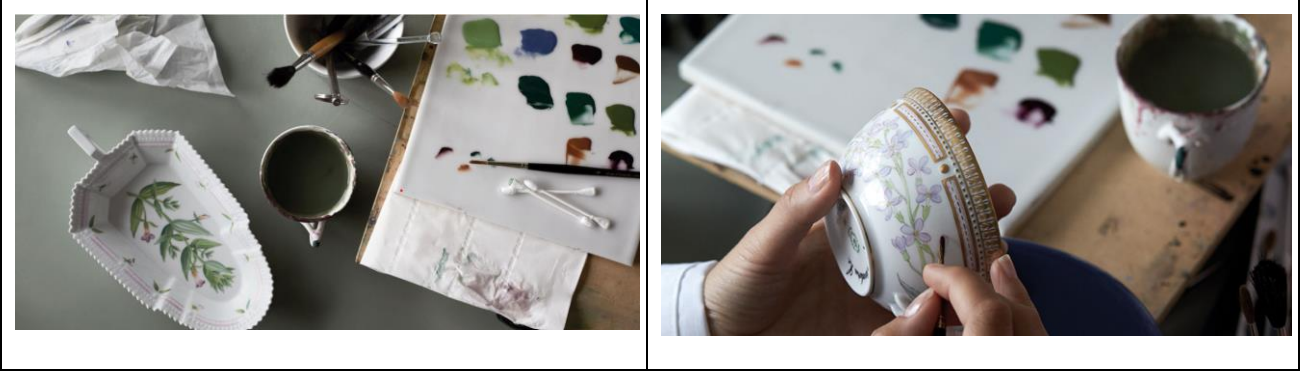
desen porselen yüzeye uygulanır. Dünyada Flora Danica'yı çalışan 20'den az zanaatkar ve sanatçı bulunmaktadır. Köklü bir botanik bilgisi, yıllar süren eğitim ve tecrübe aynı zamanda sabır gerektirir. Flora Danica'nın renk paleti oldukça karmaşık olduğu için renk kombinasyonu derinlemesine anlaşılmalıdır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 151).

Tablo 8: Flora Danica Servis Tabağının Oluşum Aşamaları

Flora Danica ressamaları, sanatsal ustalıklarıyla öne çıkan porselen üzerine motif aktarımında özgün bir süreci izlerler. Beyaz sırlı porselen ve orijinal motifin kopyası, ressamların referans noktalarını oluşturur. Seçilen motif doğrultusunda ressam, beyaz sırlı yüzey üzerine kurşun kalemle detaylı bir eskiz yapar. (Tablo 8) Bir çiçeği veya yapraklı bir sarmalı porselen zemine başarıyla aktarabilmek, serbest el çizim yeteneği ve orantı anlayışını gerektirir. Ressam, serbest el çizimini tamamladığında, bu çizimi belirginleştirir. Kontur rengi kuruduktan sonra, renklendirme aşamasına geçilir. Ressam, renk skalasının açık ucundan başlar ve kendi karışımlarıyla doğru tonları elde edene kadar çalışır. Porselen, üçüncü pişirme sürecinden geçtikten sonra renkler derinleşir ve kontrastlıkları artar. Bu süreç, motiflerin ışık, gölge, renk ve form açısından amaçlanan şekilde oluşana kadar tekrarlanır. Tamamlandığında, 24 ayar altın ile boyanmak üzere porselen altın yaldızcıya devredilir (Flora Danica Catalogue, 2023).

Tablo 9: Flora Danica Serisinin Renk Paleti ve Sır Üstü Fırça Dekorü Uygulanması

Kaynak: (Royal Copenhagen, Flora Danica,2024).

Sıradan bir bitki çiziminin ötesinde bitkinin aslına uygunluğunun önem taşıdığı seride, bu dekoru uygulayacak kişilerinde alanlarında çoklu eğitim almaları ve uzmanlık geliştirmeleri beklenir. Porselen yüzeyinde sır altı, sır üstü fırça dekoruna ve malzemeye hakim olacak kişinin aynı zamanda bitki ressamlığı eğitimi de almış olması gerekmektedir. Flora Danica serisinin üretim süreçlerine dair yapılan literatür ve internet araştırmasında, kalıp ve yıldız uygulamalarda çalışanların zanaatçı olarak adlandırılırken porselen yüzeye deseni aktaranların botanik ressamlar olarak tanımlandığı belirlenmiştir.

Botanik ressamlığının tarihsel sürecine kısaca değinmek gerekirse, 16. yüzyılın ortalarında, baskı tekniklerindeki gelişmeler, bitkilerin detaylı bir şekilde gözlemlenip resmedilmesine yeni olanaklar sağlar. Taş baskı ve gravür tekniklerindeki ilerlemeler, ince çizgilerin yanı sıra noktalama gravürü kullanılarak detaylı tonlamaların gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır. 18. yüzyılın başlarında gerçekleşen keşif gezileri, toplumların yeni coğrafyaları keşfetmeye yönelmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu dönemde, botanikçiler ve sanatçılar, egzotik bitki türlerini Avrupa'ya tanıtarak ve çizimleri aracılığıyla bilgi paylaşarak önemli bir rol oynamışlardır. Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan bu dönemde, bilim ve sanat arasındaki ilişki önem kazanmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise dijital fotoğrafçılığın ilerlemesi, bitkilerin detaylı anatomik yapısını inceleme imkanını artırmıştır. Dijital fotoğrafların kullanımı, sanatçılara daha keskin ve detaylı resimler oluşturma fırsatı sağlamış ve 'Giclée' baskı teknolojisiyle bu resimlerin orijinaline yakın kopyalarının üretilmesine olanak tanımıştır (Güner, 2020: 16-18).

Tablo 10: Danimarka Botanik Atlasta Yer Alan ve Bitki Ressamlarınca Yapılan Çizim Örnekleri

Yapılan araştırmada ÷lkemizde Flora Danica ile benzer tasarım anlayışı ve çıkış noktasına sahip üretim yapan bir sofraseraamiği firması örneğine rastlanmamıştır. Zengin tarihi ve k÷lt÷rel verilerinin yanı sıra doğası ile de önemli illerimizden biri olan Çanakale'nin Kaz Dağları endemik bitkileri bu kapsamda örnek bir çıkış noktası oluşturacaktır. Bu bölgenin korunması ve belgelenmesine dair farklı disiplinlerden bilim insanlarının çalışmaları bulunmaktadır.

4. Çanakale Bölgesi Kaz Dağları Endemik Bitkileri

Yunanca endemos kelimesinden gelen Endemik sözcüğü, sınırlı yayılışa sahip bitki gruplarını ifade etmekte kullanılır. Endemizm ise bir bitki türünün dar bir bölgede bulunması durumudur. Bir bitki, sınırları belli, dar bir alanda yayılış gösterirse o bitkiye endemik bitki denmektedir. Bu alan birkaç metrekareden bir kıtaya kadar genişletilebilir. Fakat pratikte, sadece bölgesel veya daha dar alanlarda yayılış gösteren bitkiler endemik olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2005).

Kaz Dağlarının doğal, ekonomik, tarihi ve k÷lt÷rel kaynak değerleri açısından oldukça zengin bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Çanakale'nin k÷lt÷rel, sosyal, ekolojik ve ekonomik açıdan geleceğe bırakacağı en önemli miraslardan biridir. Yer üstü ve yer altı su rezervleri, sıcak ve soğuk su kaynakları ile bölgenin yaşam kaynaklarını oluşturmaktadır. Literatür taramalarından yola çıkarak doğal bitki örtüsünün önemli bir bölümünü oluşturan ormanları, endemik türler açısından zengin biyolojik çeşitliliği, genetik yapısıyla Kaz Dağları, oksijen üretimi açısından dünyanın en önemli üç bölgesinden biridir.

250 yıllık bir geçmişi olan Çanakkale ili flora çalışmaları Kazdağları, Troya ve Skamender bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Çanakkale Biyolojik Çeşitlilik Projesi kapsamında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biyoloji Bölümü tarafından literatürde bahsedilen yerler haricinde diğer bölgelere de gidilerek oldukça geniş kapsamlı bir çalışma ile örnekler toplanmıştır. Çalışılan bütün örneklerin şahit örnekleri Çanakkale Botanik Bahçesi Herbaryumu (CBB)'nda saklanmaktadır (Karabacak vd, 2019).

Tablo 11: Çanakkale Botanik Bahçesi Herbaryumu (CBB)

Tablo 11’de Kaz Dağları bölgesinde yetişmekte olan ve ulaşılabilen endemik bitki türleri, tehlike durumu, isimleri, görselleri ve özellikleri üst başlıklarında listelenmiştir.

Tablo 12: Kaz Dağ’ı Bölgesi Milli Park Sınırları İçerisindeki Endemik Bitki Türleri

BİTKİ İSMİ	GÖRSEL	ÖZELLİĞİ	TEHLİKE TÜRÜ
<i>Jasione idaea</i> Stoj. (Kum çamı)		Çok yıllık, beyaz sert tüylü, üst bölümünde hemen hemen tüysüz bitkilerdir. Gövde çok sayıda ve toprağa yatık bir şekilde gelişim göstermektedir. Bitkinin çiçek rengi mavidir.	VU-Zarar Görebilir
<i>Hieracium scamandris</i> Zahn (Parlak Şahinotu)		Bitkinin gövde uzunluğu 50-60 cm olan ve çok sayıda basit örtü tüylü yapısıyla bilinmektedir. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede
<i>Hieracium marmoricola</i> Sell & West (Yştik Şahinotu)		Gövdesi 30-40 cm boyunda, dağınık yıldızsı ve az sayıda örtü tüylü bazen üst tarafta kısa salgı tüylü yapısı olan sarı renkli bir bitki türüdür.	CR-Çok Tehlikede
<i>Cirsium steirolepis</i> Petrak (Deve Dikeni)		Boyu en az 100 cm olan iki yıllık bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu - kırmızımsıdır.	CR-Çok Tehlikede

<p><i>Centaurea odyssei</i> Wagenitz. (Peygamber çiçeği)</p>		<p>Gövdeleri 10-20 cm dik ve tek yoğun yapraklı olan bitkilerdir. Silindirik, öcümcem ağsı tüylü, ekler 10-20 mm uzunluğunda dikenli ve çiçeği sarı renklidir.</p>	<p>EN-Tehlikede</p>
<p><i>Achillea fraasii</i> Schultz Bip. var. <i>troiana</i> Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayyadana)</p>		<p>Gövdeleri 25-50 cm boyunda olan bitkilerdir. Kenar çiçekleri beyaz 5-7 tane, 2-3mm Ortadaki çiçekleri sarı renkli 25-30 tanedir.</p>	<p>CR-Çok Tehlikede</p>
<p><i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach subsp. <i>equi-trojani</i> (Asch. & Sint. ex Boiss.) Coode & Cullen (Kazdağı Göknaarı, Andız)</p>		<p>35 metreye kadar boylanabilen ağaçlardır. Kozalaklar silindirik, tomurcuklar reçinesizdir.</p>	<p>LR (nt).</p>
<p><i>Sideritis trojana</i> Bormm. (Sarı kız çayı, Dağ çayı)</p>		<p>Basit ya da az dallanmış gövdelere sahip, 20- 60 cm boyunda çok uyluk bitkilerdir. Gövde yoğun basık beyaz yünsü tüylüdür, çiçek rengi sarı ve 10- 12 mm tüylü içte kahverengi çizgilidir.</p>	<p>EN-Tehlikede</p>
<p><i>Nepeta sibthorpii</i> Benth. subsp. <i>tumeniana</i> T. Dirmenci (Kedi nanesi, Pisik otu)</p>	<p>Görsele ulaşamadı.</p>	<p>Çok yıllık odunlu kökten itibaren çok sayıda yükselici gövdeli 15-27 cm boyunda bitkilerdir. Çiçek rengi beyaz ve pembe lekeli.</p>	<p>CR-Çok Tehlikede</p>
<p><i>Astragalus idae</i> Širj. (Geven)</p>		<p>Yastık oluşturan 10- 15 cm boyutunda bodur çalılardır. Yaprak dalları dikenlidir. Çiçekler sapsız ve her yaprak koltuğunda ortalama 4 tane pembe ila morumsu-kırmızımsı renkte çiçeğe rastlanmaktadır.</p>	<p>VU-Zarar Görebilir</p>
<p><i>Digitalis trojana</i> Ivan. (Yüksük otu, Arı Kovanı)</p>		<p>Gövdesi 30-80 cm olan, iki yıllık ya da çok yıllık bitkilerdir. Çiçeğin rengi kırmızımsı-kahverengi 20-25mm tüp şişkin içte koyu damarlı, alt lop 7-13mm dikdörtgensiyuvarlak, beyaz ile kırmızımsı kahberengi damarlı bitkidir.</p>	<p>VU-Zarar Görebilir</p>

<i>Hypericum kazdaghensis</i> Gemici & Leblebici (Kantaron, Binbirdelik otu)		Gövdeleri 10- 15 cm boyutunda olan çok yıllık bitki türüdür. Çiçek rengi sarıdır.	EN-Tehlikede
<i>Ferulago idae</i> N. Özhatay et E. Akalın (Kışniş, Kurt kulağı)		5-25 cm boyunda yere paralel olarak gelişen bitkilerdir.	VU-Zarar Görebilir
<i>Thymus pulvinatus</i> Çelak (Yer Kekik)		Çiçekli gövdeleri 2-4 cm boyunda olan çok yıllık otsu bitkilerdir. Çiçek rengi morumsu- kırmızıdır.	CR-Çok Tehlikede

Yapılan araştırmalarda ülkemiz florasının çok kapsamlı şekilde çalışıldığı ve Kaz Dağlarının dünya çapında önemli bir merkez olarak bu çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Bu bölge çok sayıda yabancı ve yerli araştırmacı için hazine niteliğindedir. Yaklaşık 800 bitki türünü barındıran bölgede bu bitkilerden 77'sinin endemik, 32'sinin ise dünyada sadece Kaz dağlarında bulunduğu tespit edilmiştir. Sadece o bölgede yetişen oraya özgü anlamına gelen endemik bitki başlığı altında değerlendirilen bu bitkilerden bazıları; Kazdağı göknarı, Kazdağı çayı, kekikler, Kazdağı kantaron çiçeği, civanperçemidir.

(ÇOMÜ) Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ersin Karabacak dağlardaki bitki çeşitliliğinin korunmasının önemine değinerek, kaygısını Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisinde yayımlanmış olan yazısında şu şekilde dile getirmektedir (plantdergisi.com, 2021):

"Eğer bu türlerin soyları tükenirse dünyada ortadan kalkacak. Belki de keşfedilmeden kaldırılanlar bile oldu. Sadece Kaz dağlarında yetişen bitkilerden 12 türün soyu kritik düzeyde. Her an tükenebilir. 10 tanesinin de soyunun tükenmesi yüksek boyutlarda. 1999 yılından beri Kaz dağlarında çalışıyorum. O zaman gördüğüm Kazdağı çayının popülasyonunda yüzde 80 oranında gerileme var. Bunu başka bir yerde yetiştirmeye çalıştık, ancak başaramadık. Milli parklar buralarını koruyor ama bu türlerin biraz da sürdürülebilirliğini sağlamak gerekiyor."

Bu noktada yapılması gereken her disiplinin kendi bakış açısı ve yaklaşımı ile konuyu ele alması olacaktır (Zümrüt ve Sevgi, 2021: 154).

Çalışma kapsamında günümüzdeki sofa seramiği tasarımlarına odaklanarak, endemik bitkilerin tehlike kategorilerine göre bir sınıflandırma yapılmış ve aynı zamanda Flora Danica serisi referans alınarak desen tasarımları geliştirilmiştir. Kaz Dağları endemik bitkilerinin, hem ekolojik hem de

estetik açıdan değerlendirilerek sofa seramiği tasarımlarında kullanılması, kültürel mirasın korunması, görünür kılınması ve farkındalık açısından önemlidir. Geleneksel ve modern tasarım öğelerini birleştirerek yapılan yeni tasarım önermeleri ile sofa seramiği tasarımına yeni bir perspektif sunmak amaçlanmaktadır. Tasarım süreci; seçilen endemik bitkinin birebir çizimi, karakalem ve renklendirilmiş sulu boya çizimleri aşamalarından oluşmaktadır. Bitkiyi tanımaya yönelik yapılan çizgi, leke, renk, doku ve geometrik alt yapı eskizleri tamamlandıktan sonra sofa seramiği formlarının çapları referans alınarak kağıt şablonlar hazırlanmıştır. Bu eskizlerden çıkışla temel tasarım ilkeleri doğrultusunda sofa seramiği dekor tasarımına uygun şekilde karışık teknik kullanılarak ön tasarım çalışmaları yapılmıştır. Bu tasarımlar bilgisayar ortamına aktarılarak Photoshop programı ile tekrar çizilmiş, renk, boyut ve tasarım varyasyonları çalışılmıştır. Dijital ortamda belirlenen ürün gruplarının üzerine aktarılan tasarımlar ile sunum paftaları hazırlanmıştır.

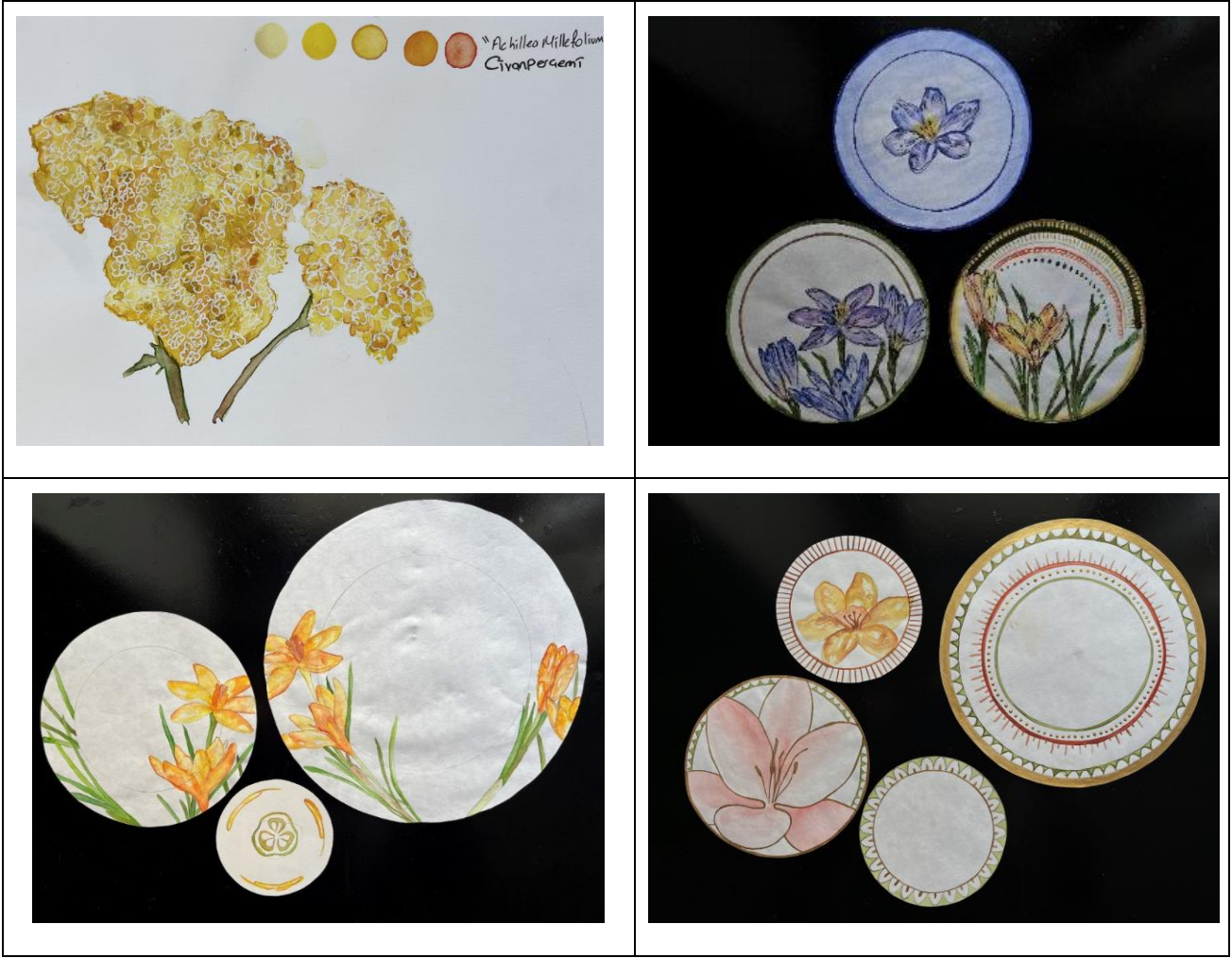
Tablo 13: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Bitkisinin Karakalem ve Sulu Boya Eskiz Çalışmaları

Tablo 13' de bulunan endemik bitki türlerinden Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) bitkisinin eskiz çalışması yapılmıştır. Flora Danica serisinde de görülen bitki analizlerindeki yaklaşım ile bitkiler dal, çiçek, yaprak, gövde ve kök yapısı ile ele alınmıştır.

Tablo 14: Endemik Bitki Türlerin Karakalem ve Sulu Boya Eskiz Çalışmaları

Tablo 14’de bulunan bitki türlerinin isimleri şunlardır; “*Digitalis Trojana* (Yüksük Otu), *Silene Bolanthoides* Nakil (Gıcığıcı), *Muscari bourgaei* Baker (Arap Sümbülü), *Achillea fraasii* Schultz Bip. var. *troiana* Aschers. & Heimerl (Civan perçemi, Ayvadana) ve *Crocus Gargarius* (Kaz Çiğdemi)”. Bütünsel bir yaklaşımla bir araya getirilen her bir bitkinin, anatomik özellikleri ile birlikte renk paleti kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda ayrı ayrı detaylı renk analizleri, karakalem ve sulu boya eskiz çalışması eklenmiştir. Fakat tüm çizimleri kapsayacak şekilde bir açıklama eklemek gerekir ise eklenmiş olan çizimler bir botanik ressamı yaklaşımı ile veya bu mesleğin gerektirdiği profesyonellik anlayışı ile değil daha serbest fırça darbeleri ile tasarım süreçleri yürütülmüştür.

Tablo 15: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Harmony Serisinin Sunum Paftası

Tablo 15’de eklenmiş olan görselde Crocus Gargaricus(Kaz Çiğdemi) bitkisi sofraya seramiği üzerine desen tasarımı olarak kullanılmıştır. Ön eskiz çalışması tamamlanmış olan desenler bilgisayar ortamına aktarılarak, dijital yöntemlerle tasarımlar tamamlanmış, varyasyonları çalışılmış ve tasarım paftası hazırlanmıştır.

Tablo 16: Crocus Gargaricus (Kaz Çiğdemi) Gilding Serisinin Sunum Paftası

Porland, Karaca, Bella Masion gibi firmaların sofrta seramiği üretim standartları göz önünde bulundurarak, tasarımlar seri üretime uygun olacak şekilde tamamlanmıştır. Tablo 15 ve 16'da eklenmiş olan görselde Crocus Gargaricus(Kaz Çiğdemi) bitkisi sofrta seramiği üzerine desen tasarımı olarak kullanılmıştır. Ön eskiz çalışması tamamlanmış olan desenler bilgisayar ortamına aktarılarak, dijital yöntemlerle tasarımlar tamamlanmış, varyasyonları çalışılmıştır. Pafta düzenlemeleri ise kurumsal bir firmanın katalog düzenlemelerini referans olarak hazırlanmış, tasarımcının ismi, çıkış

noktası, renk paleti, seri ismi ve temasını anlatan bir açıklama eklenmiştir. Aynı zamanda Harmony ve Gilding serilerini oluşturan tabakların üstten görünüşleri, sofraya düzeni önermesi eklenmiştir.

Tablo 17 Kazıma Tekniği ve Sır Üstü Boyama Tekniği

Seramik alanında kullanılan bazı dekorlama yöntemleri ile tablo 17’ de görülen örnekte farklı bir teknik denenerek ürün deri sertliğindeyken yüzeyde kazıma tekniği ile rölyef etkisinde desen aktarılmıştır. Bisküvi ve sırlı pişirimi tamamlandıktan sonra sır üstü tekniği ile renklendirilmiş ve üçüncü pişirimi yapılmıştır.

Tablo 18: Sır Üstü Boyama Tekniği

Tablo 18’de görselleri eklenmiş olan sır üstü fırça dekoru ile LR(lc) az tehdit altında olan *Muscari Bourgaei* Baker (Arap Sümbülü) ve *Muscari Latifolium* Kirk (Dağ Sümbülü) endemik bitki türleri stilize edilerek desen tasarımları oluşturulmuş ve duvar tabağı adı ile dekoratif obje niteliğinde üretilmekte olan ürünün yüzeylerine aktarılmıştır. Tablo 17 ve 18’ de eklenmiş olan çalışmalar butik bir atölyede farklı seramik dekorlama teknikleri uygulanarak üretilebileceği düşünerek alternatif önermeler olarak eklenmiştir.

SONUÇ

Makale kapsamında konu genelden özele ele alınmış, birçok sofraya seramiği üreticisi incelenmiş, özellikle bitkisel üslupta tasarlanan sofraya seramikleri ele alınmış ve ülkemizde Royal Copenhagen tarafından üretilen Flora Danica yemek takımı serisi örneğinde görülen yaklaşımda bir üretim grubunun çalışmadığı tespit edilmiştir. Bu eksikliğı gidermek adına zengin bir coğrafyanın gücü ve disiplinler arası bir bakış açısı ile tasarımın; dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm coğrafyalarda ortak bir dil olma gücünü kullanarak, Kaz Dağları endemik bitki türlerinden çıkışla sofraya seramiği tasarım önerileri sunulmuştur.

Uluslararası literatürde önemli bir konuma sahip olan ve yok olma tehdidi altındaki Kaz Dağları endemik bitkilerine farkındalık yaratma ve sektöre uluslararası rekabet ortamında özgün tasarımlar ile marka değeri katma noktasında önemli bir örnek çalışmadır. Bakış açısı ile alanda yeni literatür ve tasarım çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Ida Mountains Endemic Plants as Botanical Style and Design Elements in Tableware Ceramic Design

EXTENDED SUMMARY

The period in which table ceramics are produced, the cultural and design perspectives of that era, and the technology used are crucial factors contributing to the value of the product. This study focuses on the evolution of table ceramics and decorative design culture, starting from the late 16th century with Chinese porcelain and undergoing a transformation into rich narrative forms with brand qualities, particularly with the establishment of porcelain factories. One of the significant aspects explored in the study is how the botanical style is approached in the products of different table ceramic manufacturers with brand value. A noteworthy case examined in the study is the Flora Danica dinnerware series, which has a historical background dating back to 1761 and continues to be produced under the Royal Copenhagen brand. This collection serves as a botanical atlas featuring detailed drawings of all wild plants specific to Denmark. Inspired by the Flora Danica series, the study specifically focuses on table ceramic decor designs derived from endemic plants unique to Mount Ida in Çanakkale. By leveraging the universal language of design, irrespective of language, religion, or race, the aim of the design is to increase awareness about endemic plants in Mount Ida and create design works that contribute to the sector's brand value in the international competitive environment.

The text emphasizes that during the preparation of decorative designs on the surfaces of table ceramics, designers are influenced by various sources of inspiration. With the emergence of porcelain factories, this transformation has evolved into rich narrative forms with brand value in contemporary times. The focus is on the time of production, culture, design philosophy, and the technology used in the creation of table ceramics, highlighting how design and technology add value to the product.

Ceramic, a privileged and environmentally friendly material, has found application in many fields, ranging from architecture to household items and technological materials. The text emphasizes the significance of tableware arrangement for many people and the wide range of products offered by numerous brands in this sector. It mentions various classes among tableware products, highlighting the advantage of easily finding the desired items in today's technology and with the benefits of different companies. The text also emphasizes that accessing various tableware sets such as dinnerware, breakfast sets, and tea sets, and making choices among different designs have become easier with the advantages of today's technology and various companies. Additionally, it points out the importance of trends in the tableware ceramic sector, both domestically and internationally, similar to other

industries. The design patterns of products from companies like Porlan, Karaca Bella Maison, Royal Copenhagen Flora Danica, Wanelli, and Villeroy Boch have been examined in the text.

The Flora Danica series, globally recognized and featured in significant collections, is currently produced under the Royal Copenhagen brand. The story of this series, which stands as one of the best examples of botanical style in table ceramics, begins with the efforts to compile Denmark's botanical atlas. The process, initiated with the appointment of botanist Georg Christian Oeder in 1752, continued with the publication of the first booklet nine years later. This important botanical work, spanning 122 years and consisting of a total of 51 booklets and 3 additional books, includes detailed drawings of 3240 flower and plant motifs. The collection is comprised of 60 folio books, each consisting of 18 volumes with engraved copperplate prints. Each volume, prepared with scientific detail and aesthetic understanding, attracts attention with its rich plant diversity. When examining porcelain companies that have derived pattern designs from botanical drawings as a theme, it is observed that Royal Copenhagen stands out distinctly from other brands in the design of the Flora Danica series. The visual in Table 5 illustrates various stages of the Flora Danica series, which continues to be produced with the same enthusiasm and meticulousness as the first day. In specially ordered Flora Danica series, there are 3000 flower motifs and 40 different forms. In products fired at least 8 times and handled extensively, the design is applied to the porcelain surface according to the preference made among motifs and forms, along with the artist's style and approach. Globally, there are fewer than 20 craftsmen and artists working on Flora Danica. Rooted botanical knowledge requires years of education and experience, as well as patience. Understanding the color combination is essential due to the complex color palette of Flora Danica.

In the context of table ceramics, the design process of dinnerware series has been systematically analyzed, with a particular focus on botanical drawing-themed pattern designs. In the examination of porcelain companies, it is emphasized that the Flora Danica series stands out distinctly from other brands and is still meticulously handcrafted to this day. While noting that flower motifs and gold embellishments in this series are based on different areas of expertise, it is mentioned that a porcelain company with a similar design process could not be identified in Turkey.

Ida Mountains is known to possess a rich potential in terms of natural, economic, historical, and cultural resources. It stands as one of the most significant legacies that Çanakkale will pass on culturally, socially, ecologically, and economically to the future. Both above-ground and underground water reservoirs, along with hot and cold water sources, constitute the region's life resources. Based on literature reviews, Ida Mountains is considered one of the world's top three regions in terms of oxygen production, with its crucial contribution to natural vegetation, rich biological diversity in terms

of endemic species, and genetic structure, mainly represented by its forest cover. Research indicates that our country's flora has been extensively studied, and the Ida Mountains play a significant role in these studies on a global scale. This region is a treasure trove for numerous foreign and domestic researchers. With approximately 800 plant species, the region hosts 77 endemic plants, and 32 of them are exclusively found in the Ida Mountains worldwide.

Within the scope of the study, focusing on contemporary table ceramic designs, a classification of endemic plants was made based on their threat categories. Additionally, pattern designs were developed by taking the Flora Danica series as a reference. Utilizing the endemic plants of the Ida Mountains for table ceramic designs, evaluating them both ecologically and aesthetically, holds importance for the preservation and visibility of cultural heritage, as well as raising awareness. The aim is to provide a new perspective to table ceramic design with innovative design proposals that combine traditional and modern design elements. The design process consists of stages such as the direct drawing of the selected endemic plant, ink and colored watercolor drawings. After completing sketches exploring line, stain, color, texture, and geometric structures related to understanding the plant, paper templates were prepared by considering the diameters of table ceramic forms as a reference. Based on these sketches and following the fundamental design principles, preliminary design work was carried out for table ceramic decorations using mixed techniques. These designs were transferred to the computer environment, redrawn using the Photoshop program, and variations in color, size, and design were explored. Presentation sheets were prepared with the designs transferred onto the determined product groups in the digital environment.

The article delves from the general to the specific, examining various table ceramic producers, particularly focusing on table ceramics designed in a botanical style. It is observed that there is no production group specifically studied, especially in the approach seen in the example of the Flora Danica dinnerware series produced by Royal Copenhagen in our country. In an effort to address this gap, design proposals for table ceramics are presented, drawing inspiration from the endemic plant species of the Ida Mountains, using the strength of a rich geography and an interdisciplinary perspective.

This study stands as a significant example in the international literature, aiming to raise awareness about the endangered endemic plants of the Ida Mountains and contribute to the industry by adding brand value through unique designs in the international competitive environment. It is expected to contribute to new literature and design studies in the field with its perspective.

KAYNAKÇA

- Erzincan, A.(2023). Endüstriyel Üretim Aşamasında Steam Uygulamaları ve Sofra Seramiği Alanında kullanımı ve Uygulama Örnekleri. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Erzincan, A., Yıldız, N., Parlak, S., Uysal, B., Türkmen. E., Kara, C.,T., Arslan. M., Mercin. L.(2023). “ Sofra Seramiği Tasarımında Soyut Dışavurumculuk ve Form Tasarımı Uygulamaları” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(136), 370-388.
- Flora Danica: Dünyanın En Prestijli Yemek Takımının İçinde (2023, 05 Aralık). Erişim Adresi: <https://www.graciousstyle.com/wpblogs/royal-pattern-storied-flora-danica/>
- Flora Danica. (2023, 30 Kasım). Erişim adresi: <https://floradanica.royalcopenhagen.com/>, 2023
- Flora Danica Catalogue, Royal Copenhagen Purvetor To Her Majesty The Queen Of Denmark. (2023, 4 Haziran). Erişim adresi: www.ucviden.dk/files/99455031/FloraDanicaCatalogue_200x285mm_LowRes.pdf
- Güner, I. (2020). Doğanın Detaylarını Görmek Bilimsel ve Teknik Anlatımla Bitki Resimleri, ANG Vakfı, İstanbul.
- Kalyoncu, H.(2014). Dünya Porselen Tarihi, 1. Baskı, Cınus Yayınları, İstanbul.
- Karabacak, E. Vd. (2019). Çanakkale Florası, https://www.ogm.gov.tr/sertifikasyon/Canakkale/Çanakkale_Florası_Haziran_2019.pdf (01.01.2024)
- Kaya, Y. ve Aksakal, Ö.(2005). “Endemik bitkilerinin Dünya ve Türkiye’deki Dağılımı”, Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 86-99.
- Parlak, D.ve Şekerci, H.(2021). “Firig Dönemi Mutfak Eşya Formlarının Sofra Seramikleri Türünde Endüstriyel Uygulamaları”, Medeniyet Sanat- İMÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 7(2), 322- 339.
- Plant Dergisi.(2021, Eylül 01). Erişim adresi: <https://www.plantdergisi.com/dunyada-sadece-kaz-daginda-yetisen-bitkiler.html>
- Sevim, C.(2017). “Yemek Kültürü ve Sofra Seramikleriyle Etkileşimi”, Sanat ve Tasarım Dergisi, 7(2), 195-206.
- Zümrüt, Y. & Sevgi, D.(2021). “Flora Danica Serisi ve Çanakkale Kaz Dağı Bölgesi Endemik Bitki Türlerinden Çıkışlı Sofra Seramiği Dekor Tasarımı”, 10. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi, Güven Plus Danışmanlık A.Ş., 150-158.

Taksim Cumhuriyet Anıtı ve Anıtta Heykelleri Bulunan Rus Generaller¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Eylül İNCE*

ÖZET

Türkiye’de cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber yeni kurulan cumhuriyet rejimi ve Atatürk inkılapları halka sanat yolu ile de ulaştırılmak istenmiştir. Türk Hükûmeti, Millî Mücadele’nin sonunda kazanılan zaferi sanatın diğer kollarında olduğu gibi heykel ve anıt yapımıyla da sembolleştirmek ve halka sunmak için işe koyulmuştur. Bu dönemde Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde Atatürk’ün anıt, büst ve heykellerinin yapılması için adımlar atılmıştır. İstanbul Belediyesi bir Abide Komisyonu kurmuştur ve Taksim Meydanına bir Atatürk heykelinin dikilmesine karar verilmiştir. Abide Komisyonu başlangıçta sadece Atatürk heykeli olarak düşünse de daha sonra büyük bir anıt olarak yapılması kesinleşmiştir. Bunun üzerine Abide Komisyonu ünlü İtalyan sanatçı Pietro Canonica’yı Türkiye’ye davet etmiştir. Taksim Cumhuriyet Anıtı 8 Ağustos 1928 tarihinde büyük bir tören ve coşku ile açılmıştır. Anıtta yer alan heykel figürleri arasında Rus generallerinin de yer alması o dönemde Türk-Rus kültür ve sanat ilişkileri açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Taksim Cumhuriyet Anıtı, Sovyet Rusya, Pietro Canonica, İstanbul*

Taksim Republican Monument and Russian Generals with Statues in the Monument

ABSTRACT

With the declaration of the Republic in Turkey, the newly established Republican regime and Atatürk's reforms were intended to be conveyed to the people through art. The Turkish Government set out to symbolize and present the victory won at the end of the National Struggle to the public through the construction of statues and monuments, as in other branches of art. During this period, steps were taken to construct monuments, busts, and statues of Atatürk in various cities of Turkey. The Istanbul Municipality established a Monument Commission, and it was decided to erect a statue of Atatürk in Taksim Square. Although the monument commission initially thought that it would only be a statue of Atatürk, it was later decided that it would be a large monument. The Monument Commission then invited the famous Italian artist Pietro Canonica to Turkey. The Taksim Republic Monument was opened on August 8, 1928, with great ceremony and enthusiasm. The presence of Russian generals among the sculptural figures in the monument plays an important role in terms of Turkish-Russian cultural and artistic relations at that time.

Keywords: *Taksim Republican Monument, Soviet Russia, Pietro Canonica, İstanbul*

¹Bu makale Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda yapılmakta olan Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.
*Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, inceeylul7@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2367-3146>

GİRİŞ

Türkiye’de 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edildikten sonra yeni bir dönem başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları tarafından, birçok alanda gerçekleştirilen devrimler ile Türk halkının gelişmiş bir toplum seviyesine ulaşması hedeflenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk sanata ve sanatçıya fazlasıyla önem vermiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren bilim ve sanat alanında önemli adımlar atılmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, sanatın diğer kollarına gösterdiği ilgiyi heykel alanında da göstermiştir. Türkiye’de heykeltıraş alanının gelişmesi için önemli kararlara imza atmıştır. Bu bağlamda pek çok öğrenci devlet tarafından Avrupa’ya sanat eğitimi görmek üzere gönderilmiştir (Kanberoğlu, 2012: 177). Cumhuriyet’in ilk yıllarında yurt dışına giden öğrenciler sanat ve bilim alanında yetişip Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamadan önce bu dönemde yabancı uzmanlardan yararlanmışlardır. Bu dönemde ağırlıklı olarak yabancı sanatçılara heykeller yaptırılmıştır (Gezer, 1984: 75).

1923 yılından sonra Osmanlı’nın ilk sanat okulu olan Sanayî-i Nefise Mektebi daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi ismini almış ve modern bir sanat okulu olma misyonunu sürdürmüştür. Güzel Sanatlar Akademisi’nde heykel eğitimi verilmiş ve dönemin ünlü sanatçıları burada öğretmenlik yapmışlardır. Bunlar arasında Mehmet Mahir (Tomruk), Ratip Aşir (Acudoğu) ve Mihri Hanım ilk akla gelenlerdendir (Yücel, 1983: 428; 429). Yine bu dönemde Türkiye’nin çeşitli yerlerinde resim ve heykel sergileri açılmış ve sanatçılar heykellerini halka sergilemeye başlamışlardır (Uluskan, 2010: 552). Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Türkiye’nin pek çok bölgesinde Atatürk’ün heykellerinin yapımı için çalışmalar başlatılmıştır.

1. TAKSİM’DE BİR CUMHURİYET ANITI YAPILMASI DÜŞÜNCESİ VE ANITIN YAPIMI

1.1. Taksim’de Cumhuriyet Anıtı Yapılması Düşüncesi

Türkiye’de Mustafa Kemal Atatürk’ün heykellerinin yapımı için çalışmalar devam ederken İstanbul Belediye Başkanı Emin (Erkul) Bey’in girişimleriyle bir komisyon kurulmuş ve 25 Ağustos 1925 tarihinde İstanbul Sarayburnu’nda yapılacak olan Atatürk heykelinin çalışmaları başlamıştır. Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından İstanbul Sarayburnu Parkı’na yapılan Atatürk heykeli 3 Ekim 1926 tarihinde törenle açılmıştır (Osma, 2003: 33) ve Cumhuriyet’in ilanından sonra Türkiye’de yapılan ilk anıt heykel olma özelliğine sahiptir (Çelebi, 2006: 6). Heykelde, Atatürk sivil kıyafetleri ile tasvir edilmiştir (Dere, 2020: 135). Taksim Cumhuriyet Anıtı’nın açılışından önce Avusturyalı Heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından 29 Ekim 1926’da “Konya Atatürk Anıtı”, 24 Kasım 1927’de “Ankara Ulus Zafer Anıtı” (Osma, 2003: 34-40), 1931’de “Samsun Atlı Atatürk Anıtı”, 1935’te “Afyonkarahisar Zafer Anıtı” (Gezer, 1984: 77) yaptırılarak yerine yerleştirilmiştir.

Türkiye’de devlet tarafından heykel çalışmalarının devam ettiği günlerde İstanbul Taksim Meydanı’nda da bir Atatürk heykeli dikilmesine karar verilmiştir. Taksim Meydanı’nda yapılması planlanan Atatürk heykeli için İstanbul Belediyesinde bir Abide Komisyonu kurulmuştur. Hakkı Şinasi (Erel) Paşa’nın başkanlığı ile Abide Komisyonu ilk toplantısını 9 Ağustos 1926 günü yapmıştır (Çelebi, 2006: 29). Toplantıda Atatürk heykelinin at üzerinde veya ayakta olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yapılacak olan heykelin Atatürk’e yakışır bir sanat eseri olması istenildiği için başarılı bir heykeltıraşa yaptırılması hedeflenmiştir (Çelebi, 2006: 29).

1.2.Anıtın Yapılması Kararı ve Anıtın Mimarı

Taksim Meydanı’na yapılacak olan Atatürk heykeli fikri kesinleşince daha sonra bu heykeli hangi sanatçının yapacağı tartışılmaya başlanmıştır. Sanatçı seçimi için Maarif Vekâletine başvurulmuştur. İstanbul Taksim Meydanı’nda yapılacak olan Atatürk heykeli için basında duyuruların yapılmasıyla beraber Alman, Macar ve Avusturyalı bazı heykeltıraşlar İstanbul Belediyesi’ne başvuruda bulunmuşlardır (Çelebi, 2006: 31). Abide Komisyonu yabancı heykeltıraşların başvurularını incelerken dönemin ünlü sanatçısı İtalya Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı Pietro Canonica’nın eserlerini değerlendirmeye başlamışlardır. Yapılan tüm değerlendirmelerden sonra Taksim Meydanı’na dikecek olan Atatürk heykelini yapacak olan kişi ünlü İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica olarak seçilmiştir. Ayrıca heykelin İtalya’da yapılıp İstanbul’a getirilmesi kararlaştırılmıştır. Pietro Canonica, heykeltıraş olduğu kadar aynı zamanda resim ve müzik sanatıyla da ilgilenen değerli bir sanatçıdır. Daha yirmili yaşlarında ilk sergisini açan sanatçı İtalya dışında pek çok ülkede sergilere katılarak eserlerini sergilemiş ve yapmış olduğu atlı heykeller ile dünya çapında popüler hâle gelmiştir (Elibal, 1973: 206). Canonica, Türkiye ve İtalya’da eserler verirken aynı zamanda başka yabancı ülkelerden de heykel için siparişler almaya devam etmiştir. Canonica tarafından Türkiye’de yapılan ilk sanat eseri ise Ankara Etnografya Müzesi’nin önüne dikilen Atatürk’ün at üzerindeki tunç heykelidir. Ünlü sanatçının Türkiye’de yaptığı son heykel ise 28 Temmuz 1932 yılında törenle açılan İzmir’deki atlı Atatürk heykeli olmuştur (Öztaş, 2011: 69).

24 Ekim 1926 tarihinde sanatçı Canonica, Taksim Meydanı’na giderek Atatürk heykelinin yapılacağı yerde bir incelemede bulunmuştur. 25 Ekim 1926 tarihinde ise Abide Komisyonu ve Canonica arasında bir görüşme yapılmıştır. Ünlü sanatçı toplantıya yanında İtalyan Mimar Giulio Mongeri² ile birlikte katılmıştır. Toplantıda Taksim Meydanı’na dikilecek olan Atatürk heykeli ile ilgili görüşmeler yapılmıştır ve sanatçı Canonica’nın Mustafa Kemal Atatürk ile yakın temaslar kurabilmesi için

²Giulio Mongeri (1873-1951) Osmanlı Devleti’nin son yıllarında ve Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de önemli yapılarla imza atmış olan İtalyan bir mimardır. Türkiye’de öne çıkan Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası ve İş Bankası’nın yapılarının da mimarıdır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında Sanayî-i Nefise Mektebinde öğretmenlik yapmış ve özellikle Ankara ve İstanbul’daki pek çok mimarî yapıda etkin bir rol oynamıştır (Çinici, 2015).

Ankara'ya gitmesi kararlaştırılmıştır. Heykelin Taksim Meydanı'nın ortasında ve 90 metre çapında yapılması uygun bulunmuştur (Çelebi, 2006: 38). Canonica kısa sürede öncelikle Ankara'yı ziyaret etmiştir. Sanatçı 10 Kasım tarihinde Gazi Paşa tarafından kabul edilmiş ve Ankara'da kaldığı süre içerisinde Atatürk'ün büstünü de yapmıştır. Ankara'dan sonra İzmir, Samsun, Sivas, Tokat ve Kayseri'yi de gezerek Anadolu'da incelemelerde bulunmuş daha sonra İstanbul'a geri dönmüştür (Çelebi, 2006: 39).

Pietro Canonica ile Abide Komisyonu arasında henüz bir anlaşma imzalanmadan önce Canonica, Taksim'de yapılacak olan heykel ile ilgili görüşlerini Abide Komisyonu Başkanı Hakkı Şinasi Bey'e bir raporla bildirmiştir. Sanatçı sunduğu raporda, İstanbul'da yapılacak olan heykelin yalnızca Mustafa Kemal Atatürk ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda Millî Mücadeleyi ve Cumhuriyet'i anlatan bir eser olmasını ve böyle bir abidenin Taksim Meydanı için çok daha görkemli olacağını söylemiştir (Banoğlu, 1992: 110).

1.3. Anıtta Yeralacak Atatürk Heykeli

Taksim Meydanı'nda yapılacak olan Atatürk heykelinin şekli ile ilgili fikirler tartışılırken Mustafa Kemal Atatürk'ün kıyafeti ile ilgili de görüş ayrılıkları yaşanmıştır. 26 Ağustos 1926 tarihinde Diyarbakır Mebusu Dr. İbrahim Tali (Öngören) Bey, Atatürk'ün heykeli için İstanbul Belediyesine gönderdiği yazısında şöyle yazmıştır: “*Taksim'de dikilmesi kararlaştırılan Gazi Paşa hazretlerinin heykellerinin at üzerinde ve Mareşal üniforması ile ve şapkalı olarak yapılması münasip görüldüğünden bu hususun Abide Cemiyeti'ne tebliğini ve Cemiyet'in faaliyeti hakkında devamlı olarak malumat verilmesini rica ederim.*” (Banoğlu, 1992: 111).

4 Şubat 1927 tarihinde ise Maarif Vekili Mustafa Necati (Uğural) Bey, Taksim'e yapılacak olan Gazi Paşa heykelinin kalpaklı olarak yapılmamasını, bugünkü üniforma şeklinde ve başı açık olması gerektiğini yazarak İstanbul Belediyesi'ne telgraf ile bildirmiştir (Banoğlu, 1992: 111). İtalyan sanatçı Canonica, ilk başta heykelin geniş bir havuz içinde olmasını tasarlamıştır. Sanatçı, İtalya ve Roma'daki geleneklere göre eserin bir su hacmi içine oturtulmasını teklif etmiş olsa da sınırlı olan bütçe buna izin vermemiştir (Gülersoy, 1986: 27).

1 Aralık 1926 tarihinde dönemin İstanbul Belediye Başkanı Muhittin Memduh (Üstündağ)³ Bey'in başkanlığında toplanan Abide Komisyonu bazı kararlar almıştır. Komisyonun aldığı kararlara göre,

³Muhittin Memduh Üstündağ, Cumhuriyet rejimi ile İstanbul'a atanan ilk Belediye Başkanı olan Operatör Emin Erkul'un 18 Ocak 1926 tarihinde istifa etmesiyle, 27 Ocak 1926 tarihinde İstanbul Belediye Başkanlığı görevine atanmıştır. 1928 yılında vekâleten İstanbul Valisi olarak da görev almıştır. Muhittin Üstündağ Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul'da pek çok eser imar etmiş ve bu dönemde İstanbul'da önemli işlere imzasını atmış değerli bir devlet adamıdır (Güneş, 2021).

Taksim Meydanı'nda dikilecek olan heykel, sanatçı Pietro Canonica'nın hazırladığı ve Maarif Vekâleti tarafından onaylanan maket şekliyle yapılması kabul edilmiştir (Osma, 2003: 47).

Aynı toplantıda İstanbul Belediye Başkanı Muhittin Bey ile sanatçı Pietro Canonica arasında imzalanacak olan anlaşma metni, maddeleri tartışıldıktan sonra son şeklini almış ve noterce tasdik edilmiştir. Sanatçı ile İstanbul Belediyesi arasında anlaşma imzalandıktan sonra anıtın on sekiz ay içerisinde tamamlanması ve heykelin inşa edilmesi ile beraber Pietro Canonica'ya 16.500 İngiliz sterlini ödenmesi planlanmıştır (Banoğlu, 1992: 110).

Abide Komisyonu, Atatürk heykelinin Taksim Meydanı'nda yapılmasına karar verdikten sonra ilk olarak çevre düzenlemesi yapılmıştır. Heykelin Pietro Canonica tarafından yapılması ve bir Atatürk heykeli yerine anıt olarak inşa edilmesi kararı kesinleştikten sonra meydan düzenlemesi için sanatçının da görüşleri alınmıştır. Canonica, çevre düzenlemesinin İtalyan Mimar Giulio Mongeri tarafından yapılmasını uygun görmüştür. İstanbul Belediyesi çevre düzenlemesinde Taksim Meydanı'ndaki parke taşlarının ve tramvay hattının yönünün değiştirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Heykel anıt olarak yapılacağı için Abide Komisyonu'nun denetimi altında Taksim Meydanı'nda genişletmeler ve düzenlemeler yapılmıştır (Çelebi, 2006: 69).

1.4. Anıtın Yapımı İçin Mali Kaynak Yaratılması

Anıtın yapımındaki mali destek için halktan ve piyasadan bağış toplanmıştır. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Türkiye Cumhuriyet'i maddi açıdan zorlu günler yaşamaktaydı. Devletin böyle büyük bir anıt için bütçesi yeterli değildi. Bu sebeple anıtın yapımı için gereken maddi desteğin halktan, tüccar ve esnaftan, bankalardan, şirketlerden, cemiyetlerden, fabrikalardan ve diğer kuruluşlardan toplanmasına karar verilmiştir (Öztaş, 2011: 69). Bağış için biletler bastırılıp dağıtılmıştır. "*Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin rehz olunacak heykeli için hisse-i iştirak bedelidir*" başlığı ile bastırılan biletler ile özellikle büyük finans kuruluşlarından bağış toplanması amaçlanmıştır (Osma, 2003: 47). Abide Komisyonu, ilk olarak 9 Ağustos 1926'da 85 bin liralık bilet bastırma kararı almış ancak birkaç ay sonra biletlerin yetersiz gelmesiyle yeniden 80 bin liralık bilet bastırmıştır (Çelebi, 2006: 19-20). Bu dönemde tüccar ve esnafın çoğunluğu gayrimüslimlerden oluştuğu için yapılan maddi destekte önemli katkıları olmuştur.

1.5. Bir Türk Heykeltıraş Öğrencisinin İtalya'ya Gönderilmesi

Taksim abidesinin Roma'da yapımına başladıktan sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenci olan bir heykeltıraşın eğitim amaçlı olarak İtalya'ya gitmesi düşünülmüştür. Bu sebeple bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmada birinci olacak kişinin Pietro Canonica'nın yanına staj yapmak üzere

gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Yarışma sonucunda Sabiha Ziya (Bengütaş)⁴ isimli genç bir kadın birinciliği alırken, Ali Hadi (Bara)⁵ isimli genç de ikinci olmuştur. Abide Komisyonu Sabiha Ziya'yı genç bir kadın olmasından dolayı Roma'ya göndermek konusunda tereddüt yaşamıştır. Sanatçı Canonica'nın bu konudaki fikri alınmış ve sanatçı şöyle söylemiştir: *“Fikrime göre heykeltıraşlık gibi bir sanat için bir erkek veya bir kadın talebe tercihi lazım gelirse zannedersem erkeği tercih etmek doğru olacağını açıkça söylemek lazım gelir.”* (Banoğlu, 1992: 113).

Sabiha Ziya'nın Roma'ya Canonica'nın yanına gönderilmesi konusundaki tartışmalar devam ederken Maarif Vekili Mustafa Necati Bey, Sabiha Ziya'nın staj için İtalya'ya gönderilmesini desteklemiştir. 27 Nisan 1927 tarihinde Mustafa Necati Bey Taksim Abide Komisyonu Başkanlığına gönderdiği yazısında, sanatçı Canonica'nın yanına staj yapmak için gönderilecek olan öğrencinin Güzel Sanatlar Akademisi tarafından bir yarışma ile seçildiğini ancak bu öğrencinin kadın olması sebebiyle bazı tereddütler yaşandığına vurgu yaparak Avrupa'ya gidecek olan öğrencinin kadın veya erkek fark etmeden ve böyle bir ayırım yapılmadan gönderilmesinin uygun olduğunu bildirmiştir. Tartışmalar bir süre devam ettikten sonra Maarif Vekâleti'nin de destekleriyle beraber Sabiha Ziya, Roma'ya sanatçı Canonica'nın yanına ayda 1500 liralık ücretle staj yapmak üzere gönderilmiştir. (Banoğlu, 1973: 23). Yaşanan bu olay ile Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınların sosyal hayatta olduğu gibi sanat alanında da söz sahibi olması desteklenmiştir.

2. ANITIN AÇILIŞI

İtalyan heykeltıraş Canonica'nın Taksim'de yapmış olduğu Cumhuriyet Anıtı, dönemin en önemli anıt eserlerinden biridir. Anıt, yeni kurulan Cumhuriyet'i temsil etmektedir. Anıtın yapımı 1925 yılında başlamış ve 1928 yılında tamamlanmıştır. İnşaatı biten anıt parçalar hâlinde İtalya'dan İstanbul'a vapur ile taşınmıştır. İlk parçalar 8 Temmuz 1928 tarihinde getirilmiştir. Tüm parçaların gelmesi ile birlikte heykel Galata'dan Taksim'e büyük bir kamyon ile ulaştırılmıştır (Çelebi, 2006: 85).

Taksim Cumhuriyet Anıtı tamamlandıktan sonra 8 Ağustos 1928 tarihinde yaklaşık 30 bin kişinin katılımı ile TBMM Başkanı Kazım Özalp tarafından törenle açılmıştır (Öztaş, 2011: 71). Açılış törenine davet edilen kişiler arasında İstanbul mebusları, askerî ve mülkî erkânın yanı sıra sivil müesseselerinde temsilcileri bulunmaktadır (Çelebi, 2006: 101). Açılış töreni dönemin basınında

⁴Sabiha Ziya, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Heykel Bölümü'nde okuyan ilk Türk ve Müslüman kadın öğrencidir. Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşı olan Sabiha Ziya Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul ve Ankara'da açılan pek çok sergide yapıtlarını sergilemiş ve çok sayıda tanınmış kişinin heykel ve büstlerini yaparak döneme imzasını atmıştır (Özyiğit, 2014).

⁵Ali Hadi Bara, Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Modern Türk heykel sanatının gelişmesinde rol oynamış önemli bir sanatçıdır. 1923 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrencilik yapmış ve 1927 yılında burs kazanarak eğitim amacıyla Paris'e gitmiştir. Paris'ten döndükten sonra 1930 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Avrupa'da önemli başarılar elde etmiş ve Akademi'de uzun yıllar çalışarak başarılı öğrenciler yetiştirmiş, Türk heykel sanatının önemli isimleri arasında yer almıştır (Yılmaz, 2006).

büyük ses getirmiştir. Gazeteler İstanbul'un böylesi bir kalabalığı daha önce görmediğini yazarak törenin görkeminden bahsetmişlerdir.

Tören alanına gelen davetliler arasında; Mustafa Kemal adına Umumi Kâtibi Tevfik (Bıyıklıoğlu), Başyaver İbrahim Rüsuhi (Savaşçı), Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya), Maarif Vekili Mustafa Necati Uğural ve Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Kâtibi Reşit Saffet (Atabinen) Beyler de bulunuyordu. Ayrıca tören alanında İtalya Elçisi Sinyor Orsini Barone de yer almıştır (Banoğlu, 1973: 39). Törende konuşma yapmak üzere öncelikle Abide Komisyon Başkanı Hakkı Şinasi Paşa kürsüye çıkmıştır. Daha sonra İstanbul Belediye Başkanı Muhittin Bey, şair Mehmet Emin (Yurdakul) ve Maarif Vekili Mustafa Necati Bey de tören için konuşmalarını yapmışlardır (Tekiner, 2010: 100).

Mustafa Kemal Atatürk o tarihlerde İstanbul'da olmasına karşın törene katılmamıştır. 10 Ağustos günü saat 18.00 civarında otomobil ile Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılıp Taksim'e gitmiştir. Burada otomobilini Cumhuriyet Anıtı yakınlarında durdurmuş ve anıtı seyretmiştir (Banoğlu, 2012: 163).

3. TAKSİM CUMHURİYET ANITININ ÖZELLİKLERİ

Taksim Cumhuriyet Anıtı, 11 metre yüksekliğinde ve 184 bin 800 kilogram ağırlığındadır. Anıt İtalyan mermerlerinden yapılmıştır ve kullanılan kırmızı mermerler Trentino, yeşil mermerler ise Suza bölgesine aittir (Gülersoy, 1986: 28). Abide İtalya'dan İstanbul'a vapurla getirilmiş ve Taksim Meydanına dikilmesi 23 gün sürerek bir rekor elde edilmiştir. (Tarih ve Edebiyat, 1979: 20).

Anıtın Harbiye yüzü 30 Ağustos Zaferi'ni temsil etmektedir. Atatürk'ün buradaki figürü, 26 Ağustos Taarruzu sırasındaki ünlü Kocatepe pozudur. Atatürk'ün bu fotoğrafı o dönemde Milliyet gazetesinin fotoğrafçısı olan Ethem Hamdi (Tem) tarafından çekilmiştir ve anıt dikilirken sanatçı bu fotoğraftan ilham almıştır (Tarih ve Edebiyat, 1979: 21). Anıtın kuzey yönünde asker ve Türk kadınları temsil edilmektedir. Atatürk'ün sağ tarafında kucağında bebeği ile oturan bir kadın figürü vardır. Bu kadın elindeki örtü ile bebeğinin üzerini değil yerde duran cephanenin üzerini örtmüştür. Anıtın bu yönü İstiklal Savaşı'nı temsil etmektedir.

Anıtın güney yönü, Cumhuriyet Türkiye'sini temsil etmektedir. Burada Atatürk ortada sivil kıyafetiyle, sağ tarafında yine sivil kıyafetiyle İsmet İnönü ve sol tarafında askerî üniformalı olarak Mareşal Fevzi Çakmak yer almaktadır. Atatürk'ün arkasında bulunan kişi ise büyük Türk hatibi Hamdullah (Suphi) Bey'dir. Kurtuluş Savaşı döneminde vatansever Türk halkına yaptığı coşku dolu konuşmaları ve verdiği desteğin bir sembolü olarak Hamdullah Bey, Atatürk'ün bizzat isteği ile anıtta yer almıştır (Toros, 1992: 76). Geride bayrak taşıyan Türk askerleri ve halk temsil edilmektedir. Anıtın alt tarafında 29 Ekim 1923, Cumhuriyet'in ilan tarihi yazmaktadır (Banoğlu, 1973: 44).

Anıtın yan yüzlerinde Türk kahramanlığını temsil eden birer asker heykeli bulunmaktadır. Bu heykellerden birisi savaş birisi ise barış sancağı taşımaktadır. Heykellerin üst kısmında çerçeve içinde hafif kabartmalı iki kadın portresi yer almaktadır. Doğu cephesindeki kadın figürü, vatanın işgal altında olması sebebiyle üzgün dururken, batı cephesinde yer alan kadın, hürriyet ve kurtuluş sebebi ile gökyüzüne doğru bakan mutlu bir figürü canlandırmaktadır (Tarih ve Edebiyat, 1979: 22).

Taksim Cumhuriyet Anıtı figür yönünden incelendiğinde o güne kadar yapılmış en kalabalık heykeldir. Bu anıt ünlü sanatçı Canonica'nın en önemli ve en çok tartışılan eseri olmuştur. Bu anıtın önemli özelliklerinden birisi de Atatürk'ün Millî Mücadele boyunca yanında olan arkadaşları ile temsil edilmesidir. Anıtta hem savaş hem de barış aynı anda tasvir edilmiştir. Taksim Cumhuriyet Anıtı ayrıca Türkiye'de tek partili dönemde yapılan en pahalı anıt olma özelliğine de sahiptir (Tekiner, 2010: 108). Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yapılmasından sonra Taksim modern bir kent meydanı görünümü almıştır. Bundan sonra Taksim Meydanı resmi törenler, ulusal bayramlar ve siyasal olaylar için bir tören alanı hâline gelecektir (Öztaş, 2011: 68).

4. ANITTAKİ RUS GENERALLERİN KİMLİKLERİ TARTIŞMALARI

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın dikkat çeken bir özelliği de anıtta iki Rus generalinin heykelinin bulunmasıdır. Araştırmalarda Taksim Cumhuriyet Anıtı'ndaki iki Rus generalinden birinin Mihail Vasiliyeviç Frunze (Öztaş, 2010: 70) diğeri ise Mareşal Kliment Yefremovil Voroişilov olduğu yazmaktadır (Öztaş, 2010: 71). Bazı kaynaklarda ise heykellerden birinin Ankara'daki Sovyet Elçisi Simeon Aralov olduğu söylenmektedir (Aslan, 2002: 138-139).

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda heykelleri bulunan Rus generallerin kimlikleri hakkında bugüne kadar kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu generallere anıtta yer verilmesinin sebebi, Kurtuluş Savaşı döneminde Ankara Hükûmeti'nin en büyük maddi ve manevi destekçisi Sovyet Rusya olmasındandır (Müderrişoğlu, 1981: 491; 518). Bu dönemde kurulan dostluk ilişkileri Cumhuriyet'in ilanından sonrada devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı gibi zor bir dönemde Türkiye'ye yardım eli uzatan Sovyet Rusya için Türk Hükûmetinin Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Rus generallerin heykellerine yer vermek istemesi bundan kaynaklanmaktadır.

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer aldığı düşünülen kişilerden birisi Mihail Vasilyeviç Frunze'dir. Moskova Antlaşması'ndan sonra Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile TBMM arasında Ankara'da bir konferans toplanması kararlaştırılmıştır. Ukrayna Sovyet Hükûmeti 1921 yılında bu görev için Kırım ve Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı Frunze'yi tayin etmiştir (Aslan, 2002: 31). Bu dönemde TBMM ile Fransa arasında Ankara Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türk-Sovyet ilişkileri bozulmuştur. Ancak Sovyet Rusya Hükûmeti, Türkiye ile ilişkilerin bozulmasını

istemediği için Kasım ayında Ankara Elçiliğine S.İ. Aralov'u atamıştır (Aralov, 2008: 17). 5 Kasım tarihinde ise Frunze'nin başkanlığındaki Ukrayna Heyeti Türkiye'ye yola çıkmıştır (Yerasimos, 1979: 346). Frunze, Türkiye'ye geldiğinde Ankara'da Gazi Mustafa Kemal, Hariciye Vekili Yusuf Kemal (Tengirşenk) ve birçok önemli kişiyle görüşmeler yapmıştır. Görüşmelerden sonra Ukrayna Heyeti ile TBMM arasında "Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması" imzalanmıştır (Aslan, 2022: 33). Görüldüğü üzere General Frunze'nin Ankara Hükûmeti ile diplomatik ilişkiler kurması iki ülke arasındaki ilişkileri yeniden canlandırmış ve güven ortamı sağlanmıştır.

Yavuz Aslan, Mustafa Kemal ve M. Frunze ilişkilerini anlattığı kitabında Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın resmine yer vermiş ve bir sayfasında anıtın resminin altına "*Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Sovyet Rusya Büyükelçisi S.İ. Aralov*" ve diğer sayfada ise "*Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, arkasında Sovyet Rusya Büyükelçisi S.İ. Aralov*" diye yazmıştır (Aslan, 2022: 138-139). Frunze'nin Türkiye'de kaldığı döneme ait olan anıları ise Ahmet Ekeş tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Ekeş, 1996). Ancak Frunze, 31 Ocak 1925 yılında vefat ettiği için anılarında Taksim Cumhuriyet Anıtı ve üzerindeki Rus generallerin isimleri hakkında bilgi aramak beyhude olacaktır.

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer aldığı düşünülen isimlerden birisi 1921-1925 yılları arasında Türkiye'de elçilik yapmış olan Semyon İvanoviç Aralov'dur (Çelebi, 2006: 230). Kurtuluş Savaşı döneminde TBMM ile Sovyet Hükûmeti arasındaki ilişkiler olumlu yönde ilerlerken Aralov Ankara elçiliğine atanmıştır. Aralov Ankara'da Anadolu'daki cephelerde ve cephe gerisinde bulunmuştur. Bu dönemde Mustafa Kemal ile yakın temaslarda bulunarak Ankara ile Moskova arasında kurulan dostluk ilişkilerinde önemli bir rol oynamıştır. Aralov'un anıları da Türkçeye çevrilmiştir. Kitapta Aralov, Türkiye'de elçilik yaptığı yıllardan, Lozan Barış Konferansı'ndan ve yeni Türkiye'de gerçekleşen inkılâp hareketlerinden bahsetmiştir. Aralov'un Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda heykelinin yer aldığı düşünülse de Aralov kendi anılarını yazdığı kitabında böyle bir bilgiye yer vermemiştir (Aralov, 2008).

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda heykelinin olduğu düşünülen son isim ise Sovyetler Birliği Başkumandanı ve Harbiye Komiseri Voroşilov'dur (Öztaş, 2010: 71). 1932 yılında İsmet İnönü ve Türk heyetinin Moskova ziyaretinden sonra 1933 yılında Cumhuriyet'in ilanının onuncu yıl dönümü kutlamaları sırasında Mareşal Voroşilov başkanlığında bir Sovyet heyeti, 27 Ekim'de Türkiye'ye gelmiş (Gürün, 2010: 132; Atabay, 2020: 31, 32) ve 10 Kasım tarihine kadar Türkiye'de kalmıştır (Cumhuriyet, 27.10.1933: 1; Vakit, 10.11.1933: 1, 11). Dönemin gazetelerinde Mareşal Voroşilov ve Sovyet heyetinin Türkiye'ye ziyareti büyük ses getirmiştir (Hakimiyet-i Millîye, 27.10.1933: 1, 3). Ancak verilen ziyafetlerde Voroşilov veya başka bir Sovyet diplomatının Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer aldığı ile ilgili bir konuşma geçmemiştir. Dönemin ünlü gazetelerini ve bu gazetelerin

başyazarlarının makalelerini incelediğimizde bu konuyla ilgili herhangi bir yazı yazılmadığını görüyoruz (Cumhuriyet, 27.10.1933: 1; Akşam, 6.11.1933: 1; Milliyet, 8.11.1933; 1).

Mahir Öztaş, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nı anlatırken anıtta heykelleri bulunan Rus generallerden birisinin Frunze diğzerinin ise Mareşal Voroişilov olduğunu yazmıştır ve Şu cümleleri dile getirmiştir: *“Sovyet Rusya'nın Millî Mücadele döneminde Türkiye için yaptığı yardımları unutmayan Atatürk, iki Sovyet generalinin anıtta yer almasını istemiştir. Anıtta İsmet İnönü'nün arkasındaki figür Kızıl Ordu'nun kurucusu olarak bilinen Frunze, az sayıda askeriyle Ekim Devrimi'ne yaptığı katkısıyla biliniyor. Mareşal Fevzi Çakmak'ın arkasındaki ise Sovyet Orduları Başkomutanı ve Cumhuriyet'in 10.yıl kutlamalarına katılan Voroişilov'dur”* (Öztaş, 2011: 71).

Mevlüt Çelebi, Taksim Cumhuriyet Anıtı ile ilgili yazdığı kitabında, anıttaki Rus generalleri ile ilgili bir bölüm yer vermiştir. Çelebi, anıtta yer alan iki Rus generali ile ilgili Türk ve İtalyan kaynaklarını da incelemiş ve farklı görüşleri ele almıştır. Mevlüt Çelebi anıtta heykeli bulunan Rus generallerden birisinin Aralov olduğunu Şu sözleri ile ifade etmiştir:

“Anıtta Aralov'un bulunmasının anlaşılabilir ve açıklanabilir nedenleri vardır. Gerçekten de fotoğraflarla karşılaştırıldığında anıtın cumhuriyeti temsil eden cephesinde Atatürk'ün arkasındaki kasketli kişi Aralov'a benzemektedir. Ancak Frunze ve Voroişilov'un bulunmalarının mantıklı bir açıklaması yoktur. Ayrıca, anıttaki heykellerle Furunze ve Voroişilov'un fotoğrafları karşılaştırıldığında da benzemediği görülmektedir.” (Çelebi, 2006: 229-230).

Ayrıca yazar, Rus Büyükelçiliğine resmî yazı ile başvurmuş ve bu generallerin isimlerini sormuş, ancak elçilikten anıtın üzerindeki generallerin kimlikleri konusunda herhangi bir kesin yanıt alamamıştır. Bunun üzerine; Mevlüt Çelebi, incelediği belgeler ve fotoğraflarla yaptığı karşılaştırmalar sonucunda, Taksim Cumhuriyet Anıtı'ndaki iki Sovyet generalinden birisinin Ankara'daki Sovyet Elçisi Aralov olduğu kanaatine varmıştır (Çelebi, 2006: 232-235).

Aynı yolu takip eden İmren Arbaç'ın da konuyla ilgili olarak yazdığı makalede, yaptığı araştırmalar ve görsel değerlendirmeleri ile ulaştığı sonuç, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda heykellerden birinin Sovyet Rusya'nın Türkiye Büyükelçisi Semyon İlyiç Aralov olduğu yönündedir (Arbaç, 2017: 156).

Bu veriler ve çalışmalar sonucunda, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer alan iki Rus generalin kimlikleri hakkında kesin bir Şey söylemek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak Cumhuriyet döneminde de devam eden süreçte Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki iyi ilişkilerin bir göstergesi Taksim Cumhuriyet Anıtı'na yansımış ve iki Rus generalin heykeli bu anıt üzerinde yer almıştır. Görüldüğü üzere Taksim Cumhuriyet Anıtı'nı Türkiye ve

Sovyetler Birliği arasındaki dostluk ilişkilerinin görsel olarak sergilendiği bir başyapıt olarak değerlendirmek mümkündür.

SONUÇ

Taksim Cumhuriyet Anıtı, Cumhuriyet dönemi anıtları içerisinde çok önemli bir yere sahiptir. Anıtın yapımı 1925 yılında İstanbul Belediyesi'nin teşvikleri ile İtalyan Heykeltıraş Pietro Canonica tarafından başlamıştır.

Anıtın yapım maliyeti 16.500 İngiliz sterlinidir. Anıtın yapımı ve bitirilebilmesi için bir kampanya başlatılmıştır. Bu kampanyaya tüccar, esnaf, şirket ve bankaların yanında Türk halkının her kesiminden insanlar destek vermiştir. Kampanyaya katılanlar arasında gayrimüslim Türk vatandaşlarının da bulunması ayrıca dikkat çekici bir durumdur.

Taksim Cumhuriyet Anıtı, Roma'daki atölyede yapılmış ve vapur ile İstanbul'a getirilmiştir. Anıtın yapımının gerçekleştirildiği Roma'daki atölyede Türk kadın heykeltıraş Sabiha Ziya Hanım (Bengütaş) da görev almıştır. Taksim Cumhuriyet Anıtı 8 Ağustos 1928 tarihinde TBMM Başkanı Kazım Paşa tarafından açılmıştır.

Taksim Cumhuriyet Anıtında; Mustafa Kemal ve silah arkadaşları birlikte sembol edilmiştir. Anıtın kuzey yönünde, Türk askeri ve Türk kadını birlikte yer almaktadır. Anıtın güney yönünde, ortada Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve yanında Başbakan İsmet Paşa ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak yer almaktadır. Anıtın doğu ve batı yönlerinde birer asker heykeli vardır.

Taksim Cumhuriyet Anıtı açıldıktan sonraki süreçte anıtın üzerindeki Rus generallerin kimler olduğu tartışma yaratmıştır. Ancak gerek arşivler, gerek süreli yayınlar, gerekse hatırat ve inceleme eserlerde bu Rus generallerin kimler olduğu konusunda kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak 1945 yılına kadar devam eden Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki iyi ilişkiler, sanatsal anlamda Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda kendine yer bulmuştur. O nedenle anıta Türk-Rus dostluğunun şaheseri olarak bakmak ve üzerindeki heykelleri de bu anlamda değerlendirmek gerekir.

İncelediğimiz verilere göre anıtın temsil ettiği ruh ve anıttaki kişiler, Türk halkına saygı ve vatansever duygularla hizmet etmiş kişilerin figürlerini içerirken diğer taraftan SSCB'nin Türk halkına yardım edebilmek için Türkiye'de bulunan Büyükelçi Aralov ile çeşitli defalar Türkiye'ye gelen ve Sovyet Rusya ile TBMM arasında siyasal anlaşmaların yapılmasına önayak olduğu kanaatine varılmıştır.

Bugün de Taksim Cumhuriyet Anıtı hem İstanbul'un hem de Türkiye'nin sembol anıtlarından biri olarak varlığını sürdürmekte ve tarihsel pek çok olaya tanıklık etmeye devam etmektedir.

Taksim Republican Monument and Russian Generals with Statues in the Monument

EXTENDED SUMMARY

With the victory of the Independence War and the following proclamation of the Republic on October 29, 1923, a new era began in Turkey. During this period, efforts were initiated to erect monuments and statues of Mustafa Kemal Pasha in various parts of the country. The Istanbul Municipality, under the presidency of Hakkı Şinasi Erel Pasha, established a monument commission to erect an Atatürk statue in Taksim Square. In a meeting held on August 9, 1926, the Monument Commission decided that the Atatürk statue should be either on horseback or standing, and it should be a task fitting Atatürk in military uniform.

The Ministry of National Education in Turkey established dialogues with famous sculptors from Germany, Hungary, and Austria for the construction of the statue of Atatürk in Taksim Square. However, it was later decided that the statue would be created by the worldwide renowned sculptor Pietro Canonica, who was the Chairman of the Fine Arts Academy of Italy at the time. Canonica was a valued artist known for his numerous works. He first created a bronze equestrian statue of Atatürk in front of the Ankara Ethnography Museum and later an equestrian statue of Atatürk in Izmir.

An agreement was reached between Canonica and the Monument Commission, and it was decided, in line with the artist's ideas, that the monument in Taksim Square should symbolize not only Atatürk but also other heroes of the Independence War and the Republican regime. On December 1, 1926, the Commission, chaired by Istanbul Mayor Muhittin Üstündağ, deemed it appropriate to pay 16,500 British pounds to the Italian artist upon the completion of the monument. Canonica collaborated with the Italian architect Giulio Mongeri for the landscaping of Taksim Square, which was printed and distributed for donations to the monument. The Monument Commission initially decided to print tickets worth 85,000 Turkish Liras on August 9, 1926. However, shortly thereafter, due to the shortage of tickets, they printed an additional 80,000 Turkish Lira worth of tickets and distributed them. During this period, most of the donations came from non-Muslim citizens, including traders and artisans.

After the construction of the Taksim Republic Monument began in Rome, a competition was held at the Academy of Fine Arts in Turkey. In this competition, Sabiha Ziya, a young woman, won first place. Before being sent to Italy to work as an intern with Canonica, there were some hesitations within the Monument Commission regarding sending Sabiha Ziya to Rome due to her being a young woman. However, Mustafa Necati Bey, the Minister of Education, supported sending Sabiha Ziya to Italy for her internship, emphasizing that there should be no distinction between a male or female student going to Europe and that Sabiha Ziya deserved it as the first-place winner. With the support of Mr. Necati, it was finally decided that Sabiha Ziya would be sent to Italy for a paid internship. This development highlighted that Turkish women began to play an active role in both social and cultural aspects, including the field of culture and art, following the proclamation of the Republic.

The construction of the Taksim Republic Monument began in 1925 and was completed in 1928. On August 8, 1928, Kazım Özalp, the Speaker of the Grand National Assembly, presided over a sizable ceremony where about 30,000 Istanbul residents were present. In the ceremony, Mr. Hakkı Şinasi, the Chairman of the Monument Commission, first took the podium to speak. Later, Istanbul Mayor Mr. Muhittin, poet Mehmet Emin Yurdakul, and Minister of Education Mr. Mustafa Necati also made speeches for the ceremony. The opening ceremony created a significant impact in the Turkish press,

and nearly all newspapers mentioned the large crowd and enthusiasm of the people at the event. Ships brought the monument from Rome to Istanbul, and trucks then transported it in pieces from Galata to Taksim Square. It was erected in Taksim Square in a quite short period of 23 days.

The façade of the Taksim Republic Monument facing Harbiye represents the victory of August 30, 1922. In the northern side of the monument, Turkish soldiers and Turkish women are depicted, symbolizing independence. The southern side represents the Republic of Turkey, where Atatürk stands in the center in civilian attire, with İsmet İnönü on one side and Marshal Fevzi Çakmak in military uniform on the other side. The bottom of the monument bears the date of the declaration of the Republic, October 29, 1923. On the sides of the monument, there are statues of Turkish soldiers, and above them, within frames, there are portraits of women on the Eastern and Western fronts.

KAYNAKÇA

- Aralov, S.İ. (2008). Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları 1922-1923, (Çev. Hasan Ali Ediz), Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arbaç, İ. (2017). “Taksim Cumhuriyet Anıtı’nda Rus-Türk Yakınlaşmasının Sembol Figürü”, Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.
- Aslan, Y. (2002). Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri, Türk-Sovyet İlişkilerinde Zirve, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Atabay, M. (2020). İsmet İnönü ve Çanakkale, Paradigma Akademi, Ankara.
- Banoğlu, N.A. (1973). Taksim Cumhuriyet Abidesinin Şeref Defteri, Büyük İstanbul Derneği Yayını, İstanbul.
- Banoğlu, N.A. (1992). “Taksim Cumhuriyet Abidesinin Tarihiçesi”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 9, Sayı 25.
- Banoğlu, N.A. (2012). Atatürk’ün İstanbul’daki Günleri 1899-1919/1927-1938, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çelebi, M. (2006). Dünden Bugüne Cumhuriyet Anıtı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Çinici, D. (2015). “Başkent Ankara’nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü”, Ankara Araştırmaları Dergisi, 3(1).
- Dere, U. (2020). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Eski Başkentte Yeni Rejimin İlk Sembolü: Sarayburnu Atatürk Heykeli”, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 67.
- Elibal, G. (1973). Atatürk ve Resim Heykel, Kültür Yayınları, İstanbul.
- Gezer, H. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli, Kültür Yayınları, Ankara.
- Gülersoy, Ç. (1986). Taksim Bir Meydanın Hikayesi, Turing Yayınevi, İstanbul.
- Güneş, S. (2021). “Muhittin Memduh Üstündağ’ın İstanbul Valiliği ve Belediye Reisliği Dönemi (1926-1938)”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Sayı 40.
- Gürün, K. (2010). Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Kanberoğlu, N.A. (2012), “Osmanlı’dan Cumhuriyete Heykel Sanatının Yolculuğu”, History Studies.
- Müderrişoğlu, A. (1981), Kurtuluş Savaşı Mali Kaynakları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Osma, K. (2003). Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Özyiğit, H. (2014). “İlk Türk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Ziya Bengütaş”, Uluslararası Türk Dili Edebiyatı ve Tarih Dergisi, 9/10, Ankara.

Tarih ve Edebiyat Mecmuası, “Açılışının 51. Yıldönümü Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyet Abidesi” Sayı 8, 1979.

Tekiner, A. (2010). Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul.

Toros, T. (1992). Mazi Cenneti I, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yerasimos, S. (1979). Türk-Sovyet İlişkileri Ekim Devrimi’nden Milli Mücadele’ye, Gözlem Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, A.N. (2006). “Ali Hadi Bara ve Atölyesi: Türk Heykelinde Yeni Oluşumlar” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi.

Yücel, Ü. (1983). “Atatürk Döneminde Sanat Yaşamı”, Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, Dr. Necat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 6.11.1933

Cumhuriyet, 27.10.1933

Hakimiyet-i Milliye, 27.10.1933

Milliyet, 8.11.1933

Vakit, 10.11.1933